

Dopad rozvodu rodičů na dítě z pohledu pracovníka orgánu sociálně-právní ochrany dětí

Bc. Veronika Sýkorová

Bakalářská práce
2018

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Veronika Sýkorová**

Osobní číslo: **H150369**

Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Dopad rozvodu rodičů na dítě z pohledu pracovníka orgánu sociálně-právní ochrany dětí**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti sociálně-právní ochrany dětí, rodinného prostředí a rodiny v rozvodové situaci.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvalitativního výzkumu formou rozhovoru.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BAKALÁŘ, Eduard. Průvodce rozvodem pro všechny zúčastněné, Praha: Lidové noviny, 1996, 256 s. ISBN 80-7106-157-3.

EVERETT, Craig. Zdravý rozvod pro rodiče i děti, první vydání, Praha: Talpress, 2000, 212 s. ISBN 80-7197-169-3.

MATĚJČEK, Zdeněk. Rodiče a děti. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1986. 335 s. ISBN 08-011-86.

NOVÁK, Tomáš. Znalecké posudky dětí pod drobnohledem. Praha: Linde Praha, 2013, 111 s. ISBN 978-80-7201-900-7.

ŠVARŤÍČEK, Roman, ŠEDOVÁ, Klára. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Vyd. 2, Praha: Portál, 2014, 377 s. ISBN 978-80-262-0644-6.

WARSHAK, Richard Ades. Rozvodové jedy. Vyd. 1., Praha: Triton, 2003, 389 s. ISBN 80-7254-439-X.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Lucie Blašítková

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

11. ledna 2018

Termín odevzdání bakalářské práce:

27. dubna 2018

Ve Zlíně dne 11. ledna 2018

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- budu na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univacitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má ÚTE ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití škrtnuto díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 má právo užití své díle - bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen v předloženém písemném souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejího skutečné výše);
- pokud bych k vypracování bakalářské práce využila softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohláším, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
 - na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použítou literaturu jsem citoval.
- V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 25. 4. 2018

¹⁾ Zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 67b Zveřejněním práce
²⁾ Výsledek účelné a vysoce kvalitní práce
³⁾ Výsledek účelné a vysoce kvalitní práce

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce edukační vztahující k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny v uveřejněném místě určeném vládním předpisem vydaté školou nebo zařízení; tak určeno, v níže uvedených případech škol, kde se má konat obhajoba práce školní a může se zveřejnění práce pořizovat na své náklady výpis, opisy nebo reprodukce:

(1) Platí, že uveřejněním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ovlivnění na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2001 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Na práva autorského také nepoučíte škola nebo školské či vzdělávací zařízení, uděle-li učitel za účelem přímého nebo nepřímého vzdělávání nebo obecněobecního prospěchu krajane nebo k vlastní potřebě učiva vytvoření dílem nebo materiálu na splnění školních nebo mateřských povinností vyučujících z jeho právních vztahů ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školské dílo).

3) zákon č. 121/2001 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení nájímá obvyklých, jednorázek právo na tvorbu licenční smlouvy o užití školního díla (§ 33 odst. 3).

3). Copřímá autor školního díla učitel, vyučitel bez učitelů díla, mohou se tyto učitelé domluvit s právními zástupci školy, jehož dílo souhlasí. Ustanovení § 35 odst. 3 zákona neplatí.

(2) Mění-li učitel dílo, může autor školního díla své dílo učil či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny předávat aby jim autor školního díla a vyřídila jim licenci s výhradou v souvislosti s užitím díla či poskytnutí licence podle odstavce 2 příslušné přílohy na úkolu učitelů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich úmrtí výše; přitom se příloha k vyřídění desítky školní nebo školského či vzdělávacího zařízení s užitím školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce s názvem „Dopad rozvodu rodičů na dítě z pohledu pracovníka orgánu sociálně právní ochrany dětí“ je rozdělena do dvou částí. V teoretické části jsou vymezeny základní pojmy, tedy rodina, její funkce a typologie. Dále jsou charakterizovány reakce dětí na rozvod v jednotlivých vývojových etapách, možnosti svěřeni dětí do péče a je popsán orgán sociálně-právní ochrany dětí. V praktické části je uvedena realizace výzkumu, kdy rozhovory se sociálními pracovníci mapujeme skutečné dopady rozvodu rodičů na dítě, v oblasti psychologické, sociální i ekonomické.

Klíčová slova:

Rodina, typologie rodin, funkce rodiny, rozvod, reakce dětí na rozvod, orgán sociálně-právní ochrany dětí, kolizní opatrovník

ABSTRACT

Bachelor thesis titled "The Impact of parents' divorce on the child from the point of view of a worker the authority of social-legal protection of the children" is divided into two parts. In the theoretical part we defined the basic concepts, i.e. the family, its function and typology. Furthermore, they are characterized by the reactions of children to divorce in different developmental stages, the possibility of custody of children, and is described by the authority of social-legal protection of the children. In the practical part is described the implementation of the research, where interviews with social workers mapping the actual effects of parent's divorce on the child, in the area of psychological, social and economical.

Keywords:

Family, typology of families, families functions, divorce, reactions of children to divorce, the authority of social-legal protection of the children, collision guardian

Mé poděkování patří zejména Mgr. Lucii Blašíkové za odborné vedení mé práce, ochotu a vstřícnou komunikaci. Dále bych chtěla poděkovat své rodině za trpělivost a osloveným sociálním pracovnícům za důvěru, otevřenost a čas při poskytování rozhovorů.

„Šťastný je ten, kdo našel štěstí v rodině.“

Lev Nikolajevič Tolstoj

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 RODINA	13
1.1 ZÁKLADNÍ FUNKCE RODINY	14
1.2 TYPOLOGIE RODIN	15
1.3 RODIČOVSTVÍ	18
1.4 MANŽELSTVÍ.....	19
1.5 ROZVOD.....	19
1.6 SHRNUÍ	23
2 DÍTĚ V ROZVODOVÉ SITUACI	24
2.1 PROŽÍVÁNÍ ROZCHODU RODIČŮ V JEDNOTLIVÝCH VÝVOJOVÝCH ETAPÁCH DÍTĚTE	26
2.2 REAKCE DĚTÍ NA ROZVOD	29
2.3 ROZHODNUTÍ O SVĚŘENÍ DÍTĚTE DO PÉČE	31
2.4 SHRNUÍ	33
3 SOCIÁLNĚ -PRÁVNÍ OCHRANA DĚTÍ	34
3.1 ZÁSADY A PRINCIPY SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY	35
3.2 KOMPETENCE PRACOVNÍKA SOCIÁLNĚ – PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ	36
3.3 POVINNOSTI OBEČNÍCH ÚŘADŮ A ÚŘADU OBCÍ S ROZŠÍŘENOU PŮSOBNOSTI.....	37
3.4 KOLIZNÍ OPATROVNÍK	38
3.5 SOCIÁLNÍ PRÁCE S RODINOU V ROZVODU.....	38
3.6 SHRNUÍ	41
II PRAKTICKÁ ČÁST	43
4 METODOLOGIE VÝZKUMU	44
4.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	44
4.2 VÝZKUMNÉ CÍLE	45
4.3 VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	45
4.4 POJETÍ VÝZKUMU.....	46
4.5 VÝZKUMNÝ SOUBOR.....	47
4.6 METODA SBĚRU DAT.....	48
4.7 METODA ANALÝZY DAT	49
4.8 USKUTEČNĚNÍ VÝZKUMU.....	50
5 ANALÝZA DAT	52
5.1 OTEVŘENÉ KÓDOVÁNÍ	52
5.1.1 Kategorie 1: ROZTRŽENÁ RODINA.....	53

5.1.2	Kategorie 2: BOJ O MOC A NADVLÁDU.....	58
5.1.3	Kategorie 3: NEMÁME PENÍZE	62
5.1.4	Kategorie 4: SOCIÁLKA JAKO OHROŽUJÍCÍ FAKTOR.....	65
5.1.5	Kategorie 5 : CO SPIS, TO VZTAH ANEB DÍTĚ VE STŘEDU ZÁJMU	68
5.2	AXIÁLNÍ KÓDOVÁNÍ A PARADIGMATICKÝ MODEL.....	71
5.3	SELEKTIVNÍ KÓDOVÁNÍ.....	73
6	INTERPRETACE DAT.....	76
7	ZÁVĚREČNÁ DISKUZE A DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	80
	ZÁVĚR.....	82
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	84
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	89
	SEZNAM OBRÁZKŮ.....	90
	SEZNAM TABULEK	91
	SEZNAM PŘÍLOH.....	92

ÚVOD

Rozvod rodičů je pro dítě nelehkou životní situací, která je před něj postavena a nezbyvá nic jiného, než tuhle skutečnost přijmout. Rozvodem trpí nejen ti, kterých se rozvod primárně týká, tedy rodičů a dětí, ale trpí jím také celá širší rodina. Pro všechny rodinné příslušníky nastává těžké období, ve kterém vznikají velké změny v rodinných vazbách.

V našem státě není rozvod ojedinělou situací, rozvodovost v posledních letech stále narůstá. Přibližně každé druhé manželství se rozpadne a skončí rozvodem. Lásku, kterou k sobě muž a žena cítili, se vytratí a na její místo nastoupí někdy až nenávist a zloba. Všechny prostředky, jak dát vztah do pořádku, jsou vyčerpány a partneři podávají žádost o rozvod.

Znepřátelení manželé jsou zcela pohlceni svými spory a často si ani neuvědomují, že rozvod se citelně nedotýká jen jich samotných, ale především jejich dětí.

Nezáleží na tom, v jakém věku dítěte k rozpadu rodiny dojde, protože jím nějakým způsobem trpí všechny děti. Na rozdíl od dospělých situaci nechápu, neumí se s ní racionálně vypořádat, cítí se nejisté, zmatené. Doslova ztrácí půdu pod nohama, protože největší jistota jejich života, bezpečí domova, úplné a fungující rodiny, se rozpadá. Reakce dítěte na spory mezi rodiči může být různá. Odvíjí se od věku dítěte, od jeho osobnosti, temperamentu, charakteru, ale také od toho, jak bylo zvyklé v minulosti bojovat s různými překážkami, jak se jim dokázalo s pomocí dospělého postavit.

Bakalářská práce je složena ze dvou částí, teoretické a praktické.

Teoretická část práce je rozdělena do tří kapitol. První kapitola je zaměřena na rodinu, na popis jejích funkcí, typologii rodin, ale také na manželství, rodičovství a samotný rozvod. Jsou zde popsány také jednotlivé fáze rozchodu, tak jak je prožívá dospělý jedinec.

Druhá kapitola je věnována prožívání rozvodové situace z pohledu dětí, a to z hlediska jednotlivých fází vývoje a také problematice svěření dětí do péče, kdy nejčastější soudní praxí je svěření dítěte do výlučné péče matky a rozsudkem je otci stanovena možnost styku s dítětem a také výše výživného.

Ve třetí kapitole je popsán Orgán sociálně-právní ochrany dětí, jeho zásady, principy a kompetence. Zde je také definován kolizní opatrovník, který má v případě rozvodu bezesporu důležité postavení a také možnosti sociální práce s rodinou, jako je například sanace rodiny či mediace.

V praktické části je uvedena skutečná realizace výzkumu. Výzkum je prováděn pomocí polostrukturovaných rozhovorů se sociálními pracovníci Orgánu sociálně-právní ochrany dětí v Uherském Hradišti. Tímto se snažíme zodpovědět stanovené výzkumné otázky, zejména pak, jaký je skutečný dopad rozvodu rodičů na nezletilé dítě, a to jak v oblasti psychické a sociální, ale také v oblasti finanční.

Analýza dat je provedena metodou zakotvené teorie, kdy je s daty pracováno otevřeným, axiálním a nakonec selektivním kódováním.

V závěru práce jsou uvedeny doporučení pro praxi, ke kterým docházíme díky analýze dat, jejich interpretaci a odpovědím na výzkumné otázky.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA

V literatuře nacházíme různá vymezení pojmu rodina, s tímto pojmem se setkáváme hned v několika oborech, například v sociologii, psychologii, pedagogice či právu.

I pro každého jedince má rodina jiný význam. S jistotou však můžeme konstatovat, že se jedná o první společenské prostředí, do něhož vstupujeme, kde se od narození formujeme a kde prožíváme všechny fáze života. Prostřednictvím rodiny si dítě uvědomuje své místo a roli ve společnosti (Dunovský, 1999).

Rodinu můžeme charakterizovat jako společenskou skupinu spojenou manželstvím nebo pokrevními vztahy s odpovědností a také určitou vzájemnou pomocí. V současnosti je rodina nejčastěji charakterizována jako institucionalizovaný sociální útvar nejméně tří osob, mezi nimiž existují rodičovské, příbuzenské nebo manželské vazby (Kraus, Poláčková, 2001).

Matoušek (2003) píše, že *rodina je malá, primární, neformální sociální skupina, kterou tvoří jedinci spojení manželskými, pokrevními a adoptivními vztahy.*

Rodina je nejstarší společenskou institucí, která plní socializační, ekonomické, sexuálně-regulační, reprodukční a další funkce. Vytváří určité emocionální klima, formuje interpersonální vztahy, hodnoty a postoje, základy etiky a životního stylu. Z hlediska sociologického je formou začlenění jedince do sociální struktury (Průcha, 2008).

V pedagogice Grecmanová (1998) rodinou rozumí společenství lidí, svazek dvou rovnoprávných partnerů, malou sociální skupinu či buňku, společenskou jednotku, která vzniká na základě manželského a pokrevního svazku a představuje komplex specifických vztahů mezi mužem a ženou, mezi rodiči a dětmi, rodinou a společností.

Rodina představuje sociální zařízení, jehož primárním účelem je vytvářet soukromý prostor, stíněný proti vířícímu a nepřehlednému světu veřejnému. Chrání své členy, nemění svůj tvar, vnitřní uspořádání ani habitus a změny ve svém okolí vyrovnává. Vývoj či pokrok tím rodina ovšem nebrzdí. Naopak svou stabilitou dynamiku umožňuje a v jistém smyslu i podporuje, protože brání společenský systém před chaosem a zhroutilím. Rodina je stabilizujícím prvkem sociálního systému, ať už vypadá jakkoli (Možný, 2002).

Rodina podle Šulové (2004) umožňuje dítěti přirozený a přiměřený vývoj v prvních třech letech života, usnadňuje mu přechod k projevům autonomie, dává možnost procvičovat jazyk a vede k postupnému formování vědomí Já odlišného od ostatních. Vedle emocionálního zázemí poskytuje rodina i základ pro morální citění dítěte.

Jestliže se jedinci v rodině ovlivňují novými znalostmi a dovednostmi, potom se ovlivňují pozitivně, což je důležité pro zdravou a fungující rodinu.

Podle Matouška (2003) je za zdravou rodinu považována taková rodina, kde existuje soudržnost, respektování autonomie každého jedince, vyjadřování podpory, zájmu a naslouchání, umožňuje samostatnost, nezávislost, vlastní zodpovědnost. Tím nejdůležitějším, co zdravá rodina poskytuje, je pocit emoční blízkosti, vzájemnosti a sounáležitosti. Ve zdravé rodině je žádoucí, aby byla schopna řešit vzniklé situace, se kterými se bude v životě setkávat. Fungující a zdravá rodina má totiž zásadní význam pro psychický a tělesný vývoj dítěte. Děti, které nevrůstají ve fungující a zdravé rodině, jsou mnohem náchylnější na duševní poruchy, jako jsou například deprese, úzkosti, ale také se u nich projevuje mnohem více závislosti na návykových látkách, než je tomu u dětí, které vyrůstaly ve zdravé, fungující a láskyplné rodině.

Možný (2006) konstatuje, že už *nejstarší etické a morálně normativní spisy poukazují na to, že jakmile lidé přestávají plnit rodinné závazky, společnost ztrácí svou sílu.*

1.1 Základní funkce rodiny

Rodina ve svém souhrnu zajišťuje mnoho činností – zabezpečuje své členy hmotně, pečuje o zdraví, výživu a kulturní dědictví, vštěpuje jim morální postoje, ovlivňuje je, usměrňuje, chrání a podporuje. Rodina plní určité role i ve vztahu ke společnosti – je to především reprodukce obyvatelstva, a to jak reprodukce biologická, tak i kulturní (Kraus, Poláčková, 2001).

Funkce rodiny nám určují, co společnost momentálně od rodiny očekává. Požadavky na rodinu v současné době narůstají. Jednotlivé funkce rodiny od sebe nemůžeme oddělovat, protože se navzájem prolínají a ovlivňují. Zda rodina funkce přijme, nebo ne, je závislé na kulturní a mravní úrovni členů rodiny a ekonomické situaci dané rodiny.

Matějček (1994) vymezuje funkce rodiny jako *zajištění citového zázemí členů rodiny a přípravu dětí na život ve společnosti, do které se narodili.*

Kraus (2008) rozdělil základní funkce rodiny následovně:

Biologicko-reprodukční – tato funkce je jeden z důvodů, *proč vůbec* rodina začíná existovat. Předpokládá, že rodina zajišťuje reprodukci rodu a současně vytváří podmínky pro biologický vývoj členů rodiny. Hraje také velmi důležitou roli v manželském životě. Reprodukci bychom neměli chápat pouze jako plození dětí, ale i jako duchovní obnovu společnosti. Ve vyspělejších zemích chápou biologicko – reprodukční funkci jako překážku v seberealizaci je-

dinců a jejich profesního růstu. Porucha této funkce nastane v případě, že se v rodině děti z určitých důvodů nerodí nebo se rodí děti s postižením.

Ekonomicko-zabezpečovací – v současném ekonomickém rozvoji společnosti je rodina chápána jako významný prvek. Tato funkce má poskytovat pocit životní jistoty. Pokud se rodiče nechtějí, nebo nemohou zapojit do pracovního procesu a nezabezpečují prostředky k životu, nastává porucha této funkce. V současnosti je rodina ve většině případů závislá na výrobní činnosti společnosti. Některé prvky výroby si i dnešní rodina udržuje, a to činnostmi, které se podílejí na hmotném zabezpečení rodiny. Jsou to činnosti, které nejsou povinnostmi, ale koníčkem, například záliby, stravování, oblékání, úklid atd. Zabezpečovací funkce se netýká jen oblasti materiální, ale postupně přechází do oblasti sociální, duševní až duchovní (Dunovský, 1999).

Emocionální – základem emocionálního vztahu v rodině je kladný vztah mezi ženou a mužem. Tato funkce je pro rodinu zásadní a nezastupitelná. Žádná jiná instituce nedokáže vytvořit podobné a tak potřebné citové zázemí, pocit lásky, bezpečí a jistoty, a tak podstata a smysl nemohou být nikdy proměněny (Kraus, 2008).

Socializačně výchovná – tato funkce znamená vychovávat dítě k tomu, aby mělo jistotu v prostředí, ve kterém vyrůstá. Kraus, Poláčková (2001) socializaci v rodině rozumí především proces působení rodiny na své členy v celém souhrnu jevů a procesů: ekonomických, sociálních, kulturních, mravních, estetických, zdravotních a jiných. Rodiče dětem předávají své vědomosti a znalosti, aby obstávaly v okolním světě. Rodina tímto způsobem působí také jako prevence před určitými negativními sociálními jevy. Skutečnost, jako rozvod rodičů, významně oslabuje její výchovnou funkci.

1.2 Typologie rodin

Rodinu můžeme posuzovat z celé řady aspektů, například z hlediska jejího složení, úplnosti, funkčnosti, apod.

V průběhu socializace má zásadní význam, do jaké míry se daří rodině vypořádat se s funkcemi, které má plnit. Dunovský (1999) uvádí základní rozdělení rodin podle funkčnosti:

Funkční rodina je taková, která plní veškeré své funkce a nevykazuje v nich žádnou poruchu. Zajišťuje správný vývoj dítěte a veškeré dění v rodině je směřováno ku prospěchu dítěte. I dospělí členové se ve funkční rodině cítí spokojeně, mají v ní své zázemí a rádi se do této rodiny vrací. I zde se občas objeví běžné konflikty, ty je ale rodina schopna řešit na základě

vzájemně dobré komunikace. K tomu, aby tato životní forma mohla být pěstována, je důležité pečovat o její řád. Matoušek (2003) uvádí, že *členové rodiny na sebe berou ohledy a respektují se*. Tyto rodiny jsou charakteristické pevnou aliancí mezi rodiči, kterou žádný vnější vliv nedokáže trvale ohrozit. V rodině je jasná hierarchie odpovědnosti. V rodině existuje rovnováha mezi potřebou soukromí a potřebou sdílení.

Zdravá rodina se projevuje soudržností a spoluprací mezi členy rodiny, respektem, otevřenou komunikací, schopností a dovedností řešit a překonávat konfliktní situace. Takových rodin je v běžné populaci většina, až 85 %.

Problémová rodina je ta, která vykazuje závažnější poruchy některých nebo všech funkcí, které však vážněji neohrožují rodinný systém či vývoj dítěte. Rodina je schopna tyto problémy vlastními silami řešit za případné jednorázové či krátkodobé pomoci zvenčí. V populaci se vyskytuje okolo 12 – 13 % problémových rodin.

Dysfunkční rodinou označuje Fisher (2014) rodinu, kde se vyskytují *vážné poruchy některých nebo všech funkcí, jež ohrožují nebo poškozují rodinu jako celek a mají negativní vliv zvláště na vývoj a prospěch dítěte*. Dysfunkční rodina není schopna tyto problémy sama zvládnout a je nutná pomoc. Rodina může využít zdrojů, jakými jsou: širší rodina, osoby z místní komunity, dobrovolníci, profesionálové působící v sociálních službách a orgány samosprávy a státu. Tyto rodiny bývají často na velmi nízké sociokulturní úrovni (Novosad, 2004). Jedná se asi o 2% rodin.

Afunkční rodina je takový typ rodiny, kdy rodina jako celek přestává plnit svůj základní účel. Pro dítě je taková rodina škodlivá, působí asocializačně, někdy ohrožuje dítě na zdraví, nebo i na životě. Sanace takové rodiny bývá většinou v tomto případě bezpředmětná. Novosad (2004) uvádí, že *jediným řešením bývá odebrání dítěte z rodiny a umístění do rodiny náhradní*. V populaci je takto označováno 0,5 % rodin.

Matoušek rozděluje rodiny z jiného pohledu:

Perfekcionista rodiny (represivní, úzkostně neurotické, utazené) v těchto rodinách jeden nebo oba rodiče nadměrně zdůrazňují žádoucí způsoby chování, přičemž překročení norem je doprovázeno vysokou úzkostí. Pokud se v těchto rodinách vyskytne problém, bývá častým řešením rozvod.

Nepřiměřené rodiny (nezralé, neadekvátní, dětinské či externě závislé rodiny) dospělí zde při řešení svých problémů spoléhají na vnější pomoc, kterou nacházejí v širší rodině, komunitě

nebo u sociálních pracovníků. Tyto rodiny mají oslabenou schopnost předvídat situace, které mohou v budoucnosti nastat – potíže mají především v oblasti financí.

Egocentrické rodiny (prestižní, chladné a rozštěpené rodiny) jde o rodiny, kde jsou oba dospělí pohlceni svou kariérou. Také zde může být pouze jeden dospělý (nejčastěji otec). Tyto rodiny mají vysoké příjmy, členové rodiny mají mezi sebou spíše instrumentální vztahy. Často se zde setkáváme s manželským nesouladem. Děti z těchto rodin někdy zanedbávají školní docházku, mají predelikventní projevy a psychiatrické potíže.

Asociální rodiny (impulzivní, agresivní, deviantní a delikventní rodiny) pro tyto rodiny je typický nedostatek hodnotového a sociálního napojení na společnost, ve které žijí. Pro uspokojení svých potřeb často porušují zákon. Vztahy v rodině jsou mělké a neodpovědné. Často se zde vyskytuje zanedbávání či zneužívání dětí a fyzická agresivita mezi dospělými. Častá je také konzumace alkoholu a užívání návykových látek (Matoušek, 2014).

Mlčák (1996) uvádí následující typy rodin:

Autoritářské rodiny se vyznačují cílevědomým potlačováním spontaneity a osobní autonomie svých členů prostřednictvím neustálých zákazů a příkazů. Výchova dětí je založena zejména na propracovaném represivním systému se širokou škálou různých trestů od ponižování, ironie, až po fyzické násilí.

Přetížené rodiny jsou charakteristické svou disproporcí mezi různými situačními požadavky a adaptačními možnostmi rodiny je zvládnout. Zdrojem takového rozporu mohou být různé konflikty v rodině, mezi manželi, konflikty se sousedy, narození dalšího dítěte, nemoc nebo smrt někoho z rodiny, sociální a ekonomické potíže apod. Rodiče mají o výchovu dětí zájem, nicméně ji nemají pevně ve svých rukou.

Liberální rodina je typická chaotickým uspořádáním soužití s nejasně vymezenými pravidly vzájemného styku jejích členů. Výchovná improvizace, přemíra volnosti, nedostatek životního programu má negativní důsledky pro děti, u nichž se vyvíjejí nežádoucí sklony k egoismu, lenosti, pohrdání autoritami a k asociálnímu sdružování.

Dle Mlčáka (1996) se dále také můžeme setkat s rodinami odkládajícími, disociovanými, neintegroványi, represivními, impulzivními, nesouměrnými, s nejasnými vnitřními hranicemi mezi generacemi apod.

Rodina se také může dělit na nukleární a rozšířenou. **Nukleární rodina** je tvořena rodiči (či rodičem) a jedním a více dětmi. **Rozšíření rodina** je spojením nukleární rodiny s příbuzenstvem (Kraus, 2008).

Sobotková (2001) uvádí, že *za jednotlivými typy rodin bychom vždy měli vidět neopakovatelnost, unikátnost každého rodinného systému*. Mezi jednotlivými vyhraněnými typy rodin předpokládáme existenci řady nevyhraněných či přechodových a smíšených typů, takže většina rodin se v podstatě k „čistým“ typům zařadit nedá.

1.3 Rodičovství

Vágnerová (2007) píše, že rodičovství je významný projev dospělého věku, ale i specifický způsob naplnění intimity, protože umožňuje vznik výlučné, hluboké citové vazby, přetrvávající po celý život.

Rodičovství je považováno za zcela přirozené, ne-li samozřejmé vyústění manželství, je jedním z hlavních důvodů k jeho uzavření. Matoušek (2003) zmiňuje, že *rodičovství může být zdrojem psychosociálního obohacení, ale zároveň představuje velkou životní zátěž*.

Podle Možného (2002) můžeme rodičovství považovat za *přechod, který zcela zásadně změnil život každého člověka*. Rodičovství představuje v životě lidí zlomový okamžik, na který se nelze předem nijak připravit. Rodičovství zahrnuje všechny typy chování rodiče vůči dítěti. Správné rodičovství by mělo být milující, stálé, bezpečné, pečující či ochranné, mělo by vytvářet zároveň i dobré podmínky pro učení a pro utváření vlastní osobnosti. Rodičovské chování je založené na vrozené bázi. Rodičovská role je nadřazená, protože rodič je dominantní autoritou a dítě je na něm závislé. Rodičovská role není vratná a je specifickou a nezrušitelnou vazbou i vzhledem k partnerovi, a mění díky ní i jejich životní styl, protože zahrnuje řadu povinností a omezení.

Rodičovská odpovědnost je upravena v Občanském zákoníku 89/2012 Sb. jako soubor povinností a práv rodičů vůči dětem. Jde o povinnosti a práva rodičů spočívající v péči o dítě, zejména v péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, v ochraně dítěte, v udržování osobního styku s dítětem, v zajišťování jeho výchovy a vzdělání, v určení místa jeho bydliště, v jeho zastupování a spravování jeho jmění. Dle § 865 Občanského zákoníku 89/2012 Sb. *rodičovská odpovědnost náleží stejně oběma rodičům. Má ji každý rodič, ledaže jí byl zbaven*.

Rodičovská odpovědnost vzniká narozením dítěte a zaniká nabytím jeho plné svéprávnosti. Trvání a rozsah rodičovské odpovědnosti může změnit pouze soud.

1.4 Manželství

Manželství je upraveno v Občanském zákoníku 89/2012 Sb., v části Rodinné právo.

Podle § 656 vzniká *svobodným a úplným souhlasným projevem vůle muže a ženy, kteří hodlají vstoupit do manželství.*

Manželství je chápáno jako dlouhodobé, respektive trvalé životní společenství jednoho muže a jedné ženy (nikoliv osob téhož pohlaví). Cílem manželství je harmonické soužití obou manželů, jejich podpory a pomoci a v první řadě výchova jejich dětí.

V průběhu manželství se mění vztahy s původní rodinou, a je třeba se připravit na zvládnutí vztahu s partnerovými rodiči a dalšími příbuznými. Manželství je také intimním párovým vztahem, jehož důležitou funkcí je vytvoření zázemí. Partneri od sebe očekávají, že se budou navzájem potřebovat, aby se cítili komplexními. Nastává potřeba seberealizace a potřeba otevřené budoucnosti. Tvoří se i obranné reakce na určité nepřijatelné chování druhého partnera. V manželství by mělo dojít k vyléčení traumat z raných let. Rozvod je v takovém případě často reaktivací časných traumat, tedy nedostatečném pocitu jistoty. Manželé také očekávají, že spolu budou bok po boku až do stáří žít v harmonii (Matoušek, 2014).

Cílem manželství je harmonické soužití obou manželů, vzájemná podpora, pomoc a výchova dětí. Vznikem manželství také vznikají práva a povinnosti manželů.

Manželství tedy můžeme definovat jako veřejný sexuální svazek, který vytváří příbuzenské závazky a sdílení zdrojů mezi muži, ženami a dětmi vzešlými z tohoto svazku.

1.5 Rozvod

Rozvod je právní úkon, kterým se ukončuje manželství dvou lidí. V § 755 Občanského zákoníku 89/2012 Sb. je uvedeno, že *manželství může být rozvedeno, je-li soužití manželů hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a nelze očekávat jeho obnovení. Mají-li manželé nezletilé dítě, které není plně svéprávné, soud manželství nerozvede, dokud nerozhodne o poměrech dítěte v době po rozvodu rodičů.*

Rozvodem tedy zanikají práva a povinnosti, které mezi sebou manželé měli, ale nezanikají povinnosti, které mají ke svým dětem.

Stále více lidí žije v s partnerem v tzv. nesezdaném soužití a stále více dětí se rodí neprovdaným matkám. Pokud soužití dospělých končí, rozchody nesezdaných partnerů mají mnoho shodných charakteristik s rozvody lidí, kteří žili v manželství.

Matoušek (2015) uvádí následující možné příčiny vysoké rozvodovosti:

- Kultura naší společnosti je proniknuta ideály osobní realizace, osobnostního úspěchu, osobního štěstí. Funkční rodina je vlastně společenství více lidí, kteří se umějí omezovat ve svých potřebách a upřednostňovat potřeby jiných členů rodiny.
- Společnost uplatňuje sociální kontrolu v oblasti rodinného chování jen v případech extrémního ohrožení dětí či dospělých, jinak je rodinné chování pokládáno za „soukromou záležitost“.
- Partnera pro život si vybírá každý sám. Vyjednávání a zvažování rizik je věcí individuální odpovědnosti.
- Volba perspektivního partnera vyžaduje soubor kompetencí, v nichž se lidé liší. Někteří lidé mají tyto kompetence na tak nízké úrovni, že partnerské vztahy nenavážou nebo se jejich partnerské vztahy rychle rozpadnou.
- Jednotlivci jsou do té míry materiálně zajištěni sociálním státem, že nemusí být zajišťováni rodinou. Opuštění rodiny nepředstavuje takovou míru stresu jako v minulosti.
- Společenské postavení žen se změnilo směrem k formální rovnoprávnosti a také k jejich masivní účasti na trhu práce. Ženy jsou schopny žít bez podpory mužů, dokonce i bez podpory široké rodiny. Návrhy na rozvod v současnosti v ČR podávají soudu více ženy než muži.
- Dobře dostupná antikoncepce dává ženám možnost rozhodovat o tom, kdy a kolik budou mít děti.
- Elektronická komunikace dává dospělým možnost zkoumat alternativy ke stávajícímu soužití permanentně, a to v širokém okruhu zájemců o nový vztah.

Autor dále zmiňuje, že *rozvod zdaleka není takové společenské stigma, jaké představoval v minulosti*. Tolerance rozvodu jako řešení manželského nesouladu je v sekulární společnosti vysoká, tolerance v současnosti stoupá dokonce i v nejrozšířenější domácí církvi, v církvi římsko katolické.

Na úrovni osobního prožitku se dá říci, že příčiny rozvodu dospělých partnerů přijdou ve chvíli, kdy dosavadní partner přestal být pro druhého partnera přijatelný, nebo jiný partner se stal pro současného partnera atraktivnější a dostupnější a také odchod od partnera je vnímán, jako menší zlo, než pokračování v soužití s ním.

Přestože jsou dnes rozvody časté a v některých případech i proceduálně jednoduché, jde o jednu z nejnáročnějších životních situací. Rozvod je určitým způsobem náročnější než úmrtí partnera. Proto pro mnoho lidí znamená rozvod zhroucení hlavního životního projektu. Obecně známým doprovodem rozvodu je sešikování původních rodin kolem rozvádějících se osob do útočného postavení, začnou spory o majetek, bydlení, o děti. Dochází k vyřizování účtů a programování dětí proti druhému partnerovi (Matoušek, 2015).

Fáze rozvodu

Abychom mohli lépe pochopit, proč rodiče reagují tak, jak reagují, proč si děti často nevšímají tolik a neberou na ně takové ohledy, je třeba popsat rozvodové fáze manželství především z toho pohledu, jak je vnímají sami rodiče.

Rozvod je určitý proces, který probíhá v několika fázích. Jestliže se manželský pár rozhodne, že se chce rozvést, jednotlivými fázemi si tak musí projít každý z nich, protože fáze rozvodu jsou nedílnou částí tohoto procesu. Warshak (1996) uvádí, že *rozchod po vážné známosti trvá zhruba tři až pět let*.

Rozchodem se zabývá více autorů, zde jsou popsány fáze, které charakterizuje jeden z nejvýznamnějších psychologů současnosti, soustředěný na rodinu a vztahy mezi rodiči a dětmi, Jeroným Klimeš.

Klimeš popisuje šest fází rozchodu. Jedná se o následující fáze:

- 1) Latentní fáze - projevuje se narůstáním vnitřního pocitu rozcházení.
- 2) Spouštěcí fáze – její počátek je v oznámení rozchodu.
- 3) Fáze asymetrických rozhodnutí - zvláštní směs stadia smíření u iniciátora a stadia vyjednávání u jeho protějšku.
- 4) Fantazijní fáze – pokles intenzity šoku, partneři jsou schopni fungovat v běžném životě.
- 5) Paradoxní fáze – u partnerů nastává „výměna rolí“.
- 6) Tři možné závěrečné fáze - obnovení vztahu, nekonečné kolísání či definitivní konec.

Nejdříve se zaměříme na **fázi latentní**. Tato fáze je přirovnána k pevnosti řetězu. Tedy, když napínáme řetěz, co nejvíce to jde, vždy povolí právě jeden článek, nikdy nepovolí dva nebo více článků. Podobně je to i u krizí mezi partnery. První, který to nevydrží, je navrhovatelem rozchodu. To ale neznamená, že musí být viníkem rozchodu. Nikdy si ale není navrhovatel jistý, a tak potřebuje něco, co ho v této myšlence ujistí. Nastane tedy relativní frustrace, to znamená, že partner začne obviňovat druhého partnera a zlepšovat případného milence. Jeden druhému dělá naschvály, a čím víc se druhý partner rozčiluje, vidí v tom důvod, proč s ním už není možné dále setrvávat ve vztahu. Oba určitý problém vidí jinak. Jak navrhovatel problému, který je ve větším napětí, tak i druhý partner, který se snaží vztah zachránit a problém zcela nevidí. Klimeš uvádí příklad se zrcadlem, kdy si partneři mají společně stoupnout před zrcadlo, vzít fixu a zkusit se vžít do toho, co v daném okamžiku vidí druhý partner. Mají zakreslit křížek tam, kde partner vidí sám sebe a druhým křížkem označit místo, kde partner vidí druhého partnera. Latentní fáze probíhá téměř celá ve fantazii. Tato fáze je pro druhého partnera téměř neviditelná.

Druhou fází je **fáze spouštěcí** a začíná oznámením rozchodu. Rozcházení partnerů představuje nemilé překvapení. Pokud člověk neví, jak se v této fázi chovat či jak zareagovat, neměl by dělat nic. Žádná unáhlená rozhodnutí. Často však dochází k opaku, kdy se jeden z partnerů například rychle odstěhuje, ale tyto obranné reakce vedou spíše k ukončení vztahu než k jeho záchraně. V této fázi nemá ani jeden opravdový zájem se rozejít, převažuje zde tzv. zdegenerovaná komunikace, ve které jakoukoliv pozitivní část ve větě partner může vnímat jako ironickou poznámku nebo jako výsměch. Tato fáze skončí až poté, kdy navrhovatel své nejasné rozhodnutí vytríbí a smíří se s ním.

Třetí fází je **fáze asymetrických rozhodnutí**. V této fázi je tomu naopak. Nejedná se o nejasné rozhodnutí, ale právě o pevné rozhodnutí jednoho z partnerů, že se chce rozejít a druhý z partnerů je pevně rozhodnut, že se rozejít nechce a vztah chce zachovat.

Fantazijní fáze je čtvrtou fází, jejíž začátek je definován větším či menším odloučením partnerů. Už spolu nebydlí, vše mají rozdělené, nevidají se, nevolají si a v tu chvíli se objevuje otázka, co budou dělat dál, kterou by si měli pokládat oba partneři. Dialogy z reality, přecházejí do dialogů fantazie.

Předposlední fází je **fáze paradoxní**. Jestliže obránci dojdou síly na záchranu vztahu, začne si pomalu zvykat na to, že je definitivní konec vztahu. Ale to partner, jako navrhovatel neví a stále očekává, že se partner jako obránce vztahu bude nadále snažit vztah zachránit. Jakmile

navrhovatel zjistí, že tomu už tak není, zasteskne se mu. V tu chvíli se role obrátí a z navrhovatele rozchodu se stává obránce, který se snaží o sblížení a pokračování vztahu. Tato fáze je tedy druhá šance pro to, aby se vztah mohl obnovit.

Poslední fází je **fáze závěrečná**, která se skládá z dalších tří fází, ke kterým může dojít. **Jedná se o obnovení vztahu, nekonečné kolísání nebo definitivní konec.** U obnovení vztahu se znovu otevírá první branka, vstupuje se do vztahu s novými rozhodnutími a předsevzetími. Rozhod, kterým si partneři prošli, se považuje za partnerskou krizi. U nekonečného kolísání dochází k nerozhodnosti jednoho z partnerů, který není schopen se rozhodnout, co vlastně chce dál se vztahem dělat. Oba partneři nejsou schopni ustálit pocity a překonat nenávisť, neustále se chtějí mstít a dělat naschvály. Definitivním koncem se zavírá druhá branka a vztah opravdu končí (Klimeš, 2015).

1.6 Shrnutí

V první kapitole je definován pojem rodina, kdy stěžejní je, že ve zdravé rodině se musí naplňovat určité potřeby, a to jak dítěte, tak dospělého jedince. Rodina má v oblasti zdravého vývoje dítěte rozhodující význam. Dává mu genetickou výbavu, a významně dítě ovlivňuje v rozvoji osobnosti – tělesné, duševní i sociální.

Jsou popisovány funkce rodiny, které jsou dané tím, co společnost od svých občanů momentálně očekává. Základní rozdělení funkcí je uvedeno podle Krause a jedná se o funkci biologicko – reprodukční, ekonomicko – zabezpečovací, emocionální a socializačně výchovnou. Ve zdravé rodině jsou tyto funkce naplněny a nenastává jejich porucha. S tím souvisí i typologie rodin dle Dunovského, který rodiny dělí dle funkčnosti na funkční, problémové, dysfunkční a afunkční rodiny. Jiné rozdělení rodin je na rodinu nukleární a rozšířenou. Další typologie rodin jsou uvedeny podle Matouška a Mlčáka.

Dále je definováno rodičovství, které je chápáno jako přirozené vyústění manželství. S rodičovstvím souvisí i rodičovská odpovědnost, kterou má každý rodič, pokud mu nebyla soudně omezena či jí nebyl zbaven.

Manželství je, stejně jako rodičovská odpovědnost, ukotveno v Občanském zákoníku 89/2012 Sb. Jeho cílem je harmonické soužití obou manželů. Manželství je ukončeno rozvodem, což je právní úkon, který však může být realizován teprve tehdy, až jsou upravena práva a povinnosti k nezletilým dětem.

V poslední části první kapitoly je vyjmenováno šest fází rozchodu, tak jak je uvádí Klimeš.

2 DÍTĚ V ROZVODOVÉ SITUACI

Dětství charakterizuje vývojovou etapu lidského jedince od narození po dospělost.

Zákon o sociálně – právní ochraně dětí 359/1999 Sb. definuje v souladu s Úmluvou o právech dítěte pojem dítě tak, že *dítětem je osoba nezletilá*. Podle čl. 1 Úmluvy o právech dítěte se dítětem rozumí *každá lidská bytost mladší 18 let*, dle § 30 Občanského zákoníku 89/2012 Sb. *se svéprávným člověk stává zletilostí. Zletilosti se nabyvá dovršením osmnáctého roku věku*.

Pro každé dítě představuje jakýkoliv typ sporu mezi rodiči hrozbu, bez ohledu na to, zdali rodiče spolu žijí, hádají se, rozvádějí se. Jde totiž o spor a konflikt dvou nejdůležitějších osob v životě dítěte. Rozvod a rozpad rodiny patří mezi jedno z nejsvízelnějších období dítěte, má své aspekty sociální, etické, právní, emoční a pochopitelně velmi důležité aspekty psychologické (Matějček, Dytrych, 2002).

Jakýkoliv konflikt rodičů přímo ovlivňuje dítě tím, že vyvolává stres, úzkost, strach a trauma. Běžnou reakcí na rozvod rodičů je smutek, pocit viny, porucha spánku, odmítání poslušnosti, psychosomatické obtíže, zhoršení prospěchu ve škole, případně i zhoršení chování ve školním zařízení. Jak vlastně dítě rozvod zvládne a jaký bude jeho psychický stav po rozvodu, je dán kvalitou vztahu mezi dítětem a rodičem, který ho má v péči. Velmi nežádoucí situace pro dítě ale je ve chvíli, kdy se stává buď prostředníkem, důvěrníkem, spolubojovníkem, rozmazlenecem jednoho, nebo obou rodičů (Špaňhelová, 2010).

Matoušek (2016) zmiňuje minimální práva dítěte v rozvodové situaci:

- Právo na kontakt s rodiči, prarodiči, a dalšími blízkými lidmi, s nimiž má vztah.
- Právo být vyloučen ze sporu rodičů.
- Právo neposlouchat negativní hodnocení druhého rodiče ani dalších členů rodiny a nebýt nucen toto hodnocení s nikým sdílet.
- Právo komunikovat s oběma rodiči a dalšími blízkými osobami.
- Právo mít u sebe věci připomínající druhého rodiče a jiné blízké osoby.
- Právo na bezpečný domov u obou rodičů.
- Právo na to, aby rodiče spolupracovali při předávání mezi dvěma domovy.
- Právo na to, aby lidé, s nimiž je dítě ve styku, nebyli pod vlivem alkoholu nebo jiných drog.
- Právo mít své věci a užívat je v prostředí obou domovů.

Rozvod rodičů jednoznačně ovlivňuje zdravý vývoj osobnosti dítěte. Už jen to, že musí dítě snášet každodenní rozbroje mezi rodiči, jim ubližuje. Stane-li se, že se děti stanou prostředníkem nebo spojencem jednoho z rodičů, ubližuje jim to ještě více. Mnoho rodičů si však myslí, že dítě rozvodem netrpí, pokud to nedává otevřeně najevo, ale to je omyl.

Dítě je poškozováno nejrůznějšími formami rozpadu rodiny, rozchodem rodičů, jejich rozvodem, a to bez ohledu na věk, ve kterém se nachází (Dytrych, Matějček, Dunovský, 1995).

To, že dítě nepláče, nevzteká se, nehroučí se, neznamená, že je v pořádku a že rozvod na něj vliv nemá. Dítě potřebuje vědět, že je milováno, a že, jak láska otcovská, tak mateřská se nevytrácí, na což rodiče při řešení rozvodu zapomínají, jelikož jsou zaujati svými problémy. Také zapomínají na to, že se během řešení těchto problémů k dítěti chovají jinak a dítě to samozřejmě vše vnímá. Dochází tak k újmě v podobě nejzákladnější lidské potřeby, o jejímž výsádním postavení se zmiňuje Matějček (2002), když odpovídá na otázku, co děti nejvíce potřebují: *Mnoho věcí, ale ze všeho snad nejvíce jistotu ve vztazích ke svým lidem.*

V průběhu rozvodového řízení jsou děti často vystaveny neustálému tlaku a navádění ze strany obou rodičů. Je velmi důležité, aby dítě vědělo, co se bude dít. Jestliže musí dítě neustále v rodině poslouchat hádky rodičů a neustálé neshody mezi nimi, ví, že není něco v pořádku a potřebuje vědět, proč se to děje a co bude dál. Dětem by se nemělo lhát a mělo by být o rozvodu informováno věcně (a to dle věku) a bezpochyby by mělo být zdůrazněno, že ani jeden z rodičů ho nepřestal mít rád. Veškeré informace týkající se rozvodu by se měly sdělovat především bez pláče, výčitek, nadávek, svádění viny na druhého rodiče a podobně. K této informaci by však mělo dojít ještě dříve, než se ji dozví okolí, protože není dobré, když by se tuto nepříjemnou zprávu dítě dozvědělo od někoho dříve než od vlastních rodičů (Špaňhelová, 2010).

Nejde totiž jen o důsledky, které by se projevovaly bezprostředně a okamžitě, ale o takové mechanismy, které se začínou projevovat ve vzorcích chování dítěte třeba až v období puberty, či dokonce až na začátku jeho dospělosti (Dytrych, Matějček, Dunovský, 1995).

S rozvodovou problematikou je spojen i pojem **syndrom zavrženého rodiče**.

Syndrom zavrženého rodiče je porucha vznikající primárně v souvislosti s rozvodovými spory o další výchovu dítěte. Hlavním projevem tohoto syndromu je kampaň dítěte proti rodiči s cílem jej degradovat, kampaň, k níž dítě nemá žádné opodstatnění. Je výsledkem kombinace indoktrinace programujícího rodiče a vlastních příspěvků dítěte ke zlořečení rodiče druhého (Bakalář, 2002).

Gardner (2010) popisuje termín syndromu zavrženého rodiče jako *proces, kdy dítěti je vůči rodiči vštěpován odpor a kritika, které jsou neoprávněné anebo přehnané*.

Špaňhelová (2010) uvádí jako další z projevů syndromu zavrženého dítěte situace, kdy děti vidí vše černobíle. Tedy, že „nenáviděný“ rodič je naprosto špatný, na rozdíl od „milovaného“ rodiče. Tento projev je postaven na tom, že dítě je schopno vyjmenovat několik špatných vlastností zavrženého rodiče, ale co se týká vlastností kladných, na ty si děti nevzpomínají nebo uvádějí kladné vlastnosti „milovaného“ rodiče, tedy rodiče programujícího.

2.1 Prožívání rozchodu rodičů v jednotlivých vývojových etapách dítěte

V posledních několika letech bylo provedeno několik výzkumů na prožívání rozchodu rodičů v jednotlivých vývojových etapách dítěte, které prokázaly, že téměř každé dítě, které rozvod zasáhlo, bylo minimálně vyvedeno z rovnováhy. Děti si přejí mít doma uspořádanou a šťastnou rodinu, kde nedochází k hádkám mezi jejich rodiči. Nikdo nechce být svědkem těchto nepříjemných situací. Jsou těžké pro rodiče, natož pro děti. Především v prvním roce po rozvodu rodičů, děti reagují na rozvod vztekem, strachem, pocitem viny, ale často dochází i k projevům deprese (Špaňhelová, 2010).

Novorozenec a kojeneček (do 1 roku)

Výzkumy ukazují, že stresové situace mají vliv na plod v matce, která přenáší negativní vlivy na něj. Hrozí předčasný porod, jedinec je ohrožen nízkou porodní váhou, dále se vyskytují potíže se spánkem, stravou a do budoucna ohrožení vývojovou opožděností. Novorozenci cítí od rodičů psychickou nepohodu, která je na ně samotné velmi snadno přenášena a jedinci tohle vycítí (Novák, Průchová, 2007).

Jak novorozenec, tak i kojeneček nerozumí významu a obsahu složitějších slov. Špaňhelová (2010) uvádí, že *novorozenec i kojeneček vnímají atmosféru, která v rodině vládne*. Vnímají, pokud je v rodině pohoda, klid, harmonie a řád. Pokud se doma o něčem mluví, slyší tento klidný hlas, který je jim milý, pokud se doma druzí smějí, je to pro ně příjemné a pohodové. Tomu všemu rozumí. Dítě rozumí a také vnímá to, jak se cítí ten člověk, který se o něj v danou chvíli stará. Zda je neklidný, rozrušený, třese se, nebo se mu chce brečet. Autorka dále zmiňuje, že pokud tedy v rodině existují hádky, pokud existuje uráženecké ticho, pláč, napětí, projeví se tato skutečnost i na dítěti.

Batole (1-3 roky)

Vágnerová (2005) uvádí, že ke konci prvního roku života si dítě začíná uvědomovat stálost a kontinuitu svého bytí, která je odlišná od okolního světa.

Ve věku 1 až 3 let dítě vnímá obsah slov, který se mu sděluje. Také dokáže pochopit určité souvislosti. Svou rodinu vnímá jako místo, které je pro něj bezpečné a má v něm jistotu. Má kontakt s kamarády, s prarodiči. Rozpad rodiny je v tomto případě silným zásahem do světa dítěte, který byl považován za bezpečný a jistý také proto, že jej dítě chápalo jako trvalý (Vágnerová, 2005).

Ve věku batole se také utváří fantazie, jejíž pomocí dítě vyjadřuje, co zrovna cítí a prožívá. Dítě, kolem třetího věku života, může být rozvodem poznamenáno tím, že jeho věk odpovídá nižšímu věku ve vývojovém procesu. Jeho narušení se může ukázat i ve spánku, kdy se budí nočními můrami a děsy. Mívá strach odloučit se od osoby, která o něj pečuje. Děti si často vysvětlují rozvod jako jejich vinu (Novák, Průchová, 2007).

Předškolák (3-6 let)

Ve věku předškoláka je dítě ovlivňováno tím, co řekne nebo udělá rodič. Jemu nejvíce věří a je pro něj autorita. Tento věk je také hodně ovlivněn fantazií a představivostí.

Pokud by se stalo, že dítě bude přicházet ze školky více zamyšlené, agresivní, uplakané, měl by na to vždy rodič reagovat. Říct mu, že se mu zdá, že je víc zamyšlené, a pokud by chtělo, aby se rodiči svěřílo. Nejdůležitější je, aby pocit nezůstal v něm, ale dostal se ven. Tak se mu může ulevit a také pozná, že na danou věc není samo, má někoho blízkého, komu to může říct. To je pro něj velmi důležité (Španhelová, 2010).

Mladší školní věk (do 11 let)

Dítě, které právě nastupuje do školy, to je asi kolem šestého roku, není zcela vyvinuto po psychické stránce a špatně nese rozvod rodičů a jeho zátěž se navyšuje. Při výuce se může objevit nesoustředěnost a vnitřní nepohoda. Vyskytují se zvýšené agrese. Jedinec se brání okolnímu světu (Novák, Průchová, 2007).

Tento věk je pro dítě úžasný, co do jeho poznání, vývoje a také začleňování se do skupiny dětí a vytváření si nových přátelství mezi kamarády. Dítě se učí být odpovědné samo za sebe a musí se naučit zvládat své povinnosti. Je zde už mnohem vyšší rozumová zralost a dítě je schopno argumentovat a dokáže i v některých případech pochopit proč k rozchodu mezi rodiči došlo. Španhelová (2010) upozorňuje na důležité pravidlo – *být před dítětem upřímný a ote-*

vřený ze strany rodiče. Věci nezamlčovat, neházet špínu nebo obviňování na toho druhého. Spíše konstatovat, jak rodič danou situaci vidí.

Pokud jedinec přijde o jednoho z rodičů, prožívá dítě kolem desátého roku pocit ztráty a může závidět ostatní dětem, že žijí s oběma rodiči. Dítě je smutné a mohou se opět vyskytnout agresivní projevy (Novák, Průchová, 2007).

Starší školní věk (12-15let)

Toto období je spojeno s pubescencí, kdy dochází v životě dítěte k řadě tělesných a psychických změn, které jsou ovlivněny proměnou hormonálních funkcí. Dochází tak ke kolísavosti emočního ladění, precitlivělosti, vzteklosti, dítě často neguje všechny dosud platné a uznávané hodnoty. Touží po seberealizaci, která se vztahuje nejen na přítomnost, ale také na budoucnost. Vágnerová (2005) uvádí, že *potřeba otevřené budoucnosti v dospívání získává na důležitosti.*

V tomto věku může jedinec své vrstevníky odsuzovat, odmítat, provokovat či vyhrožovat. Dítě ve věku třinácti let už rozvod docela dobře chápe. Také je možno, že je o rozvodu informováno od spolužáků ve škole, z medií, televizních pořadů nebo internetu. Dítě v tomto věku rozumí své vlastní roli, kterou zastává v rodině, může rodiče využívat a vydírat například tím, že řekne: „Pokud mi zakážeš dívat se na televizi, půjdu k tátovi, ten mi to dovolí!“ Takové situace vedou často k neshodám mezi rodiči, kteří spolu nežijí, tak i mezi rodičem a dítětem samým. Mohou tak nastat zbytečné hádky (Novák, Průchová, 2007).

Adolescence (16-20let)

Jedná se o relativně dlouhý časový úsek dospívání, kdy k důležitým mezníkům patří ukončení povinné školní docházky a dovršení přípravy na profesní období, tedy nástup do zaměstnání, a také navázání prvních dlouhodobějších partnerských vztahů. V této době adolescent dosahuje plnoletosti, kdy je podle práva člověk považován za dospělého, a tudíž je i zcela zodpovědný za své jednání. Avšak někteří adolescenti se ještě nechtějí stát dospělými s veškerou zodpovědností a omezením, které přináší a snaží se tuto dobu oddálit (Vágnerová, 2005). Autorka dále upozorňuje na to, že *pokud v tomto období dítěte dojde k rozvodu rodičů, může to být jeden z možných faktorů, který povede k tomu, že jedinec ztratí své dosavadní ideály o své rodině i o sobě samém.* Může trpět pocitu nejistoty z budoucnosti a to může vést k tomu, že to v něm vyvolá či posílí určité patologické chování, které může být ještě posilováno příslušným skupině (partě) lidí, která se bude patologickými způsoby chování (např.

vandalismus, graffiti, drogy, členství v různých sektách) vyčleňovat vůči majoritní společnosti.

2.2 Reakce dětí na rozvod

Děti, které žijí v době, kdy se jejich rodiče rozvádí, jsou vystaveny riziku. Jejich vývoj je ohrožen oproti ostatním dětem. Děti mohou mít do budoucna obavy navazovat partnerské vazby, protože jejich psychická stránka může být zasažena. Děti v některých případech trpí depresemi, strachem a bývá ohrožena jejich sebedůvěra.

Psychologické výzkumy ukázaly, že vědomí vlastního já, vlastní osoby, svébytnosti se u dítěte dříve a pevněji vytváří tehdy, když tu není jenom jeden vztah, tj. já a ty a on či ona, ale i například matka – dítě – otec, či kdokoliv jiný další. Dítě tak poznává nejen vztah a chování své matky či otce k sobě a navíc ještě chování matky k otci a otce k matce. To už se vytváří bohaté předivo vztahů, do něhož je dítě organicky zapojeno. To už je domov, v němž má dítě své určité a přirozené místo (Matějček 1994).

Sociální a emoční zralostí se rozumí přiměřená kontrola citů, schopnost pobývat v kolektivu vrstevníků mimo svou rodinu a umět s nimi komunikovat, přijmout roli žáka a podřídit se autoritě (Langmeier, Krejčíříková, 2006).

Dětem by se nemělo lhát, ale není nutno jim sdělovat celou pravdu. Rodiče by měli vysvětlit porozvodovou situaci a zachovat takový postoj, aby dítě poznalo, že se pro něj až tak nic nezměnilo a může se s oběma rodiči stále vídat, bez omezení. Pokud ale dítě začne útočit proti nastalé situaci, je zřetelně známo, že trpí výčitkami, takové stavy by měli rodiče přejít. Pokud tak rodič neučiní, mohou nastat zbytečné hádky a výčitky mezi nimi (Novák, Průchová, 2007).

Každé dítě reaguje na rozvod svých rodičů jiným způsobem, stejně tak každé dítě projevuje i různé emoce. Jedná se především o emoce jako smutek, hněv, vztek a další. To jsou jen jedny z mnoha emocí, které děti prožívají při snaze vyrovnat se rozchodem rodičů. Při prožívání této emoce často dochází k tomu, že se dítěti, který se snaží vyrovnat rozvodem jeho rodičů, přihodí nějaká nehoda. Dítě svoji nehodu vnímá jako snahu o sblížení rodičů. Vidí v tom naději, že jeho rodiče se dají zpět dohromady. Často to však bývá naopak a tato nehoda, která se dítěti stane, vyvolá hádku mezi rodiči, kteří v tu chvíli budou shazovat vinu jeden na druhého (Schaefferová, 1995).

Velmi častá reakce je popření a neochota uvěřit, že se to opravdu stalo. Rozvod rodičů. To, čeho se děti nejvíce obávaly, se opravdu stalo. Začíná si také klást otázku, proč se to stalo a jak to mohlo zastavit. Naděje, že se rodiče usmíří a vrátí zpět k sobě, může přetrvávat i několik let, a to i přesto, že rodiče uzavřeli nový sňatek nebo už dokonce mají novou rodinu. U dětí, které již vědí, že rozchod rodičů je opravdu trvalý, přichází pocit ztráty a smutku. Tento pocit může ovlivnit mnoho oblastí v jejich životě. V mnohých případech dochází k tomu, že dítě přestává být v kontaktu s druhým rodičem nebo dokonce i omezuje kontakt se širší rodinou. Levine (2014) uvádí, že *smutek je projevem pocitu ztráty a je patrně nejzřetelnější emocií, jakou prožívají děti rozvedených rodičů*. Může však dojít i k tomu, že je smutek natolik pohltí, že nejsou schopni myslet na cokoli jiného a přestanou se soustředit i na výuku ve škole.

Celý tento proces, který dítě musí prožívat, se může urychlit, pokud dítě bude moct dát najevo svůj smutek ve chvíli, kdy ho opravdu prožívá. Je ale opravdu důležité, aby si rodina uvědomovala a připouštěla, že k tomu, aby se dítě zotavilo, je potřeba spoustu času.

K dalším emocím patří například vztek, který má kořeny hodně hluboko v minulosti. Tato emoce nezačíná rozchodem rodičů, ale může být už v počátcích v období, kdy rodiče nenaplnovaly potřeby dítěte. Například lásku, dostatečnou péči, vlídné zacházení a podobně.

Mezi další emoce patří také pocity viny. Také sem patří strach z budoucnosti, zmatek, závist vůči úplným rodinám. Je důležité si uvědomit, že existuje velká spousta emocí, které mají mezi sebou určité vazby a vzájemně se mohou prolínat.

Všechny pocity postupem času polevují a ustupují a neovládají tak dítěti celou jejich mysl. Většina dětí poté zjistí, že i přesto, jaké emoce se v nich odehrávaly, byl rozvod jejich rodičů jedním z nejlepších řešení, protože oba rodiče jsou nyní mnohem příjemnější (Levine, 2014).

K tomu, aby k takovému závěru děti došly, je potřeba, aby se smířily s tím, že je rozvod opravdu trvalý. Je to snadnější pro děti, jejichž rodiče k nim zachovávají láskyplný a pečující vztah, i přesto, že spolu nežijí v jedné domácnosti. Proto je velice důležité, aby se rodiče pokud možno snažili veškeré své spory eliminovat, aby to děti nezasahovalo a nezpůsobovalo to v nich zbytečné obavy, strachy, stresy, pocity viny a nestávaly se tak bezmocnými oběťmi citových zmatků, které jsou často způsobovány právě problematikou rozvodů.

2.3 Rozhodnutí o svěření dítěte do péče

Pokud se rodiče nedohodnou na způsobu porozvodové péče o děti, přichází soud, který danou situaci rozřeší.

Zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, správními nebo zákonodárnyými orgány (Článek 3, Úmluva o právech dítěte).

Občanský zákoník 89/2012 Sb. v § 906 upravuje rozhodnutí soudů ve věcech porozvodové péče takto: Má-li být rozhodnuto o rozvodu manželství rodičů dítěte, soud nejprve určí, jak bude každý z rodičů napříště o dítě pečovat, a to s uvážením zájmu dítěte; s tímto zřetelem se od souhlasného stanoviska rodičů soud odchýlí jen tehdy, vyžaduje-li to zájem dítěte. Soud vezme v úvahu nejen vztah dítěte ke každému z rodičů, ale také jeho vztah k sourozencům, popřípadě i k prarodičům.

Soud může rozhodnout i tak, že schválí dohodu rodičů, ledaže je zřejmé, že dohodnutý způsob výkonu rodičovské odpovědnosti není v souladu se zájmem dítěte. Z toho vyplývá, že prioritou soudní judikatury je dbát především na zájem dítěte. Tuto problematiku dále přibližuje Občanský zákoník.

Při rozhodování o svěření do péče soud rozhoduje tak, aby rozhodnutí odpovídalo zájmu dítěte. Soud přitom bere ohled na osobnost dítěte, zejména na jeho vlohy a schopnosti ve vztahu k vývojovým možnostem a životním poměrům rodičů, jakož i na citovou orientaci a zázemí dítěte, na výchovné schopnosti každého z rodičů, na stávající a očekávanou stálost výchovného prostředí, v němž má dítě napříště žít, na citové vazby dítěte k jeho sourozencům, prarodičům, popřípadě dalším příbuzným i nepříbuzným osobám. Soud vezme vždy v úvahu, který z rodičů dosud o dítě řádně pečoval a řádně dbal o jeho citovou, rozumovou a mravní výchovu, jakož i to, u kterého z rodičů má dítě lepší předpoklady zdravého a úspěšného vývoje (§ 907, zákon 89/2012 Sb.).

Důležité faktory při rozhodování o porozvodovém uspořádání péče

Při zjišťování aktuálního stavu a potřeb dítěte při rozvodu a při rozhodování o střídavé či společné výchově nebo o úpravě styku dítěte s rodiči je nutné brát v úvahu tyto okruhy témat:

- Jak probíhala péče o dítě do doby před rozvodem, kdo a jak se na ní konkrétně podílel.
- Schopnost a kvalita komunikace mezi rodiči.
- Představy a principy výchovy jednotlivých rodičů - jejich slučitelnost, reálnost dohody.

- Přání a postoj dítěte.
- Školní a zájmová činnost dítěte.

Mezi nejčastěji uplatňované typy péče řadíme výhradní péči jednoho z rodičů, střídavou péči a společnou péči.

Výhradní péče je založena na dominantním postavení jednoho z rodičů v budoucím životě dítěte. Soud určí, s kterým rodičem bude dítě po rozvodu žít, bydlet a tedy kdo bude mít primární odpovědnost za péči a výchovu dítěte.

Výhradní péče matky

Dle porozvodových statistik vyšlo najevo, že v posledních 15 letech bylo v 90 % případů dítě svěřeno do péče matky. Výhodou je (což platí i v opačném případě, když je dítě svěřeno do péče otce), že dítě žije ve stabilním prostředí. Běžnou praxí je tedy svěření do výchovy matce a určení doby kontaktu otce s dítětem na jeden víkend v intervalu 14 dní. Vztah mezi dítětem a otcem je takto oslabován a někdy může být pouto i natrvalo přerušeno. Mluvíme zde o kultu matky (Matoušek, 2003).

Výhradní péče otce

I když se o lásce otcovské nemluví tolik, jako o mateřské, tak osamělý otec, který by sám pečoval o dítě, není v dnešní době nic neobvyklého a je tedy na místě, tuto situaci zmínit. K tomu, aby soud rozhodl o svěření dítěte do péče otce, dochází především z toho důvodu, že matka není schopná se o dítě postarat nebo se prokáže, že otec dá dítěti lepší péči a zázemí, než právě jeho matka. Dítě bude ovšem matku velice postrádat, protože jej k ní váže jakési přirozené biologické pouto. Matějček (1986) uvádí, že *otec se nemůže s dítětem tak intimně sžít jako matka během těhotenství, neprožívá porod a bezprostřední kontakt s dítětem po něm, neprožívá intimitu kojení atd.*

Střídavá péče rodičů

Střídavá péče je v České republice stále ještě jakousi raritou, i když se už začíná pomalu rozmáhat. Nespornou výhodou je, že pobyt dítěte u rodičů je rovnoměrněji vyvážen, než u dětí ve výhradní péči jednoho rodiče. Při střídavé péči o dítě je velmi důležitá schopnost rodičů domluvit se na podobných výchovných principech, které budou uplatňovat při výchově. Pro dítě je totiž velmi matoucí to, když mu jeden z rodičů danou věc dovolí a druhý ne. Dítě by samozřejmě pak mohlo využívat ten výchovný princip, který mu vyhovuje, proti druhému rodiči. Zákon však neuvádí, po jaké doby by ke střídání mělo docházet. V praxi soudů se tedy uplat-

ňuje model střídání po měsíci, soudy však schvalují i dohody o střídavé výchově po týdnu. Dudová, Hastrmanová (2007) k této problematice píše, že *oba rodiče tedy musí být výchovně způsobilí, musí mít o střídavou výchovu zájem, svěření dítěte do střídavé výchovy musí být v zájmu dítěte.*

Společná péče

Svěření do společné péče znamená, že není konkrétně rozhodnuto o svěření dítěte do výchovy jednoho z rodičů. Novák, Průchová (2007) vysvětlují, že společná výchova odpovídá podmínkám společného soužití rodičů i po rozvodu, eventuálně společnému soužití nesezdaných rodičů. Rodiče, byť třeba jinak nevedou společnou domácnost, společně pečují o potomka, a to včetně výchovného působení i materiálního zabezpečení.

2.4 Shrnutí

Ve druhé kapitole je vymezen termín dítě, kterým chápeme lidského jedince od jeho narození až po dospělost. Je zmiňováno, že jakýkoliv konflikt rodičů přímo ovlivňuje dítě tím, že vyvolává stres, úzkost, strach a trauma.

Běžnou reakcí na rozvod rodičů je smutek, pocit viny, porucha spánku, odmítání poslušnosti, psychosomatické obtíže, zhoršení prospěchu ve škole, případně i zhoršení chování ve školním zařízení. Jak dítě rozvod zvládne a jaký bude jeho psychický stav po rozvodu, je dán zejména kvalitou vztahu mezi dítětem a rodičem, který ho má v péči.

Dále jsou popsány reakce dětí na rozvod v jednotlivých vývojových etapách. Je také zmiňováno, že každé dítě, které rozvodem rodičů prochází, je minimálně vyvedeno z rovnováhy. Rodiče by se měli snažit o to, aby dítě rozvod zasáhl co nejméně.

Je upozorňováno nejen na krátkodobé dopady, ale také na to, že rozpad rodiny může dítě poznamenat do jeho budoucího života. Problematika dopadu rozvodu na dítě je popsána podle Špaňhelové, Matouška, Nováka, Průchové a Vágnerové.

V poslední části kapitoly je věnována pozornost možnostem svěření dětí do péče, kdy je brán na zřetel „nejlepší zájem dítěte“ (vyhrazen dle Úmluvy o právech dítěte a Občanského zákoníku 89/2012 Sb.), avšak nesporným faktem zůstává, že nejvíce dětí je po rozvodu svěřováno do výhradní péče matky. Dalšími možnostmi pak jsou výhradní péče otce, střídavá či společná péče.

3 SOCIÁLNĚ -PRÁVNÍ OCHRANA DĚTÍ

Orgán sociálně-právní ochrany dětí je státní orgán. Jeho hlavní náplní a úkolem je chránit zájmy nezletilých dětí. Sociálně-právní ochrana dětí je odvětví veřejného práva.

Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí vymezuje sociálně-právní ochranu dětí v § 1 takto:

- a) ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu,*
- b) ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění,*
- c) působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny,*
- d) zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině.*

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 v § 4 uvádí, že orgány zajišťující výkon sociálně-právní ochrany dětí jsou:

- a) krajské úřady,*
- b) obecní úřady obcí s rozšířenou působností,*
- c) obecní úřady a újezdní úřady,*
- d) ministerstvo,*
- e) Úřad,*
- f) Úřad práce České republiky - krajské pobočky a pobočka pro hlavní město Prahu.*

Sociálně-právní ochranu dětí dále zajišťují:

- a) obce v samostatné působnosti,*
- b) kraje v samostatné působnosti,*
- c) komise pro sociálně-právní ochranu dětí,*
- d) další právnické a fyzické osoby, jsou-li výkonem sociálně-právní ochrany pověřeny.*

Tato právní úprava vychází z předpokladu, že sociální pracovníci obcí mají k rodinám nejbližší, tudíž mají možnost bezprostředně sledovat ochranu práv dítěte a podle potřeby včas činit opatření na ochranu dětí. Při svém rozhodování vychází ze znalosti problému, místního pro-

středí, podmínek a proto jim zákon ukládá nejvíce povinností v ochraně dětí, pomoci rodičům a dalším osobám, jež se podílejí na výchově těchto dětí.

Kuchařová (2010) uvádí, že na orgánu SPOD se zpravidla objevují standardní postupy, manuály a metodiky pouze do míry stanovené zákonem a metodickými pokyny a směrnicemi MŠMT a MPSV. Tyto jsou však velmi široké a nekonkrétní. Ostatní postupy jsou tak vyjádřením zvyklostí a zkušeností pracovníků, popř. konkrétní aktuální potřebou. Na pracovištích orgánu SPOD tak chybí speciálně vytvořené metodiky pro řešení konkrétních případů. Zde se tedy otevírá velký prostor pro reflexivní praxi sociálních pracovníků a aplikaci teorií a metod sociální práce podle uvážení jednotlivých pracovníků a to v souladu se zákonem, který využití těchto metod ukládá. Základním kritériem práce orgánu SPOD je prosazování zájmu a blaha dítěte.

3.1 Zásady a principy sociálně-právní ochrany

Jedná se o nejdůležitější hlediska sociálně-právní ochrany a výslovné zakotvení práv dětí a jejich rodičů.

V Úmluvě o právech dítěte ONS je za nejlepší zájem dítěte označováno *hledisko, které by mělo být upřednostňováno při rozhodování o dítěti. V praxi by uplatňování tohoto zájmu mělo znamenat, že ve všech případech, kdy je to možné, měla by být situace posuzována „očíma dítěte“ a se zřetelem ke kompetencím dítěte.*

Předním hlediskem SPOD je dle naší právní úpravy zájem a blaho dítěte, dále je zde zakotveno právo dítěte na požádání o pomoc i bez vědomí rodičů, právo dítěte vyjádřit svůj názor při projednávání záležitostí, jež se ho dotýkají a v neposlední řadě právo rodiče požádat o pomoc orgán SPOD při výkonu svých práv a povinností. Tyto zásady jsou vymezeny v druhé části zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí (§ 5-9).

SPOD se zaměřuje nejvíce na děti, jejichž rodiče neplní povinnosti vyplývající z rodičovské odpovědnosti, kteří nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovských povinností, a na děti, jejichž rodiče zemřeli. Také se zaměřují na děti, které jsou svěřené jiné osobě odpovědné za jejich výchovu, dále také na děti, které opakovaně utíkají od rodičů, na děti oběti trestných činů, na děti umístěné v zařízeních pro nepřetržitou péči a na děti ohrožené násilím mezi rodiči, na děti žádající o udělení mezinárodní ochrany, azylanty a děti používající doplňkové ochrany.

Kuchařová (2010) uvádí, že ze zákonného vymezení sociálně-právní ochrany dětí v České republice je možné odvodit její hlavní principy. Mezi ty řadí např. nediskriminační přístup, tedy, že sociálně-právní ochrana dětí je poskytována všem dětem, ochranu zdravého vývoje dětí z hlediska fyzického, psychického a mravního, ochranu před tělesným či duševním násilím, podporu preventivního působení na rodinné vztahy, podporu preventivního působení před patologickými jevy a zohledňování individuální situace dítěte a jeho vývoje.

3.2 Kompetence pracovníka sociálně – právní ochrany dětí

Havrdová (1999) kompetence sociálního pracovníka chápe jako *funkcionální projev profesionální role* a rozděluje je do šesti základních charakteristik: rozvíjet účinnou komunikaci, orientovat se a plánovat postup, podporovat a pomáhat k soběstačnosti, zasahovat a poskytovat služby, přispívat k práci organizace a odborně růst.

Matoušek (2016) si pod pojmem kompetence představuje *znalosti, dovednosti a postoje jednotlivce pro výkon daného pracovního místa*. Dále považuje za nezbytné, aby sociální pracovník měl řadu předpokladů a dovedností jako např. zdatnost a inteligenci, důvěryhodnost, komunikační dovednosti, včetně zúčastněného naslouchání a empatie. Kopřiva (2011) pak klade důraz na *osobnost sociálního pracovníka a jeho schopnost vytvořit si vztah s klientem včetně udržování hranic*. Také si uvědomuje problematiku spojenou s mocí sociálního pracovníka SPOD, který má moc institucionálně přidělenou.

Musil (2004) uvádí, že sociální pracovník by měl umět reflektovat své postupy při práci s klienty a také situaci klientů s vědomím, že se vždy jedná o jedinečnost a neopakovatelnost takové situace. A dále k tomu doplňuje, že je potřebné uvědomit si, že ačkoli situace klientů se mohou zdát obdobné, nemůžeme spoléhat na to, že jsou vždy zcela totožné. Pro klienta je důležité, aby pomoc, která se mu dostává, přiměřeně reagovala na jeho potíže.

Matoušek (2016) upozorňuje na to, že jelikož orgán SPOD pracuje s ohroženými dětmi a rodinami musí mít také kompetence k:

- Hodnocení míry ohrožení dítěte.
- Hodnocení fungování rodiny vůči dítěti.
- Rozpoznání, kdy nemá rodič o dítě zájem.
- Hodnocení vlivu výchovného prostředí na dítě umístěvané do ústavního zařízení.
- Intervenci v rodině takovým způsobem, aby intervence míru existujícího ohrožení dítěte snížila.

- Ovlivnění průběhu rozvodu rodičů tak, aby se minimalizoval nepříznivý dopad rozvodu na dítě.
- Rozpoznání pokusů, kdy klienty chtějí zneužívat systém dávek a služeb.

3.3 Povinnosti obecních úřadů a úřadu obcí s rozšířenou působností

Orgány SPOD jsou podle zákona povinny sledovat nepříznivé vlivy působící na děti a zjišťovat příčiny jejich vzniku a pravidelně vyhodnocovat situaci dítěte a jeho rodiny, zpracovat na základě vyhodnocení individuální plán ochrany dítěte. Vykonávají poradenskou činnost, spočívající např. v pomáhání rodičům při řešení výchovných nebo jiných problémů souvisejících s péčí o dítě, pořádání přednášek a kurzů v rámci poradenské činnosti, poskytování pomoci při uplatňování nároku dítěte na výživné. Jsou také oprávněny uplatňovat výchovná opatření a např. napomenout vhodným způsobem dítě, rodiče, jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, popřípadě toho, kdo narušuje řádnou péči o dítě, stanovit nad dítětem dohled a provádět jej, uložit omezení bránící působení škodlivých vlivů na výchovu dítěte (např. zákaz určitých činností, návštěv určitých míst, akcí nebo zařízení) nebo uložit povinnost účastnit se prvního setkání se zapsaným mediátorem v rozsahu 3 hodin nebo terapie.

Orgány SPOD také podávají návrhy soudu např. na omezení nebo zbavení rodičovské odpovědnosti, na nařízení, prodloužení nebo zrušení ústavní výchovy, na svěřeni dítěte do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, na prodloužení doby trvání tohoto svěřeni a na zrušení rozhodnutí o svěřeni dítěte do tohoto zařízení či na přemístění dítěte do jiného zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy.

V případě, že se dítě ocitne ve stavu nedostatku řádné péče anebo např. je-li jeho normální vývoj nebo život ohrožen, je orgán SPOD povinen podat neprodleně návrh soudu na vydání předběžného opatření.

Orgány SPOD a další k nim přidružené subjekty, poskytující tuto ochranu, jsou povinni se řídit standardy kvality sociálně právní ochrany.

Pracovníci SPOD spolupracují s jinými odbory vlastního úřadu, případně jinými pracovníky obecního úřadů. Spolupracují s Úřadem práce, se školami, se zdravotnickými zařízeními, s ordinacemi psychologů, s městskou a státní policií, se státním zastupitelstvím. Spolupráce se soudem je nutná v případech, kdy se rozhodnutí soudu týkají nezletilých dětí. V některých situacích SPOD spolupracuje s Probační a mediační službou, s ústavními zařízeními, která poskytuje ústavní a ochrannou výchovu dětí (Matoušek, 2016).

3.4 Kolizní opatrovník

Kolize zájmů se předpokládá vždy, pokud jsou rodiče a dítě účastníky stejného řízení. Soud jmenuje opatrovníka, zpravidla orgán SPOD, který je opatrovnictví povinen přijmout. Může jít např. o řízení o výchově a výživě nezletilého dítěte.

Opatrovník je pověřen orgánem sociálně-právní ochrany dětí u obecního úřadu v místě pobytu dítěte. Jak uvádí Matoušek, Pazlarová (2014) *povinností opatrovníka je hájit a prosazovat zájmy nezletilých dětí a neměl by souhlasit s dohodou, která by nebyla v zájmu dítěte*.

Kolizní opatrovník vykonává procesní práva účastníka řízení (účastní se řízení, může nahlížet do spisů, vyjadřuje se k návrhům a důkazům).

Orgán SPOD jako kolizní opatrovník podává soudu zprávy o poměrech nezletilého dítěte, o jeho rodině, prospěchu ve škole. Je oprávněn navštěvovat dítě a rodinu, kde dítě žije (§ 52, zákon 359/1999 Sb.). Zjišťuje ve škole, u lékaře, v zaměstnání, nebo jinde, jak rodiče o dítě pečují, v jakých podmínkách dítě žije, jaký má prospěch a chování (§ 53, zákon 359/1999 Sb.). Všechny zjištěné okolnosti a důkazy OSPOD vyhodnotí a sdělí je soudu. Tento druh opatrovnictví slouží pouze k zabezpečení zájmů dítěte pro dané řízení a funkce opatrovníka končí s uzavřením daného řízení.

V souvislosti kolizního pracovníka však současně platí, že je orgán SPOD povinen realizovat preventivní a poradenskou činnost. To je důležité zejména v situaci, kdy je vedeno řízení o úpravě péče, výživném a styku s dítětem.

V situacích, kdy se orgán SPOD dozví o neshodách mezi rodiči, provede vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s ohledem na zjištění rodičovských kompetencí a zjištění vztahů mezi jednotlivými členy rodiny. Orgán SPOD může doporučit odpovídající služby s cílem odstranit nebo zmírnit důsledky rozporů v rodině. SPOD je povinen vést rodiče k vzájemnému porozumění, vzájemné komunikaci pro účel zajištění morálního a hmotného prospěchu jejich dítěte.

3.5 Sociální práce s rodinou v rozvodu

Sociální práce může být zaměřena buď jen na dítě samotné, nebo na jeho rodinu, a je poskytována za účelem zamezení vlivu negativního působení na děti a zejména na obnovení narušených funkcí rodiny. Konkrétní formy pomoci těmto dětem a jejich rodinám by měly být voleny citlivě po vyhodnocení aktuální situace v rodině.

Sanace rodiny

Matoušek (2003) definuje sanaci rodiny *jako postupy podporující fungování rodiny, které jsou opakem postupů vyčleňujících některého člena rodiny kvůli tomu, že někoho ohrožuje, případně kvůli tomu, že je sám někým z rodiny ohrožen.*

Sanaci lze chápat jako aktivitu směřující k zachování nebo obnovení funkcí rodiny v domácnostech uživatelů za pomoci profesionála pomáhající profese. Při sanaci rodiny jde o různé aktivity, které záleží na konkrétním požadavku rodiny a možnostem pomáhající organizace, např. poradenství, doprovázení při jednání na institucích a úřadech, pomoc při vedení domácnosti a nácvičku dovedností v péči o dítě, pomoc při hledání zaměstnání, hmotná výpomoc, pomoc s vyřizováním dávek státní sociální podpory a dávek pomoci v hmotné nouzi, raná péče atd. Sanace rodiny je podle Bechyňové, Konvičkové (2011) *soubor opatření sociálně -právní ochrany, sociálních služeb a dalších opatření a programů, které jsou poskytovány nebo ukládány převážně rodičům dítěte a dítěti, jehož sociální, biologický a psychologický vývoj je ohrožen.* Důsledkem neřešené nebo akutní situace ohrožení dítěte může být jeho umístění mimo rodinu. Základním principem sanace rodiny je podpora dítěte prostřednictvím pomoci jeho rodině.

Sanace rodiny předchází, zmírňuje nebo eliminuje příčiny ohrožení dítěte a poskytuje rodičům i dítěti pomoc a podporu k zachování rodiny jako celku. Konkrétně se jedná o činnosti, které směřují k tomu, aby dítě nebylo odebráno mimo rodinu, aby byl stále navázán kontakt dítěte s rodinou v průběhu jeho umístění nebo, aby mu byl umožněn bezpečný návrat zpět domů. Důležitou součástí sanace rodiny jsou také činnosti, které podporují udržitelnost kvalitativních změn v rodině dítěte po jeho návratu ze zařízení pro výkon ústavní výchovy (Bechyňová, Konvičková 2011).

Sanace je vhodná u rodin, kde zůstávají zachovány citové vazby, dobré vztahy mezi jednotlivými jejich členy, zejména rodiči a dětmi. Přístup k těmto službám je jednoduchý, rodiče se mohou na daná sdružení obrátit sami, avšak většinou je spolupráce zprostředkována přímo sociálními pracovníky příslušných úřadů oddělení SPOD.

Odborné poradenské služby pro rodinu v rozvodu

Ve věcech péče o nezletilé děti může soud uložit účastníkům (rodičům) na dobu nejvýše 3 měsíců účast na mimosoudním smířčím nebo mediačním jednání nebo rodinné terapii. Oba partneři mívají po rozvodu mnoho problémů, jedná se například o ekonomické nebo psychické

ké obtíže. Proces vyrovnání se s novou skutečností je dlouhou cestou, kterou mnohdy bez pomoci odborníků nelze zvládnout.

Povinností orgánu SPOD je poskytnout rodičům bezplatné poradenství (§ 11, zákon 359/1999 Sb.). Možnosti orgánu SPOD jsou však limitovány. Terapeutickou práci s rodiči by mělo vést odborné poradenské zařízení, v jehož možnostech by bylo zprostředkování vzájemné dohody (o styku rodičů s dítětem, o výchově dětí, o posilování vztahu dětí k rodičům apod.). Takové pracoviště by mělo být nestranným zprostředkovatelem a zároveň respektovaným partnerem orgánu SPOD.

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí dává možnost, aby i nestátní subjekty (nadace, občanská sdružení, církve a další právnické a fyzické osoby) na základě pověření vydaného krajským úřadem nebo Magistrátem hlavního města Prahy plnily určité úkoly v sociálně-právní ochraně dětí, přičemž tyto činnosti zákon o sociálně-právní ochraně dětí přímo vymezuje v § 48.

Rodině může pomoci síť poraden pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy, síť pedagogicko-psychologických poraden, síť soukromých dětských psychologů, linka bezpečí dětí a mládeže, dětská krizová centra, linky důvěry. Nezávislé terapeutické pracoviště (poradny) může zajišťovat asistované styky případně mediaci (Španhelová, 2010).

Mediace

Je upravena v zákonu č. 202/2012 Sb., tedy v Zákonu o mediaci.

Mediace je neformální, strukturovaný proces řešení konfliktů a sporným stranám pomáhá v řešení jejich situace a dosažení výsledné dohody mediátor, který je nestranný.

Předmět mediace je podle Holé (2003) *obtížně vymezitelný a to z hlediska velkého množství mezilidských konfliktů, u kterých by se dala právě tato metoda využít.* Mediace se tedy obecně využívá při řešení vnějších mezilidských sporů. A dále díky provázanosti vnějších a vnitřních konfliktů jsou mediací sekundárně řešeny i konflikty vnitřní, na které se však mediace prvotně nezaměřuje.

Matoušek (2003) uvádí, že *výsledkem a cílem mediace přesně formulovaná, srozumitelná a prakticky uskutečnitelná dohoda, na které se podílejí a dohodnou všichni účastníci medičního procesu.* Mediátor spor nerozhoduje, ale pomáhá stranám sporu nalézt jejich vlastní, pro všechny přijatelné řešení. Základním principem rodinné rozvodové mediace je spolupráce rodičů s mediátorem ve snaze nalézt optimální rozvodové uspořádání, např. úpravu výchovy a výživy nezletilých dětí včetně styku dětí s rodičem, úpravu bytových a majetkových záležitos-

tí. Jak zmiňuje Bakalář (2006) *rodinná mediace může sloužit jako prevence pro stabilizaci optimálních poměrů u dětí i rodičů a tedy o prevenci některých negativních jevů, provázejících rodinné krize.*

Psychologické poradenství

Psychologické poradenství při řešení rodičovských sporů se zaměřuje především na oblasti krizové intervence pro rodiče a děti. Psychologické poradenství zachycuje však i případy rodinného rozvratu ve fázi porozvodové, které manželskému poradenství již obvykle unikají. Představují spíše styčný bod s kompetencí orgánu SPOD. Jde většinou o pokračující konflikt, v němž má dítě svou roli: spory o dítě, problémy s návštěvami, problém s přijetím nového partnera, atd.

Rodinné „usmírování“ se zabývá zejména těmito oblastmi společného zájmu: výchova dětí a styk rodičů s nimi, otázky bydlení, majetkové dělení, finanční hospodaření, informování dětí o příčině rozvodu, posilování vztahu dětí k oběma rodičům.

Porozvodová pomoc by se měla vždy zabývat dětmi. Rodiče, a bohužel někdy i profesionálové, přehlížejí tyto reakce proto, že v popředí jejich pozornosti je doznívající rozvodová bitva mezi dospělými a nechtějí děti zatěžovat problémy, které jim nepatří (Matoušek, 2003). Podle Bakaláře (2006) poskytuje *porozvodové poradenství pomoc v oblasti zvládnání výchovných problémů dětí, které souvisí s rozpadem rodiny.*

Rodinná terapie

Rodinná terapie je profesionálně vedené působení, které má navodit užitečné změny v narušené rodině pomocí psychologických metod.

Terapeutické působení je zaměřeno na celou rodinu. Jednotlivé poruchy jednoho člena rodiny úzce souvisejí se skupinovou dynamikou celé rodiny. Seběmensí pozitivní změna v přístupu jednoho z rodičů v rozvodovém sporu se může projevit v chování ostatních členů. S touto pozitivní změnou lze za podpory terapeuta pracovat a snažit se tak zvládnout nové nastavení rodiny.

3.6 Shrnutí

Ve třetí kapitole je popsán orgán sociálně-právní ochrany dětí, který je orgánem státním a je součástí veřejného práva.

Jeho hlavní náplní a úkolem je chránit zájmy nezletilých dětí. Předním hlediskem SPOD je dle naší právní úpravy zájem a blaho dítěte. Sociálně-právní ochrana dětí je upravena zákonem č. 359/199 Sb.

V další části je definován kolizní opatrovník, a to jako opatrovník, který je pověřen orgánem sociálně-právní ochrany dětí u obecního úřadu v místě pobytu dítěte a podává soudu zprávy o poměrech nezletilého dítěte, o jeho rodině či prospěchu ve škole.

V poslední části jsou popsány možnosti sociální práce s rodinnou v rozvodu se zaměřením na sanaci rodiny, mediaci, psychologické poradenství a rodinnou terapii.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

V teoretické části práce jsou ukotveny základní pojmy, které souvisí s výzkumným problémem. V první kapitole je definována rodina, její typy a funkce, dále je popsáno manželství a rozvod, jsou nastíněny i jednotlivé fáze rozvodu, jak je prožívají dospělí, což usnadňuje pochopení druhé kapitoly, ve které jsou popsány reakce dětí na rozvodovou situaci a také, jak děti rozchod rodičů prožívají v jednotlivých etapách dětství a dospívání. Závěr této kapitoly je věnován problematice svěřením dětí do péče, což probíhá ještě před rozvodem samotným. Ve třetí kapitole je definován termín Orgán sociálně-právní ochrany dětí, kde jsou charakterizovány jeho kompetence a principy, sociální práce s rodinou v rozvodu a v neposlední řadě je popsán pojem kolizní opatrovník.

V následující části práce se zabýváme praktickou realizací výzkumu. V jednotlivých částech se detailně seznámíme s výzkumným problémem, výzkumnými cíli a otázkami, pojetím výzkumu, metodou sběru dat, výzkumným souborem a metodou analýzy dat.

4.1 Výzkumný problém

Z teoretické části práce jasně vyplývá, že rozvod nemůže být jednoduchý ani pro dospělého jedince, natož pro dítě. Podle statistik končí v Česku každé druhé manželství rozvodem, kdy jsou neshody obou partnerů natolik závažné, že se promítají v jejich běžném životě, tento poklidný život narušují, až vyústí v rozvod.

Jak uvádí Švaříček, Šedřová (2014) *formulování výzkumného problému znamená jasně pojmenovat, čemu se bude výzkum věnovat.*

Výzkumným problémem této práce je rozvodová a porozvodová situace, zejména pak dopad na děti z pohledu sociálních pracovníků. Praktická část je tedy zaměřena na zmapování skutečné praxe sociálních pracovníků oddělení sociálně-právní ochrany dětí v Uherském Hradišti v době rozvodu.

Vzhledem k povaze výzkumného problému, který se soustřeďuje na problematiku dopadu rozvodu rodičů na děti z pohledu orgánu SPOD, je zvoleno kvalitativní pojetí výzkumu. Výzkum je zaměřen na subjektivní pocity sociálních pracovníků, které detailně vykreslují dopady rozvodu rodičů na nezletilé děti, a to jak v oblasti sociální, psychické i ekonomické.

4.2 Výzkumné cíle

Pro každý výzkum je nezbytné stanovení výzkumných cílů, na jejichž základě je postavena celá praktická část práce.

Švaříček, Šedřová (2014) popisují výzkumný cíl *jako kompas, který poskytuje orientaci a směr celému výzkumnému procesu. Je důležité jej neustále sledovat a dbát na to, abychom se od daného cíle neodklonili.*

Hlavní výzkumný cíl

Hlavním cílem je zjistit, jaký je dopad rozvodu rodičů na dítě z pohledu sociálního pracovníka.

Dílčí výzkumné cíle

- Zjistit dopad rozvodu rodičů na dítě, z pohledu sociálního pracovníka, v oblasti psychické.
- Zjistit dopad rozvodu rodičů na dítě, z pohledu sociálního pracovníka, v oblasti sociální.
- Zjistit dopad rozvodu rodičů na dítě, z pohledu sociálního pracovníka, v oblasti ekonomické.
- Zjistit, co pro sociálního pracovníka znamená „nejlepší zájem dítěte“.
- Zjistit, jaké služby jsou, v rámci rozvodové situace, klientům OSPOD nabízeny.

4.3 Výzkumné otázky

V následující podkapitole je vymezena hlavní výzkumná otázka, ale také dílčí výzkumné otázky, které problematiku rozvíjejí.

Hlavní výzkumná otázka

Jaký je dopad rozvodu rodičů na dítě z pohledu sociálního pracovníka?

Dílčí výzkumné otázky

- Jaký je dopad rozvodu rodičů na dítě, z pohledu sociálního pracovníka, v oblasti psychické?
- Jaký je dopad rozvodu rodičů na dítě, z pohledu sociálního pracovníka, v oblasti sociální?
- Jaký je dopad rozvodu rodičů na dítě, z pohledu sociálního pracovníka, v oblasti ekonomické?

- Co pro sociálního pracovníka znamená „nejlepší zájem dítěte“?
- Jaké služby jsou, v rámci rozvodové situace, klientům OSPOD nabízeny?

4.4 Pojetí výzkumu

Pro práci je zvolen kvalitativní výzkum. Kvalitativní výzkum používá induktivní logiku. Na začátku výzkumného procesu je pozorování, sběr dat. Kvalitativní výzkum je výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických metod či jiných způsobů kvantifikace.

Kvalitativní výzkum definuje Hendl (1997) jako proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách. Disman (2000) definuje kvalitativní výzkum jako *nenumericke šetření a interpretace sociální reality*. Cílem je tu odkrýt význam podkládaný sdělovaným informacím. Autor dále doplňuje, že teprve poté výzkumník pátrá po pravidelnostech existujících v těchto datech, po významu těchto dat formuluje předběžné závěry a výstupem mohou být nově formulované hypotézy nebo nová teorie.

Švaříček, Šedřová (2014) kvalitativní přístup vymezují jako proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založený na hlubokých datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu.

Jak vyplývá z uvedených definic, cílem je především získat detailní popis zkoumaného jevu. Na základě přímého kontaktu se sociálními pracovníky je možno zkoumané problematice daleko lépe porozumět než za použití kvantitativně orientovaného výzkumu.

Dle Miovskeho (2006) se kvalitativní výzkum mj. neomezuje na vybrané proměnné, avšak prostor zůstává zpravidla hodně volný a badatel až v průběhu výzkumu stanovuje, jaký mají proměnné význam a jak se vzájemně ovlivňují. Dále uvádí, že výzkumník je sám přímým účastníkem výzkumu. Konstatuje, že není nezávislého badatele, protože ten je součástí rozličných vazeb (sociálních, psychologických, atd.), a proto také *neexistuje zcela nezávislý kvalitativní výzkum*. Ani jeden výzkumník není bez nějaké předpojatosti, je ovlivněný vlastními zkušenostmi, s tím je nezbytné v kvalitativním výzkumu počítat. Zdůrazňuje, že osobní vztah s účastníky výzkumu je hlavní podmínkou jeho úspěšnosti. Hodnověrnost vztahu zařazuje mezi základní kritéria validity, platnosti výzkumu. Zdůrazňuje také jedinečnost a neopakovatelnost výzkumu.

telnost kvalitativního výzkumu. Je zásadní, kdo výzkum realizuje, jak komunikuje, jaké má chování, stejně jako záleží na prostoru a čase.

Švaříček, Šedová (2014) dodávají, že *záměrem výzkumníka provádějícího kvalitativní výzkum je za pomoci celé řady postupů a metod rozkrýt a reprezentovat to, jak lidé chápou, prožívají a vytvářejí sociální realitu*. Autoři zmiňují také kritéria kvality kvalitativního výzkumu a řadí mezi ně zejména:

- pravdivost a platnost výzkumu (autentičnost, skutečná reprezentace jevů, pochopení),
- důvěryhodnost,
- přenositelnost (do jaké míry mohou být získané poznatky zobecněny na širší populaci),
- spolehlivost (konzistence otázek, přepis nahrávek, konzistence při kódování).

4.5 Výzkumný soubor

Výzkumným souborem jsou sociální pracovníce Orgánu sociálně-právní ochrany dětí v Uherském Hradišti (dále jen UH). Výzkumný soubor byl vybrán záměrným dostupným výběrem na základě předem stanovených kritérií následujícího charakteru:

1. praxe sociálního pracovníka v souvislosti s výkonem sociálně-právní ochrany dětí musí přesahovat hranici jednoho roku,
2. znalost problematiky porozvodové /porozchodové úpravy poměrů k nezletilým dětem,
3. ochota a souhlas sociálního pracovníka s poskytnutím rozhovoru.

Výzkumný soubor se skládá z pěti sociálních pracovníků, resp. referentek sociálně-právní ochrany dětí při městských úřadech obcí s rozšířenou působností v UH, které se v rámci výkonu své pracovní náplně zabývají sociálně-právní ochranou dětí.

Pro přehlednost je uvedena tabulka, která obsahuje základní údaje o sociálních pracovnících.

Tabulka 1: Informace o výzkumném souboru (Zdroj: vlastní)

Respondent	Vzdělání	Délka působení	Pracovní pozice
R1 – T. P.	magisterské	5 let	referent
R2 – A. S.	bakalářské	3 roky	referent
R3 – J. K.	magisterské	8 let	referent
R4 – P. K.	magisterské	7 let	referent
R5 – Z. M.	magisterské	5 let	referent

4.6 Metoda sběru dat

Nejběžnější techniky sběru informací v kvalitativním výzkumu jsou:

- zúčastněné pozorování
- nestandardizovaný rozhovor
- analýza osobních dokumentů (Disman, 2000).

V práci je použita metoda polostrukturovaného rozhovoru.

Polostrukturovaný rozhovor vychází z předem připraveného seznamu témat a otázek (Švaříček, Šedová, 2014). Klíčovým prvkem pro realizaci výzkumu tedy bylo vytvoření seznamu otázek. Tyto otázky byly v souladu s výzkumným problémem a podléhaly jednotlivým výzkumným otázkám. Předem připravené otázky, které byly jednolitým sociálním pracovním pokládány, umožnily získání množství dat, díky kterým jsme mohli proniknout do jádra problému.

Všechny rozhovory byly díky souhlasu nahrávány na mobilní telefon. Informovaný souhlas je k nahlédnutí v Příloze III.

Hlubkový rozhovor je výsledkem součinnosti badatele a respondenta. Jeho charakteristikou ve výzkumu je asymetrie moci. Švaříček, Šedová (2014) uvádějí, že *na jedné straně stojí badatel, jenž přišel, aby uskutečnil výzkum, na straně druhé je účastník rozhovoru, tedy ten, který odpovídá, poskytuje informace*. Miovský (2006) dodává, že polostrukturovaný rozhovor je zřejmě vůbec nejrozšířenější podobou metody interview. Vyžaduje náročnou technickou přípravu a vyžaduje vytvořit si určité schéma, které je pro tazatele závazné. Seznam otázek použitých v rámci našeho výzkumu je součástí Přílohy I.

4.7 Metoda analýzy dat

Jak uvádí Hendl (1997) kvalitativní analýza dat je vlastně *uměním* zpracovat data smysluplným způsobem a snaží se nalézt odpověď na položenou výzkumnou otázku. Autor také zmiňuje že, jde o jednu z fází výzkumu, která je založena na přístupu označovaném jako *zakotvená teorie*. Výzkumník nashromáždí empirická data, kterými je většinou nějaký souvislý text. Aby na základě tohoto textu mohla vzniknout nějaká obecná teorie, musí výzkumník text podrobit analýze kódováním. Cílem je rozkrytí obsahu sdělení v obecné rovině, na základě kterého může být tato teorie formulována.

Otevřené kódování

Získaná data z rozhovorů jsou zpracovávány pomocí metody otevřeného kódování. Podle Švaříčka, Šedové (2014) metoda otevřeného kódování *představuje operace, pomocí nichž jsou údaje rozebrány, konceptualizovány a složeny způsobem novým*.

Text je rozdělen na úseky, což mohou být slova, věty nebo odstavce. Úseky jsou označeny kódy, se kterými je dále pracováno. Podle podobnosti jsou kódy spojeny a pojmenovány. V kódování jde o vystižení toho, co se objevuje v datech, nikoliv toho, co si myslíme my sami. Interpretace, kterou autor obvykle umísťuje bezprostředně za daný datový fragment, je aktem hledání významu daného výroku či akce. Nestačí konstatovat, že to, co říkají naši respondenti, je zajímavé, ani jednoduše vlastními slovy opakovat či variovat datový úryvek. Cílem interpretace je udělat určitý myšlenkový skok. Víme, že se něco děje a je třeba nabídnout vysvětlení, proč se to děje. Ke každému úryvku z dat by měla být připojena rozpracovaná interpretace. Pokud nejsme s to úryvek uspokojivě interpretovat, nemá v našem textu co dělat (Švaříček, Šedová 2014).

Axiální kódování

Axiální kódování je souborem postupů, pomocí nichž jsou údaje po otevřeném kódování znovu uspořádány novým způsobem, prostřednictvím vytváření spojení mezi kategoriemi. To se činí v duchu kódovacího paradigmatu, které zahrnuje podmiňující vlivy, kontext, strategie jednání, interakce a následky (Švaříček, Šedová, 2014).

Paradigmatický model:

- Příčinné podmínky – události, případy, dění, které vedou ke vzniku nebo výskytu nějakého jevu.

- Jev - ústřední myšlenka, událost, dění, případ, na který se zaměřuje soubor zvládajících nebo ovládajících jednání nebo interakcí nebo k němuž má tento soubor jednání nějaký vztah.
- Kontext - konkrétní soubor vlastností, které jevu náleží, tj. umístění událostí nebo případů tohoto jevu na dimenzionálních škálách. Kontext představuje konkrétní soubor podmínek, za nichž jsou uplatňovány strategie jednání nebo interakce.
- Intervenující podmínky – strukturní podmínky související se strategiemi jednání nebo interakce, které jevu náleží. Usnadnění nebo naopak znesnadňují strategie, použité v určitém kontextu.
- Jednání/interakce - strategie vyvinuté ke zvládnutí, ovládnutí, vykonávání nebo reagování na jev za určitého souboru percipovaných podmínek.
- Následky - následky nebo výsledky jednání a interakce.

Selektivní kódování

Selektivní kódování je momentem, kdy výzkumník začíná s integrací výsledků. Identifikuje hlavní témata projektu. Základem pro tento druh kódování je axiální kódování, kterým je získán obraz o vztazích mezi kategoriemi. Dochází k přezkoumávání dat a kódů a jejich selektivnímu zpracování. Výzkumník hledá případy, jež ilustrují témata, provádí porovnání a kontrasty. Postup interpretace je zakončen v okamžiku, kdy žádné další kódování nepřináší nové poznatky (stav teoretické saturace). Výzkumník vytvoří příběh, tedy popisné vyprávění o ústředním jevu. Je vložena kostra příběhu – konceptualizace příběhu - centrální kategorie, což je ústřední jev, kolem kterého se integrují všechny ostatní kategorie (Švaříček, Šedová, 2014).

4.8 Uskutečnění výzkumu

Před započítím celého výzkumu byl proveden tzv. **předvýzkum**. Tento byl realizován v únoru 2018 s jednou z referentek Orgánu sociálně-právní ochrany dětí v UH. Cílem bylo zjistit a ověřit si srozumitelnost a jasnost pokládaných otázek.

Tímto bylo ověřeno, že s „jádnem rozhovoru“ můžeme pracovat dále. Zmíněná referentka *není* součástí výzkumného souboru.

Výzkum byl uskutečněn v březnu 2018 a to předem domluvenými polostrukturovanými rozhovory s účastníky. Pro kvalitní uskutečnění výzkumu jsme se předem domluvili na čas, který vyhovoval účastníkům a také na místě, aby se cítili co nejlépe. Rozhovory se uskutečnily

v dopoledních hodinách, v kancelářích jednotlivých sociálních pracovníků. Na začátku rozhovoru bylo objasněno téma bakalářské práce a také to, že rozhovor je, na základě podepsaného informovaného souhlasu, nahráván na mobilní zařízení. Pro lepší orientaci v následném zpracování dat jsou použity pouze počáteční písmena jména a příjmení jednotlivých sociálních pracovníků. Rozhovory byly nahrávány na diktafon v mobilním telefonu. Délka rozhovoru byla individuální, obecně však trvaly od 25 do 40 minut.

Všechna data obdržená z rozhovoru byla detailně přepsána. Při výskytu opakujících se slov jsme některá vypustili, protože neovlivňovaly význam výpovědi (jednalo se např. o slova jako vlastně, prostě či vesměs). Přepsaný rozhovor je součástí Přílohy II, kdy T je označení pro tazatele a R je označení pro respondenta.

Shrnutí

V této kapitole je popsána metodologie výzkumu, tedy kvalitativní výzkum.

Je zde popsán výzkumný problém a jsou stanoveny výzkumné cíle a otázky, na které hledáme v praktické části práce odpovědi.

Výzkum je prováděn s pěti sociálními pracovníky Orgánu sociálně-právní ochrany dítěte v UH, kdy se snažíme o zmapování jejich skutečné práce v rámci rozvodové situace.

Analýza dat je prováděna pomocí zakotvené teorie, kdy s daty, z přepsaných rozhovorů je pracováno pomocí otevřeného, axiálního a selektivního kódování.

5 ANALÝZA DAT

V této kapitole se již budeme věnovat analýze dat, která jsme získali za pomoci rozhovoru se sociálními pracovníci Orgánu sociálně-právní ochrany dětí v UH. Po přepisu jednotlivých rozhovorů, byly tyto vytištěny a několikrát důsledně přečteny.

Poté byla data kódována pomocí otevřeného kódování tak, že jsme nejprve v textech vyznačili shodnosti, podrobnosti i individuální rozdílnosti. V Příloze IV je ukázáno, jakým způsobem jsme s textem pracovali.

Přepsané rozhovory byly rozděleny na jednotky, kterým byl přiřazen kód. Pro jejich velké množství jsme tyto následně podle podobnosti seskupovali do subkategorií, teprve poté jsme subkategorie přiřazovali jim nadřazeným kategoriím.

Například z kódů strach, úzkost, sebeobviňování, dětská agrese, hádky, hněv a neklid jsme vytvořili subkategorii traumata a psychologická péče, její nadřazenou kategorií je pak Kategorie 1 – Roztržená rodina. Takto jsme pokračovali v celém průběhu analýzy dat.

U každé z kategorií jsme se snažili vymyslet název, který je do jisté míry originální a vystihující, ale ne zkreslující.

Vytvořené kategorie, které obsahují subkategorie a kódy jsou k nahlédnutí v Příloze V.

U veškerých citací, z rozhovorů vzešlých, jsou tyto znázorněny kurzívou a je jim přiřazeno dvojí označení, buď je citováno např. Respondentka R1 (R2, R3, R4,R5) uvádí,... či je toto uvedeno v závorce na konci citace s označením R1 – R5.

Po otevřeném kódování následuje kódování axiální, které je znázorněno pomocí paradigmatického modelu.

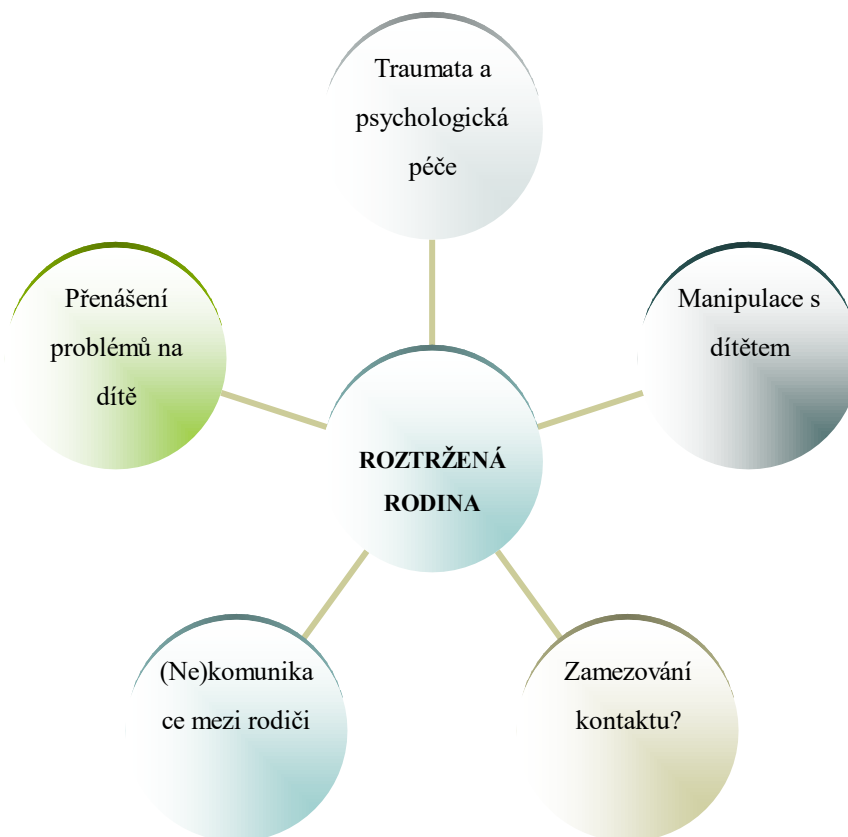
Samotná analýza dat je ukončena selektivním kódováním.

5.1 Otevřené kódování

V následujících podkapitolách jsou data zpracovány podle jednotlivých kategorií, kdy k těmto jsou přiřazeny jednotlivé subkategorie a jsou popsány z hlediska výpovědí respondentek. V této části již nepracujeme s jednotlivými kódy.

5.1.1 Kategorie 1: ROZTRŽENÁ RODINA

Do této kategorie jsou zařazeny následující subkategorie: traumata a psychologická péče, manipulace s dítětem, zamezování kontaktu?, (ne)komunikace mezi rodiči a přenášení problémů na dítě.

Obrázek 1: Kategorie 1 (Zdroj: vlastní)

Dětská duše je nesmírně křehká. Nejdůležitějšími lidmi pro dítě jsou vždy logicky jeho rodiče. Ti svého potomka formují a připravují pro život. I proto by si měli rodiče vždy velmi jasně uvědomit, že kvalita jejich vztahu se odráží v duši dítěte. Rozvod tak děti může překvapit, a to i tehdy, když je vztah rodičů již delší čas nefunkční a rodiče před dětmi neskrývají své hádky a neshody. Děti často do poslední chvíle doufají, že se vše mezi rodiči urovná a budou dál fungovat jako rodina.

Děti jsou zaměřeny na své vlastní štěstí, chtějí, aby rodiče žili dohromady a chovali se jako rozumní dospělí, kteří jim vytvoří stabilní a šťastný domov. Když se tak nestane, dost často ztrácí půdu pod nohama a vše, co se začne dít kolem nich, začnou vnímat jako obrovskou zradu.

Traumata a psychologická péče

Děti po rozvodu mají více emocionálních problémů i poruch chování. Je i větší pravděpodobnost, že se budou mít hůře po finanční stránce a setkájí se se špatným zacházením. Děti z rozvedených rodin mohou trpět řadou vnitřních potíží, ať už v oblasti sebehodnocení, navazování mezilidských vztahů, které však nejsou na první pohled znát. Dětem dlouho trvá, než docílí psychické rovnováhy.

Někdy také v průběhu rozvodu může dojít až fyzickému násilí a *děti jsou tohoto svědky. Může u nich dojít ve velké míře k pozdějšímu rozvoji posttraumatické stresové poruchy, která se může projevovat mnohými symptomy (R2)*. Zde je nutné, aby bylo dítě v psychologické péči a *pokud je zahájena terapie a je soustavná mnohdy se dochází k tomu, že děti byly svědkem traumatického rozchodu jejich rodičů (R2)*.

V době, kdy se rodiče rozvádějí, nastávají různé změny. Každé dítě je snáší jinak. Někteří si mohou myslet, že se tatínek vrátí zpět, i když se od rodiny odstěhoval. Mamince přibývá více povinností a může být nervózní a tenhle stav přenášet na své děti.

Každé dítě potřebuje čas, čas se s rozvodovou situací vyrovnat. Respondentka R4 popisuje že, *rodiče musí brát na dítě ohled... vyrovnat se s tím... kdy je smutné a nešťastné, že to nějak dítě prožívá*.

Jak se dítě s rozvodem rodičů vypořádá, velmi záleží na rodičích samotných. Respondentka R1 k tomuto uvádí, že *záleží, jak k tomu přistupují i rodiče. Pokud jsou rodiče schopni se dohodnout a respektovat přání svých dětí...jsou s tím ztotožnění, je to pro děti absolutně to nejlepší*.

Pokud však rodiče nejsou dohody schopni a *nemůžou se dohodnout, tak v tom případě už je to horší. To už nastupují psychologové a děti si odnášejí různé traumata (R1)*.

Manipulace s dítětem

Rozvod nevyřeší všechny problémy, naopak rozvodem spousta nových problémů začíná, což si rozcházející se partneři ani neuvědomují.

Manipulace s dítětem však nemusí být pouze vědomá. Respondentka R2 uvádí, že *oni to ti rodiče dělají tak nějak podvědomě* a respondentka R3 k tomu doplňuje: *někdy ti rodiče mají svou verzi a jsou o ní přesvědčení*.

O nepřímé formě ovlivňování pak mluví i respondentka R4: *dítě přejde samo na stranu jednoho z rodičů, přebere ten názor... Myslím, že je to pro rodiče velmi těžké a někdy až nemožné tomu zabránit.*

V první řadě vyvstanou problémy spjaté s další výchovou dětí. Ta se po rozvodu významně změní. Rodiče začnou víc řešit i situace, jak se děti mají, když jsou s expartnery, a vše se obvykle vyostří, když si jeden z expartnerů najde nového partnera či si založí novou rodinu.

Děti už ví, že jejich máma a táta všemožně usilují o rozvod, ale toto si nechtějí přiznat. Často proto dochází k tomu, že dítě více inklinuje k jednomu z rodičů, o kterém zaručeně ví, že ho miluje a že ho nezklame. V ten okamžik druhý rodič vycítí převahu rodiče druhého a snaží se o „přetažení“ dítěte na svou stranu a sníží se k použití tzv. rozvodových jedů, jako jsou programování, kritika, pomluvy a další.

Sociální pracovníce mají nelehkou úlohu v rozpoznání přímé manipulace dítěte rodičem. *Je těžké pro mě to posoudit, protože rodič mi řekne, že to nedělá, že to tak není...ale nemám důkaz a není mým cílem po tom pátrat (R4).*

Vesměs se respondentky shodují, že záleží i na věku dítěte. Respondentka R3 zmiňuje, že *pokud má dítě 10 a více let, tak už dokáže samo situaci mapovat. Už si dokáže říct a ten svůj názor ustát.*

Zamezování kontaktu?

Úloha soudu při rozhodování při úpravě poměrů před i po rozvodu, je opravdu nelehká. Není málo případů, kdy některý z rodičů žádá dítě do své výchovy jen z pomsty nebo z jiných nepřiměřených důvodů. O děti bojuje proto, že jim nechce způsobit bolest nebo cítí výčitky svědomí kvůli rozvodu. Žádá děti do své péče, aby přesvědčil sebe i ostatní, že je má opravdu rád. Nemálo rodičů začne toto řízení, které rozhodně není v zájmu dětí, jen z pomstychtivosti.

Sociální pracovníce se také často setkávají se zamezováním kontaktu, rodič, který má dítě v péči, tak neumožňuje kontakt s druhým rodičem, a to všemožným způsobem. *Dítě je často nemocné, proto nemůže k tatínkovi, to ale nejsou nemoci jako takové, to jsou nemoci, které jsou nějakým způsobem vybájené (R1).*

Respondentka R1 zmiňuje, že *maminka nemá vyřešené vztahy s tím tátou a to se potom promítá do toho, že dítě nesmí chodit za tátou...Dále dodává, že zákon nám říká, že rodič, který neumožňuje styk s druhým rodičem, tak to dítě ovlivňuje proti druhému rodiči. V tu chvíli je na místě úprava poměrů k dítěti tak, že by se dítě vzalo od toho táty nebo mámy a*

dalo se do toho druhého prostředí. Jedná se o to, že zde se druhý rodič spíše jeví jako ten, který je nakloněný spolupráci, zatímco rodič, který doposud v péči dítě měl, spolupráci nakloněn není. Respondentky však uvádějí, že zákon sice toto umožňuje, ale není tohoto využíváno, protože nejvíce by to opět ublížilo jen a pouze dítěti.

Na druhou stranu však existují i rodiče, kteří si kontakt s dítětem vynucují za každou cenu, a to bez ohledu na dítě. Respondentka R4 upozorňuje na některé rodiče, kteří *přijdou prostě razantně tak, že je to jejich potřeba a že to prostě chce*. I když zde nemusí být jednoznačně patrná vina rodiče, který má dítě v péči. Respondentka R5 zohledňuje také věk dítěte, dle ní *je potřeba si uvědomit, že do určitého věku je pro dítě stěžejní jedna osoba*. Jde o osobu, která se o dítě každodenně stará, ke které přirozeně inklinuje a která mu buď zajistí péči, nebo se v její péči cítí pod ochranou.

Respondentky se také zamýšlí nad rozsudkem o úpravě poměrů nezletilých dětí, kdy povinností rodiče, který má dítě v péči, je dítě řádně připravit na styk, a to po fyzické i psychické stránce, ale druhý rodič je pouze oprávněn s dítětem se stýkat. Respondentka R3 uvádí že, *on tam nemá tu povinnost, tam je povinnost ze strany matky, mít to dítě připravené*.

V případě střídavé péče by měl interval střídání stejný pro oba rodiče. *Týden a týden se v současné době moc nedoporučuje, protože pak dítě opravdu pobíhá mezi dvěma rodiči (R1)*.

(Ne)komunikace mezi rodiči

V každé rozvodové či rozhodové situaci velmi záleží na tom, jak rodiče spolu komunikují a nadále fungují. Problém může nastat jak u rodiče, který s dítětem žije pod jednou střechou, tak i s druhým žijícím jinde. *Často rodiče mezi sebou mají špatnou komunikaci a nemají vyjasněný partnerský rozchod (R1)*. Respondentka R2 dodává, že *záleží na tom, jak to ti rodiče mají nastavené nebo jak to tomu dítěti podají. I když přestanou být partneři a zůstanou rodiče nadále, tak to ty děti snášejí mnohem líp*.

Zatímco rodič žijící v jedné domácnosti má výhodu neustálého kontaktu, tato výhoda může být smazána v okamžiku, když si druhý rodič začne dítě kupovat dárky, ale i třeba tím, že mu povolí, co mu druhý z výchovných důvodů zakazuje. Respondentka R3 uvádí, že *domlouvat se a podporovat se je pro dítě lepší varianta, než když je to na nože...hárají se...*

V rozsudku o úpravě poměrů k nezletilým dětem je sice vymezen styk s dítětem, ale *soud předpokládá, že poté budete schopni se domlouvat i nad rámec toho kontaktu. Nebo si budete vycházet vstříc* (R3).

Pro každé dítě je bezesporu výhodou, když cítí a vidí, že rodiče jsou schopni nějak spolupracovat, zejména, co se týká zájmu nezletilých dětí, ale někdy se vyskytují i rodiče, co si z dítěte dělají *poštovního holuba* (R3).

Nalézt ten nejvhodnější způsob a přístup není zrovna jednoduché, ale jelikož rodiče rozvodem nepřestávají být rodiči, měli by se snažit nalézt, co nejschůdnější cestu pro další komunikaci.

Přenášení problémů na dítě

Rodiče by si měli přiznat, že rozvod se netýká dětí, ale především jich samotných. K této problematice se vyjadřuje respondentka R3: *když si rodič jede pro dítě, tak oni si navzájem vyčítají, že ho navádí a je to tím, že ta atmosféra je pro to dítě nepříjemná. Protože ono to napětí mezi rodiči vnímá.*

Žádný svůj krok rodiče nesmí zdůvodňovat dětmi. Převádět odpovědnost na ně je tím nejhorším prohřeškem, kterého se matka či otec mohou v této situaci dopustit.

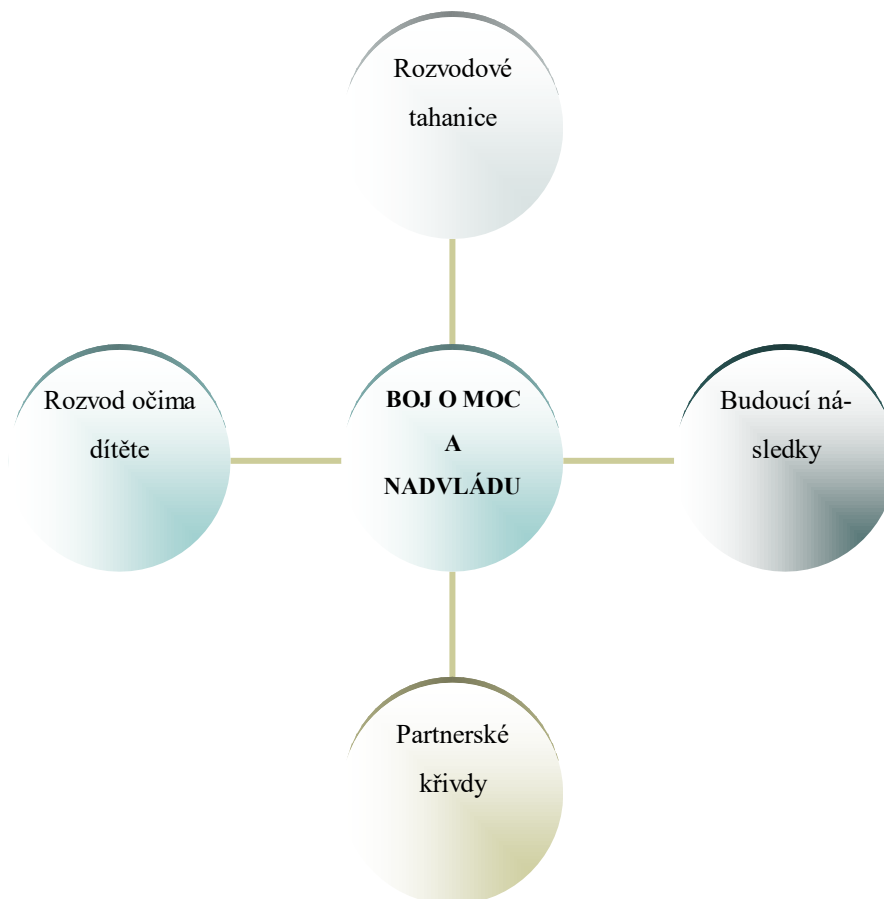
Respondentka R4 uvádí, že *ten konflikt, který mezi sebou mají, nepřenáší na to dítě, ve smyslu, že to dítě se nemusí cítit vinno za tu situaci, která se rodičům stala.* Respondentka R2 zmiňuje, že dítě by mělo *být samo o sobě tím dítětem, nepřejímat zodpovědnosti a starosti svých rodičů. Někdy se stává, že ty děti jsou předčasně vyspělé...díky rozvodové situaci.*

Sociální pracovníci se také setkávají s neadekvátními reakcemi dětí, které se vyskytují zejména při násilí v rodině. Jelikož děti nerozumí tomu, co se doma děje, mohou se nepochopitelně přiklonit na stranu agresora. Podle respondentky R5 *dítě má tendenci zmírnit agresi agresora, aniž by si to samo uvědomovalo, protože už tím, že tam je, tak ji ovlivňuje a zmírňuje, nebo tam může být přesila, kterou by dítě nezvládlo a tak se přikloní na stranu toho, kdo je tím agresorem...jedná ve strachu.* V tomto případě jde o formu obranné reakce organismu.

O přímém přenášení problémů na dítě mluví respondentka R5 když uvádí, že *dítě by nemělo být stavěno do té pozice...nikdy by se nemělo cítit jako u výslechu...nikdy by nemělo být boxovacím pytlem nebo prostředníkem mezi těmi dvěma.*

5.1.2 Kategorie 2: BOJ O MOC A NADVLÁDU

Do této kategorie jsou zařazeny následující subkategorie: Rozvod očima dítěte, rozvodové tahanice, budoucí následky a partnerské křivdy.

Obrázek 2: Kategorie 2 (Zdroj: vlastní)

Děti prožívají různé pocity při rozchodu rodičů, používají různé strategie, aby se s rozchodem rodičů vyrovnaly. Většina dětí po rozchodu rodičů prožívá tak složité a proměnlivé emoce, že pro dospělé je velmi obtížné jim porozumět.

V době rozvodu, či rozchodu rodičů se děti projevují rozporuplnými reakcemi. Většina dětí se vzpamatuje, ale trvá to dlouhou dobu a je třeba hodně trpělivosti ze strany nejen rodičů a blízkých, ale i ze strany školy, kamarádů. Respondentka R2 uvádí, že velmi záleží na tom, *jak se rodiče, v té rozvodové fázi jejich vztahu k sobě chovají. Čím jsou negativněji až bojově naladěni vůči sobě, tím hůře se to dítě s tou situací vyrovnává.*

Ale ne vždy musí rozvod rodičů pro dítě znamenat katastrofu. Mnoho dětí si to uvědomí, jakmile se zmírní nepřátelství mezi rodiči, zejména pokud byly součástí sporů či hádek. Dětem však lze pomoci, aby o událostech, týkajících se rozvodu, uvažovaly jinak.

Na začátku, což je pravděpodobně pro dítě to nejtěžší, musí přijmout tu skutečnost, že rozvod není problémem jeho, ale je to problém dospělých, že dospělí jsou odpovědní lidé a lze jim důvěřovat, že záležitosti související se vztahem se dají vyřešit.

Rozvod očima dítěte

Jak již bylo zmíněno, rozvodová situace přináší pro dítě řadu změn. Nejedná se o pouhý rozvod, ale o nové uspořádání výchovného a sociálního prostředí dítěte, kdy dítě je nuceno se stěhovat s rodičem, je nuceno změnit školu. Navázat kontakt s novými lidmi – vrstevníky, spolužáky, ale také se smířit se situací, kdy do tohoto nového prostředí vchází nový partner rodiče. Respondentka R4 k problematice uvádí, že *pro dítě je to velmi těžké. Je to nové prostředí, nová škola, nové navazování vztahů. Určitě je tam moc vazeb a interakcí.*

Je potřeba si uvědomit, že dítě chce a touží po úplné rodině, *protože oba rodiče mu dají něco – maminka třeba více té emocionality a tatínek podle přirozeného rozdělení rolí by měl rodinu zajišťovat finančně (R5).*

Tak jako pro dospělého je rozvod nová oblast, tak je tomu i u dítěte. Respondentka R3 se domnívá, že pro dítě je situace o to horší, *protože dítě má ten pocit, že když je rodina úplná, tak je to pro něj takový celek. Když je něco venku špatně, tak doma to nějakým způsobem funguje a najednou se jim ta jistota roztrhne.*

Ideální by bylo, kdyby rodiče i po rozvodu tvořili tým, vzájemně se podporovali a doplňovali ve výchově svých dětí. Je však nesmírně těžké od sebe oddělit rodičovskou a manželskou roli. Mnoho expartnerů v této oblasti selhává. Někdy pomůže jen přestat si házet klacky pod nohy a podkopávat vzájemně rodičovskou autoritu. Ovšem může nastat i situace, kdy dojde k přetrhání rodinných kontaktů mezi rodinami. Na tuto situaci upozorňuje respondentka R4 *je důležité, jak to zvládá celá širší rodina, jestli se přeruší kontakt s tou rodinou víc nebo míň nebo to zůstane stejné, jak to bylo.* Respondentka R5 dodává, že *se rozpadnou vztahy nejen v té rodině, ale jsou to i vztahy s prarodiči a ostatními příbuznými.*

Pro dítě by jistě bylo nejlepší zachování, co nejméně změněného prostředí, zachování vzájemných kontaktů s prarodiči, respektive i s celou širší rodinou. Jenom tak totiž dítě může dojít

k závěru, že rozvod rodičů mu, alespoň v této oblasti, nepřinesl téměř žádnou změnu či jenom změnu minimální.

Rozvodové tahanice

Děti jsou bohužel tak lehce oklamatelné, že toho oba dva rodiče zneužívají a někdy dochází k tomu, že si rodiče dítě doslova kupují na svoji stranu.

Dítě pro ně znamená trofej, kterou vyhráli v soudním procesu a kterou se můžou chlubit, že vytěžili přece jen něco víc. *Rodiče nemají zpracovaný rozchod, nedostali se do té situace, kdy jsou schopni na situaci nahlížet reálně a dítě je prostě prostředek, jak ublížit partnerovi, se kterým se vlastně rozchází (R2).* Děti jsou z tohoto manipulování zmatené a neví, co si o kterém rodiči mají myslet. O to horší je, když rodič začne před dítětem bývalého partnera, ale stále rodiče, pomlouvat.

Respondentka R5 rovněž mluví o přejímání vzorců chování, způsobů vyjadřování a dodává, *že to je potom o tom, jak se to nastaví...myslím, že i v případě rozvodu by si rodiče měli zachovat určitou míru vzájemné podpory.* Jakmile skončí rozjitřené emoce manželů, měli by si tito uvědomit až nutnost vzájemné podpory v oblasti další výchovy dětí.

Ve výjimečných případech může dojít i k tomu, že dítě už má veškerých sporů a hádek dost a samo se rozhodne od rodičů odejít. Respondentka R1 vzpomíná na případ děvčátka, které *už nechtělo ani jednoho z rodičů vidět, ani o jednom slyšet...chtěla mít klid...potřebovala si odpočinout.* Tato holčička byla převezena do zařízení vyžadující okamžitou pomoc. Naštěstí rodiče došli k závěru, že je to nejlepší řešení...*respektovali to...sice po delší intervenci, ale respektovali.* Za pomoci asistovaných styků s rodiči v neutrálním prostředí se situace uklidnila a *rodiče si uvědomili, co vlastně udělali (R1).*

Budoucí následky

Děti se sice pokusí s tím vším vyrovnat, ale už to pro ně nikdy nebude takové jako předtím. Ztratí všechny ty pocity jistoty a bezpečí. Do svých budoucích vztahů si přitom ponesou zkušenost, že je láska pomíjivá a nelze se na ni spolehnout, ale také respondentka R2 upozorňuje na to, že *do budoucna je ovlivňují tím, že jim ukazují, že není třeba si člověka, popřípadě partnera vážit. Je naprosto v pořádku jej zraňovat. Je naprosto v pořádku jeho osobnost devalvovat, ponižovat jej před svými potomky....Je naprosto v pořádku si způsobovat psychickou bolest.*

S čím ani rodiče většinou nepočítají, je to, že do budoucna se mohou naučit děti porozvodové situace také zneužívat. Chtějí k druhému rodiči, z důvodu lepšího finančního zabezpečení, avšak dle respondentky R5 dochází většinou k tomu že, *když si to ty děti zkusí, tak si začnou uvědomovat tu důležitost emočního sladění – toho fungování mezilidských vztahů.*

Partnerské křivdy

Rozvod může být velmi dobrou odpovědí na dlouhotrvající manželskou krizi. Neměl by však být destruktivním rozpadem rodiny.

Dobře zvládnutý rozvod znamená přeskupení struktury skrz emocionální a fyzické odloučení manželů. Manželů, ale nikoliv rodičů. Rodičovská práva i povinnosti i nadále náležejí oběma rodičům.

Ale v případě, že opravdu ty partnerské křivdy převládají tu rodičovskou schopnost starat se o něj, tak je to komplikovanější...Vesměs mám pocit, že ty děti tady zachraňují rodiče (R3).

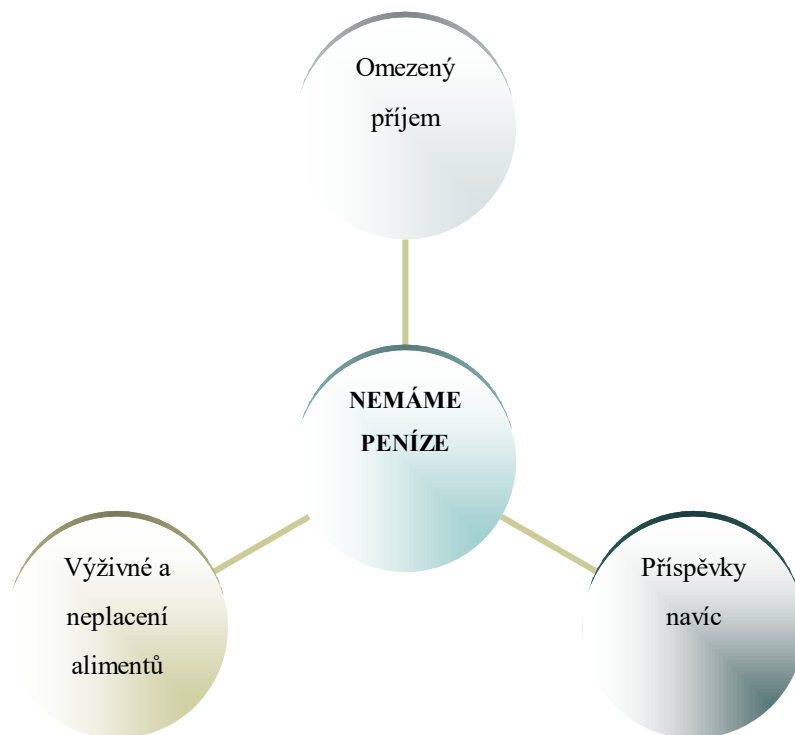
Manželství už v dnešním světě není nerozlučné. Rodičovství by nerozlučné zůstat mělo. Není sobecké ani bezohledné rozloučit se s někým, s kým nám není dobře. Je ale velmi bezohledné a necitlivé donutit děti, aby se s ním rozloučily také.

V rámci této problematiky je zapotřebí zmínit i touhu po pomstě. Jedná se ale o pomstu, která se nejvíce odrazí na dítěti. Jestliže jeden rodič bojuje o své dítě, a to za každou cenu, prostě se cítí ukřivděn, tak si ani neuvědomuje následky, které to na dítěti může zanechat.

Respondentka R2 k tomuto uvádí, že *to není jen si s dítětem pohrát na víkend a vrátit ho, ale to je příprava do školy, starosti, když dítě onemocní, co bude jíst, co mu obleču...je to takový ten každodenní stres. Tedy to, co běžná výchova dítěte obnáší každý den. A v ten moment může dojít k tomu, že ten boj ustane, protože rodič si najednou uvědomí tu odpovědnost, tu zátěž...už nejsem pánem svého času...*

5.1.3 Kategorie 3: NEMÁME PENÍZE

Do této kategorie jsou zařazeny kategorie: omezený příjem, výživné a neplacení alimentů a příspěvky navíc.

Obrázek 3: Kategorie 3 (Zdroj: vlastní)

Peníze jsou jednou z citlivých záležitostí, kterou se zaobírá většina rodičů v době rozvodu i po něm. Právě kvůli finančním otázkám dochází u rozvádějících se manželů k neshodám. Při rozvodovém líčení soud určuje, nejen komu bude dítě svěřeno do péče, ale také finanční částku, kterou bude druhý rodič přispívat na jeho výživu.

Po rozvodu také dochází k dělení společného majetku. Rodiče i děti se často musejí vyrovnat se ztrátou věcí, které měli rádi.

Nesmíme zapomenout ani na otázku zájmů a trávení volného času, kterou porozvodová ekonomická situace velmi ovlivňuje. Se zhoršenou finanční situací rodiny se často omezují i možnosti trávení volného času pro děti. Tento fakt také někdy může mít traumatizující vliv na děti, zvláště v těch rodinách, kde hrají materiální statky důležitou roli pro její členy a při prezentaci ve společnosti.

Vždycky, když se rodiče zeptáme, jak je to s jeho finanční situací, není úplně rád (R4).

Omezený příjem

Velmi důležité je to, že životní úroveň, především matek s dětmi, se může značně snížit. Na ekonomickou situaci rodiče s dítětem má často vliv i nutnost nového vybavení domácnosti nebo udržování jejího chodu s různými drobnými opravami, které před rozvodem zabezpečoval partner. Respondentka R3 uvádí, že *ty peníze máte jen na nejnnutnější věci, pokud Vás nepodporují rodiče a někdo blízký, případně druhý partner*. Respondentka R4 se domnívá, že *vždycky jsou na tom ekonomicky hůř...finance jsou jinak uspořádány*.

Zaměstnání, výchova dětí a chod celé domácnosti kladou na osamělého rodiče zvýšené nároky, které se mohou projevit i v odbývání dětí nebo v nedostatečném dohledu. Dítě, které žije s jedním rodičem, má omezený přístup k finančním prostředkům rodiče druhého.

Respondentka R1 uvádí, že *samozřejmě rodič, když zůstane na výchovu dítěte sám, tak je to finančně náročné*. Respondentka R2 k tomu dodává, že *rozvodová ale i rozchodová situace mezi dlouholetými partnery je riziková hlavně z důvodu ztráty určitého sociálně ekonomického statutu toho dítěte*.

Po rozvodu se často stává, že se úplně změní materiální podmínky. Dále respondentka R2 zmiňuje, že *po rozpadu svazku rodičů nebo toho partnerství dítě zůstává samo s matkou a mají pro sebe pouze jeden příjem, který je často mnohonásobně nižší*. Dítě tak nemůže navštěvovat kroužky, na které bylo do té doby zvyklé nebo se i změní *komfort bydlení – z rodinného domu se stěhují do dva plus jedna (R2)*.

Co se týká běžných dětských aktivit, tak ty jsou již v kompetenci toho rodiče, který má dítě v péči. *Bohužel je to tak (R1)*.

Výživné a neplacení alimentů

Výše výživného se vždy stanovuje podle příjmu povinovaného rodiče. Výhodou je, pokud je otec zaměstnán a není to OSVČ, takže *je možné mít jasný přehled o jeho výdělku (R2)*.

Soud si vždy vyžádá výpis z finančního úřadu a z doporučujících tabulek Ministerstva vnitra odvozuje výši výživného. Respondentka R3 mluví o tom, že *většina rodičů to výživné spíše neplatí, jak platí, takže je to obrovský sešup pro dítě v tomto směru*.

Na problém s příjmy osoby samostatně výdělečně činné naráží při své práci všechny sociální pracovnice. Respondentka R2 například udává, že *pokud je povinný rodič OSVČ je to komplikovanější, protože oni jsou takoví jako velmi vynalézaví a své příjmy tak různě kamuflují a je úžasné, že mají mnohomilionové vily, ale příjem mají na hranici základní mzdy*. Rens-

pondentka R5 ji doplňuje: *osoby OSVČ, které mají daňové přiznání... nevím jaké...tak se vychází z předpokládaného příjmu, který ale nemusí vystihovat příjem skutečný.*

Dle respondentky R5 je tabulkový systém špatně nastaven. *Opravdu si nemyslím, že by byl tabulkový systém dobře nastaven.*

Respondentka R1 dále zmiňuje, *co nám ukládá zákon, tak je to, že rodič, který nemá v péči dítě, musí platit nějaké vyměřené výživné, které je dáno buď soudem, nebo dohodou rodičů...vždy je to ale jen určitá část, která ne vždy pokrývá oprávněné potřeby dítěte.*

Rodiče, kteří jsou povinováni výživné platit, reflektují ne vždy adekvátně (R2).

Sociální pracovnice často naráží také na problém, kdy povinný rodič stanovené výživné neplatí. Povinovaný rodič bere většinou každý návrh na zvýšení výživného jako *ataku ze strany bývalého partnera, ale už nevidí to, že to dítě roste, že už to není to tříleté, od kterého odcházeli (R2).*

Respondentky mluví o neplacení výživného, kdy primárně ony samy se snaží s povinným rodičem zkontaktovat, nějak ho podpořit či motivovat k plnění povinnosti platit stanovenou částku. Rodič, který má dítě v péči, může podat trestní oznámení pro neplacení výživného po čtyřech měsících neplnění této skutečnosti. Respondentka R3 mluví o *zanedbání povinné výživy*. Také zmiňuje, že rodiče se tohoto kroku obávají, ale *ta situace je donutí...Neděláte to pro sebe. Děláte to pro dítě.*

Sociální pracovnice také ve shodě udávají, že v oblasti vymáhání neplaceného výživného je lepší obrátit se na soukromé exekutory, protože *na soudech to opravdu trvá dlouho (R3).*

Policie to šetří a pak rodiče vyzve, ať dlužnou částku uhradí, nebo je tam soudní řízení zda dostane podmínku (R4).

Problémem s doplatkem dluhu výživného je také to, že rodič, který má dítě v péči obdrží tuto celou najednou - *v nějaké velké částce...nechodí to měsíčně, jak by rodič potřeboval (R4).*

Příspěvky navíc

Zpravidla se snažíme situaci zmapovat, dohlížet na toho rodiče, aby platil stanovené výživné a aby i přispěl jakoby navíc (R1).

Dohoda rodičů ve finanční oblasti se jeví jako to nejvýhodnější řešení pro děti, ale pokud se rodiče nedomluví tak *existují ty tabulky (R2).*

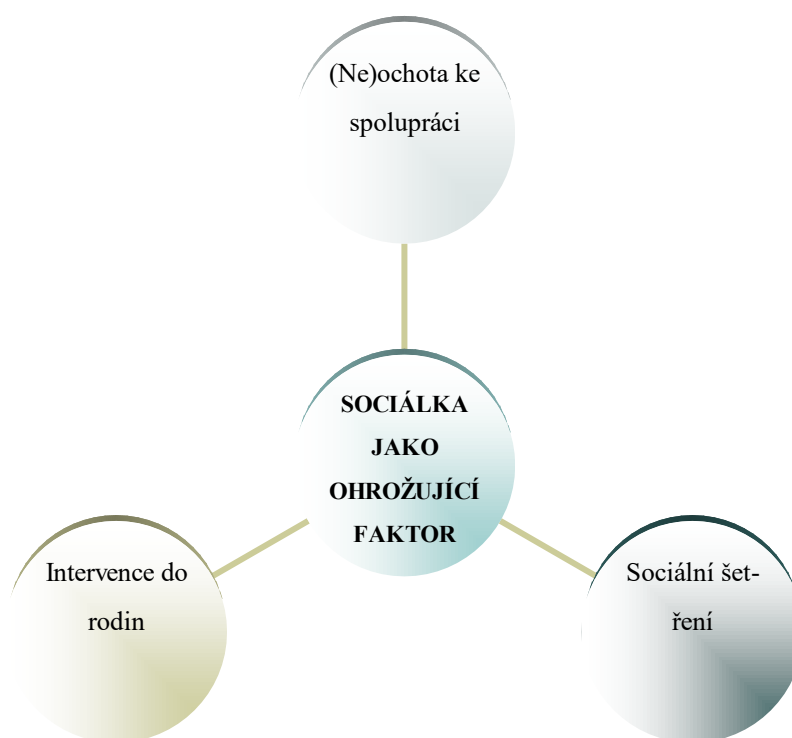
Sociální pracovnice se snaží, aby se mimořádné výdaje, které souvisí s různými výlety dětí se školou, rozdělili. *Stojí to spoustu peněz, rodič, který má dítě v péči na to nemá, takže se snažíme vést rodiče k tomu, aby si tyto výdaje rovným dílem rozpůlili (R1).*

Samozřejmě se výdaje na nezletilé děti s jejich věkem zvyšují, respondentka R2 mluví například o zvýšení *od začátku školní docházky, přes zájmové kroužky, talenty dětí, popřípadě zdravotní omezení, nástup na druhý stupeň základní školy...*

Co se týká starších dětí, tak je často řešeno kapesné, kdy se sociální pracovníce snaží o motivaci obou rodičů, toto dětem zabezpečovat. Respondentka R1 zmiňuje: *například maminka tři stovky, tatínek tři stovky.*

5.1.4 Kategorie 4: SOCIÁLKA JAKO OHROŽUJÍCÍ FAKTOR

Do této kategorie jsou zařazeny subkategorie: (ne)ochota ke spolupráci, intervence do rodin a sociální šetření.

Obrázek 4: Kategorie 4 (Zdroj: vlastní)

Zjednodušeně lze říci, že orgán sociálně-právní ochrany dětí je odbor péče o mládež příslušného pověřeného městského úřadu. Tento orgán zastupuje zájmy nezletilých v soudním řízení. V případě rozvodu se jedná zejména o problematiku svěření nezletilého do výchovy rodiče,

jaké bude výživné či jak bude upraven styk rodičů s dětmi. Normálně jsou zákonnými zástupci dítěte samozřejmě rodiče. V tomto soudním řízení však mohou být zájmy rodičů rozdílné či protichůdné a proto soud vždy musí pro řízení ustanovit dítěti opatrovníka. Jeho úkolem je dohlédnout, aby ve sporu, v němž proti sobě stojí rodiče, nebyly ohroženy zájmy jejich dětí.

Orgán sociálně-právní ochrany dětí, však nepracuje pouze s nezletilými dětmi, ale také s jejich rodiči.

(Ne)ochota ke spolupráci

Sociální pracovnice rozlišují dva typy rodičů, ti kteří jsou nakloněni spolupráci a ti, kteří naopak OSPOD vnímají hodně negativně, až předsudkově. V rámci pozitivnější naladění klientů se respondentky snaží o zjištění problémů samotných rodičů, kdy zjišťují, *jaké jsou tam problémy, jak my jim můžeme pomoci* (R1).

Respondentka R2 se domnívá, že neochota ke spolupráci ze strany rodičů je dána již *historicky...jakmile se řekne sociálka, tak oni už mají husí kůži*. Také zmiňuje *kolektivní paměť*, tedy povědomí, že *sociálka je něco špatného*.

Někteří rodiče opravdu nechtějí se sociálními pracovníci spolupracovat, tedy alespoň jeden z nich, *jsme pro něj obtížní, rušíme ho, oni to nechtějí řešit, nebo chtějí, aby se to vyřešilo podle nich a jakmile my nenaskakujeme na to, neděláme to, jsme špatní* (R2).

Sociální pracovnice se shodují na tom, že při soustavné práci s rodiči je možné dojít do situace, kdy tito jsou schopni spolu komunikovat natolik, že nadále jsou schopni upravovat výchovné prostředí pro dítě dle jeho aktuálních potřeb a přání bez toho aniž by do toho musel zasahovat orgán sociálně-právní ochrany dětí popřípadě soud.

Je nutné si také uvědomit nutnost navázání osobního vztahu, sociální pracovnice se i pro rodiče musí stát bezpečnou osobou. *V případě, kdy mi začnou důvěřovat, já s nimi mohu pracovat...je to založeno na té vazbě mezi pracovníkem a klientskou rodinou* (R2).

Intervence do rodin

Jestliže rodiče nejsou ochotni spolupracovat, či nastávají jiné problémy, orgán sociálně-právní ochrany dětí se snaží o nápravu. I pro jejich ochranu je leckdy lepší spolupráce s psychologem. Respondentka R1 k tomu uvádí, že *někdy toho není potřeba, stačí, stačí, když my hodně intervenujeme do té rodiny. Ale když je tam psycholog je to i pro nás lepší...protože jeho vyjádření berou rodiče víc než naše*.

Sociální pracovníce se snaží využívat služby mediátorů či rodinných terapií. Respondentka R1 se domnívá, že *rodiče nemají vyjasněný partnerský rozchod... Tady doporučujeme rodinnou mediaci, které jsou však rodiče nakloněni až po nějaké dlouhodobější intervenci*. Mediaci může Orgán sociálně-právní ochrany dětí rodičům pouze doporučit, ale soud ji může rodičům stanovit jako povinnost.

Respondentky také doporučují sociálně aktivizační služby s rodinou, intervenční centra, poradenské centra či pedopsychologické poradny. *U nás se dostane ten základní poradenský servis (R3).*

Respondentka R2 se soustřeďuje i na změnu trendů v oblasti sociální práce s rodinou: *Dřív bývalo nebo historicky je dáno, že se pracovalo s celou rodinou...kdy změna tkví v tom, že dítě je ve středu, sociální pracovníce se zaměřuje na něj a jeho potřeby a skrze potřeby toho dítěte teprve pracuje s dalšími členy rodiny.*

Respondentka R3 vnímá i sdílnost rodičů *ty rodiny, které jsou sdílné na ta doporučení, tak ty se tady dlouho neohřejí*. Někdy se také stává, že rodič přijde sám pro radu a respondentka R4 vychází zejména z rozhovorů s rodiči, používá metodu zrcadlení, *kdy oni něco řeknou a pak si vysvětlíme, jak to ten druhý rodič může pochopit.*

Sociální šetření

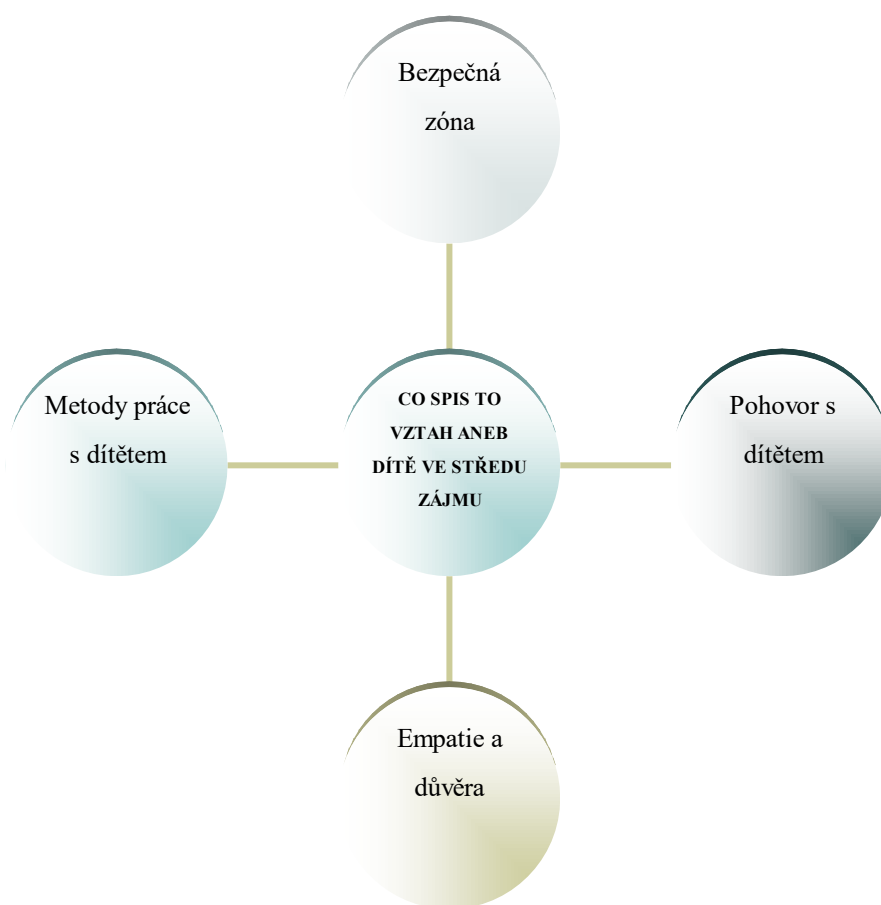
Při jakémkoliv rozhodování soudu o výchově nezletilých dětí si soud obvykle zjišťuje podmínky, v jakých děti žijí, resp. podmínky rodičů, kteří chtějí mít dítě ve své péči. Obvykle se to děje tak, že rodinu navštíví sociální pracovníce příslušného městského úřadu, zajímá se o obecné podmínky (hygiena, vybavenost bytu) a o podmínky pro děti (zda mají kde spát, kde se učit, mít kde své věci). Respondentka R1 zmiňuje, že soud je požádá, *aby prošetřili výchovné prostředí. Přistupujeme k tomu tak, že většinou chodíme do rodin neohlášeně...podíváme se, jak rodina bydlí*. Respondentka R3, ale upozorňuje na to, že byt prochází jen letmo - *vizuálně se projde byt...neděláme to, že bychom ložili do skříní...prostě v domácnosti, kde je rodina, vždycky tam nějaký provoz je*. Oproti tomu chodí respondentka R2 do rodin *ohlášeně*. Respondentka R4 do rodin nechodí vždy: *ne vždy dělám sociální šetření, jen tehdy pokud to považuji za důležité*.

Sociální pracovníce, které již mají letité zkušenosti, poznají špatnou funkci rodiny, *pokud denně docházíte do rodin, tak intuitivně vycítíte, jestli to tam funguje nebo je tam něco špatně (R3).*

O svých zjištěních napíše zprávu, která je pak předložena soudu a soud ji použije jako jeden z důkazů pro své rozhodnutí. To se dělá i v případech, kdy se rodiče dohodnou. Soud musí ověřit, že nedojde k ohrožení oprávněných zájmů dětí.

5.1.5 Kategorie 5 : CO SPIS, TO VZTAH ANEB DÍTĚ VE STŘEDU ZÁJMU

Do této kategorie jsou zařazeny subkategorie: bezpečná zóna, empatie a důvěra, pohovor s dítětem a metody práce s dítětem.

Obrázek 5: Kategorie 5 (Zdroj: vlastní)

Jedna ze základních funkcí OSPOD je zachování objektivitu situace a ochránit nejlepší zájem dítěte. Opatrovník je ustanovován dítěti vždy soudem v případech, kdy dochází k jednání a následnému rozhodnutí ve věci, která se dotýká přímo dítěte. Zákon přitom vychází ze základní myšlenky, že v těchto případech by mohlo dojít mezi kolizí zájmu dítěte a přání rodiče. Rodič by mohl chtít logicky sledovat hlavně svůj zájem. Zákon stanoví, že v takových přípa-

dech je nutné ustanovit dítěti opatrovníka, který se bude snažit jeho nejlepší zájem chránit a bude se snažit celou situaci objektivně vnímat.

Bezpečná zóna

Pro všechny respondentky znamená nejlepší zájem dítěte situaci, ve které je dítěti dobře, kdy děti jsou *schopny mi vyjádřit svůj názor...své přání* (R1). Pro dítě je bezesporu nejlepší situace, *ve které je dítěti dobře* (R2), kdy dítě nepocituje nátlak či manipulaci od rodičů, *kdy je schopno prospívat jak ve škole, tak ve svých vrstevnických vztazích* (R2). Kde jsou také naplňovány potřeby jak citového vývoje...*blízký kontakt s osobou, která se stará* (R4), tak i fyzického *takového pomazlení...pohlazení* (R4).

Respondentka R3 vnímá jako nejlepší situaci, *když se sem vůbec nedostanou...pokud už jsou tady, aby to proběhlo, co nejschůdnějším způsobem pro děti*. S jejím názorem se ztotožňuje i respondentka R5 v tom, *že rodina ani nepotřebuje vyhledávat služby institucí*.

V rozvodové situaci se musí brát na zřetel i její vysvětlení dítěti...*vysvětlit, co se děje...co to pro něj bude znamenat* (R4). A také to, že rodiče budou respektovat dítě s vyrovnáním se s pro něj novou situací...*kdy je dítě smutné, nešťastné, že to nějak prožívá a rodiče to dokážou přijmout a tolerovat* (R4).

Jelikož se předpokládá, že dítěti je doma nejlépe, OSPOD *vstupuje do bezpečného prostředí toho dítěte* (R2).

Sociální pracovníci jsou dětmi zejména v počátečním kontaktu vnímány jako cizí osoby, je na ně kladena jistá zodpovědnost. Respondentka R2 uvádí, že *na jednu stranu to obrovsky otevírá dětskou duši, ale klade to na nás tu odpovědnost*.

Empatie a důvěra

Prioritou při jednání s dětmi je navázání důvěrného vztahu, který se navazuje pozvolna, například respondentka R1 uvádí, že se děti nejdříve ptá *na školu, na záliby, na kamarády*. V začátku se tedy nezmiňuje rodina, *vůbec se nebavíme o tatínkovi a o mamince* (R1).

Sociální pracovnice pracující s dětmi musí také pečlivě připravit na otázky, kterých se dítěte budou ptát, aby již vzniklá důvěra nebyla narušena. Respondentka R4 udává: *snažím se to přizpůsobit, citlivě se ptát, zamýšlím se nad tím, jak otázku položím...snažím se ptát tak, aby se to dítě cítilo bezpečně*.

Jestliže sociální pracovnice nabudou dojmu, že je zapotřebí s dětmi jednat mimo domov a chtějí dítěti zajistit pocit bezpečí, jsou oprávněni s dětmi jednat i ve škole či školce. Respondentka R1 uvádí, že *do školy chodíme jen v nejhorších případech...do neutrálního prostředí ...můžeme, jsme k tomu oprávněni*. Při jednání s dětmi ve škole sociální pracovnice kontaktují školu, aby zjistili, jestli jim to tato umožní, dále pak se doptávají na existenci časového prostoru a než vyjždí do školy, kontaktují rodiče. *Toto děláme jen v situacích, kdy se rodiče opravdu nemohou dohodnout a kdy dítě mluví s jedním rodičem tak, s druhým jinak* (R1).

V případě pohovoru ve škole, tedy v neutrálním prostředí se dítě otevře, *mluvím bez přítomnosti rodičů* (R1)...*dítě necítí tlak toho rodiče* (R3)...*používáme to v situaci, kdy se nám to zdá adekvátní* (R4).

Někdy se stane, že dítě se sociální pracovnicí cítí nadměru dobře a *potom některý děti vyžadují speciální návštěvy tý tety ze sociálky* (R2).

Pohovor s dítětem

Sociální pracovnice jsou povinny provést pohovor s dítětem, kdy toto se samo vyjádří k vnímání celé rozvodové situace. Tyto pohovory jsou náročné nejen pro dítě, ale také pro sociální pracovnice. *Někdy jsou ty rozhovory časově a energeticky náročné* (R2).

Respondentka R1 uvádí, že *promluvit si s dítětem, to je pro nás to stěžejní. S některými dětmi mluvíme i desetkrát, podle potřeby*.

Po každém pohovoru jsou rodiče obeznámeni s jeho obsahem, který sociální pracovnice zapíše a *vloží do spisu* (R1). O zvláštní složce mluví respondentka R4, jedná se o složku, do které *nemůže nikdo nahlížet. Dítě je obeznámeno s tím, že rodič některé informace vůbec nemusí vědět...u malých dětí toto volím sama* (R4).

Respondentka R3 zmiňuje, že *nikoho tady nenutíme, buď si dítě chce povídat, nebo nechce*.

Každé sociální pracovnici se lépe hovoří s dětmi určitého věkového rozmezí. *Každý to máme nastavené jinak, u mě jsou to děti mladšího školního a předškolního věku* (R1).

U nejmenších dětí nelze pohovor dělat, tady se sociální pracovnice spoléhají pouze na pohovor s rodiči či na vnímání vazby mezi dítětem a rodičem. *Pokud jsou malé, tak je navštívím doma, abych je viděla v interakci s rodiči a pozoruji, jak tam žijí, jak komunikují* (R4).

Metody práce s dítětem

Sociální pracovníce v práci s dětmi využívají řadu metod či technik. Zde velice záleží na věku nezletilých. U práce s předškolními a mladšími školními dětmi spatřují respondentky jistou výhodu. *Oni si rádi povídají, různé pohádky (R1)* a v rámci tohoto jsou schopny vyhodnotit rodinnou situaci, *kdy nám to řeknou nepřímo, že maminka dělá to a to, třeba přes nějakou pohádkovou postavu (R1)*. Na jistou věkovou omezenost při využívání různých technik a metod upozorňuje respondentka R3, když říká: *je to ale věkově omezené, ty starší děti to potom prokouknou*.

Často je využívána metoda dvou domečků, kdy se nakreslí *dva stejné domečky, jeden je maminka, jeden je tatínek a dotazují se na různé situace a dítě mi ukazuje, kde se tyto situace dějí, třeba, kde se mu líp spinká, kde se mu čtou pohádky (R1)*. Základem u této techniky je to, že obrázky domečků musí být stejné, dítě musí vědět, který domeček je maminka a který tatínek, protože, pak se už pojmenování maminka a tatínek nepoužije. *Vnímáte to, že dítě u mamky zalije kytičky, u tatínka je pořád zavřené (R3)*.

U starších dětí je nejčastěji využíván rozhovor. Z technik je nejvíce využívána tzv. škála, *kdy si nakreslíme třeba škálu nula až deset, snažíme se zjistit, kde na té škále se dítě pohybuje, kam by se chtělo dostat...co pro něj ta škála znamená (R1)*.

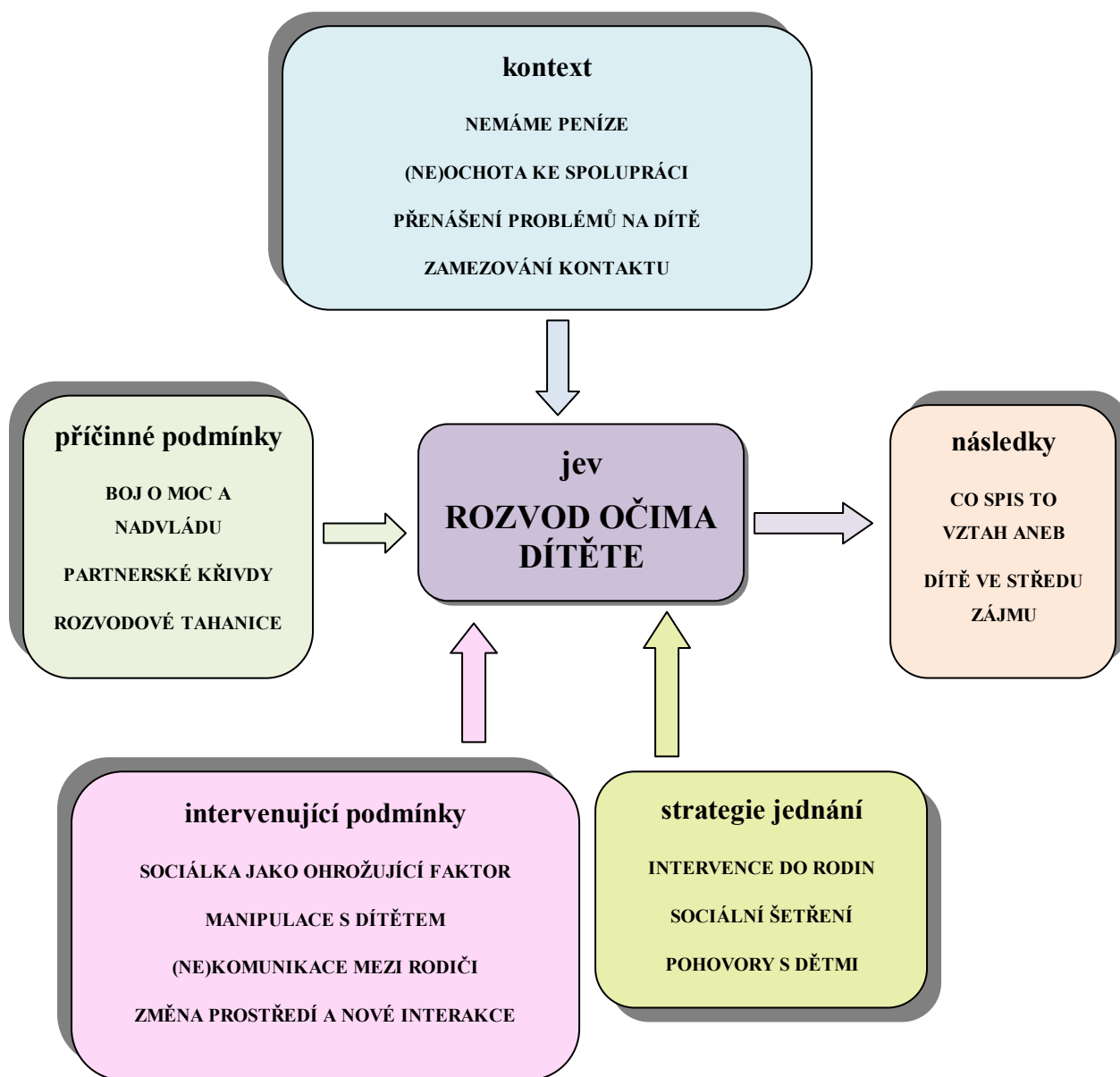
Respondentka R2 využívá také karty emocí – *je to speciální pomůcka...kdy děti můžou mít problémy s vyjádřením svých emocí, pocitů a nálad a je pro ně daleko snazší vyjádřit své rozpoložení nebo odpověď na otázku obrázkem než to složitě vysvětlovat*.

Respondentka R3 také pracuje za pomoci techniky začarované rodiny, kterou popisuje takto: *máte figurky a dítě Vám ukáže mamku, tatku a podle toho zjišťujete, jaký mají vztah a jak toho rodiče vnímá*. Respondentka R4 využívá *takové kamínky, kdy si je skládáme a hrajeme a dítě povykládá hodně o té situaci*. Stěžejní metodou je tedy rozhovor, ale respondentce R5 pomáhá *si s dětmi kreslit nebo je navštívit v jejich přirozeném prostředí a dělat s nimi nějakou činnost*.

5.2 Axiální kódování a paradigmatický model

Po otevřeném kódování je s jednotlivými kategoriemi a subkategoriemi dále pracováno axiálním kódováním.

V níže uvedeném paradigmatickém modelu jsou objasňovány vztahy mezi kategoriemi a subkategoriemi. **Jev** je ústřední myšlenka, která je stanovena subkategorií *Rozvod očima dítěte*. **Příčinné podmínky**, které ke vzniku jevu vedly, jsou kategorie boj o moc a nadvládu a subkategorie partnerské křivdy a rozvodové tahanice. **Intervenující podmínky**, které ovlivňují strategii jednání, jsou určeny kategorie sociálka jako ohrožující faktor a dále subkategorie (ne)komunikace mezi rodiči, změna prostředí a nové interakce a manipulace s dítětem. **Kontext**, tedy soubor podmínek, za nichž jsou uplatňovány strategie jednání, je kategorie nemáme peníze a dále subkategorie (ne)ochota ke spolupráci a přenášení problémů na dítě. **Strategie jednání** jsou subkategorie intervence do rodin, sociální šetření a pohovor s dítětem. **Následkem** je kategorie co spis, to vztah aneb dítě ve středu zájmu.

Obrázek 6: Paradigmatický model (Zdroj: vlastní)

5.3 Selektivní kódování

V selektivním kódování je vycházeno z kódování axiálního, a jako centrální kategorie je zvolen jev či fenomén Rozvod očima dítěte, se kterou jsme v otevřeném kódování pracovali jako se subkategorií. K tomuto jevu jsou vztaženy ostatní zjištěné kategorie.

Rozvod očima dítěte a „Roztržená rodina“

Děti z rozvedených rodin mohou trpět řadou obtíží, a to v různých oblastech. Dětem dlouho trvá, než docílí psychické rovnováhy. V momentě, kdy se rodiče rozvádějí, nastávají změny, které každé dítě snáší jinak. Každé dítě potřebuje čas se s rozvodovou situací vyrovnat. Jak se dítě s rozvodem rodičů vypořádá, velmi záleží na rodičích samotných, protože záleží zejména na tom, jak spolu rodiče komunikují a dále fungují.

Pro každé dítě je bezesporu výhodou, když cítí a vidí, že rodiče jsou schopni nějak spolupracovat, zejména, co se týká zájmu nezletilých dětí. Nalézt ten nejvhodnější způsob a přístup není zrovna jednoduché, ale jelikož rodiče rozvodem nepřestávají být rodiči, měli by se snažit nalézt, co nejschůdnější cestu pro další komunikaci.

Rozvod očima dítěte a „Boj o moc a nadvládu“

Děti musí přijmout tu skutečnost, že rozvod není problémem jeho, ale je to problém dospělých, že dospělí jsou odpovědní lidé a lze jim důvěřovat. Ideální je stav, kdy rodiče i po rozvodu tvoří tým, vzájemně se podporují a doplňují ve výchově dětí.

Děti se sice s rozvodem časem vyrovnají, ale už to pro ně nikdy nebude takové jako předtím. Ztratí pocit jistoty a bezpečí. Do svých budoucích vztahů si ponесou zkušenost, že je láska pomíjivá a nelze se na ni spolehnout. Dobře zvládnutý rozvod znamená přeskupení struktury emocionálního a fyzického odloučení manželů. Manželů, ale nikoliv rodičů. Rodičovská práva i povinnosti i nadále náležejí oběma rodičům.

Rozvod očima dítěte a „Nemáme peníze“

Peníze jsou jednou z citlivých záležitostí. Právě kvůli finančním otázkám dochází u rozvádějících se manželů k neshodám. Při rozvodovém líčení soud určuje, nejen komu bude dítě svěřeno do péče, ale také výživné.

Velmi důležité je to, že životní úroveň dítěte se může značně snížit. Zaměstnání, výchova dětí a chod celé domácnosti kladou na osamělého rodiče zvýšené nároky, které se mohou projevit i v odbývání dětí. Dítě, které žije s jedním rodičem, má omezený přístup k finančním prostřed-

kům rodiče druhého. Dítě tak například nemůže navštěvovat kroužky, na které bylo do té doby zvyklé.

Výše výživného se stanovuje podle příjmu povinovaného rodiče. Soud si vždy vyžádá výpis z finančního úřadu a z doporučujících tabulek Ministerstva vnitra odvozuje výši výživného. Neplacení výživného je samostatná problematika, kterou řeší soud či soukromí exekutoři. Dohoda rodičů je i ve finanční oblasti nejvýhodnější řešení pro děti.

Rozvod očima dítěte a „Sociálka jako ohrožující faktor“

Orgán sociálně-právní ochrany dětí zastupuje zájmy nezletilých v soudním řízení. Orgán sociálně-právní ochrany dětí, však nepracuje pouze s nezletilými dětmi, ale také s jejich rodiči.

Sociální pracovnice rozlišují dva typy rodičů, ti kteří jsou nakloněni spolupráci a ti, kteří naopak nakloněni spolupráci nejsou.

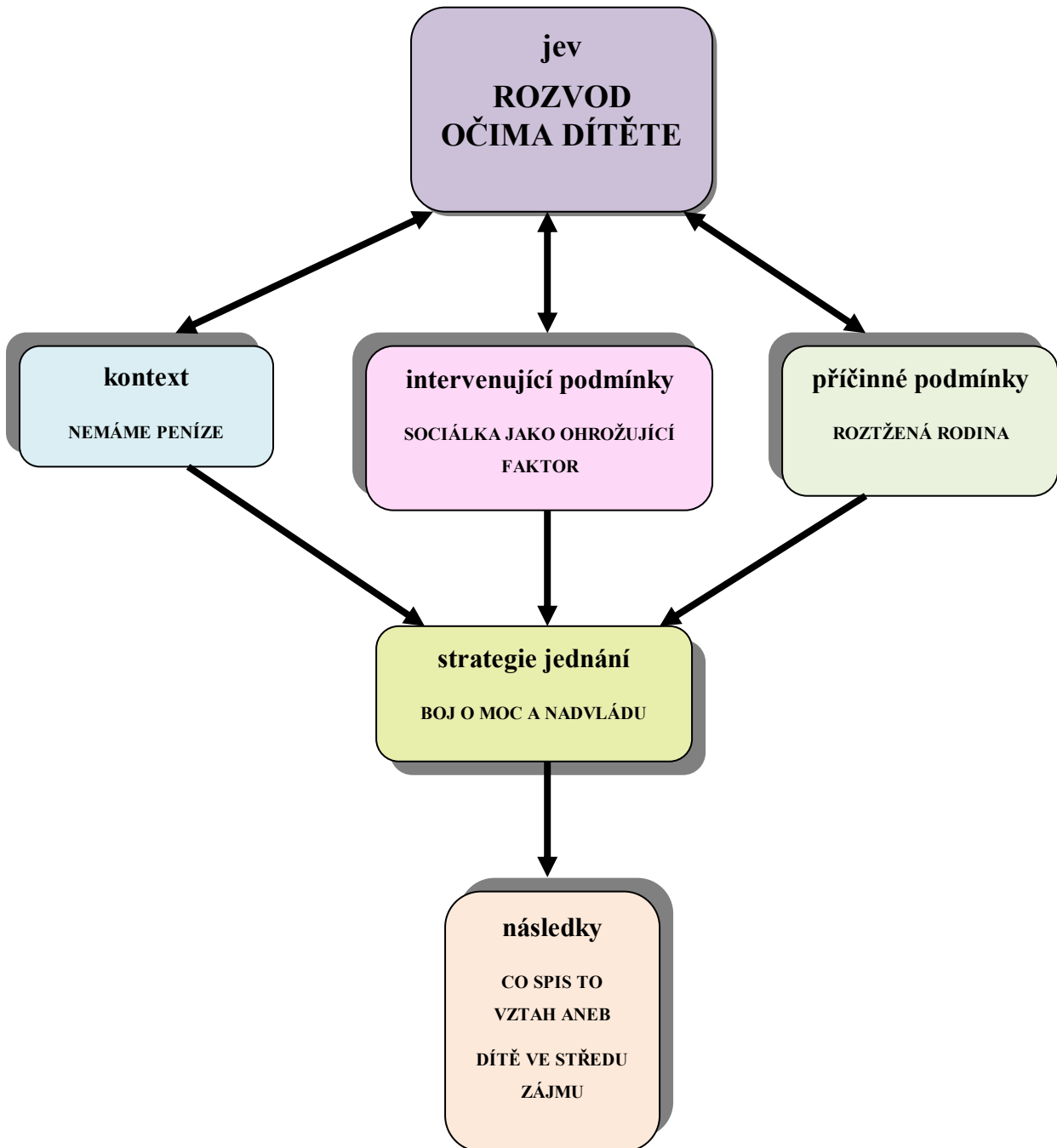
Jestliže rodiče nejsou ochotni spolupracovat, či nastávají jiné problémy, orgán sociálně právní dětí se snaží o nápravu. Snaží využívat služby mediátorů či rodinných terapií, sociálně aktivizační služby s rodinou, intervenční centra, poradenské centra či pedopsychologické poradny.

Při jakémkoliv rozhodování soudu o výchově nezletilých dětí si soud obvykle zjišťuje podmínky, v jakých děti žijí. O svých zjištěních napíše zprávu, která je pak předložena soudu a soud ji použije jako jeden z důkazů pro své rozhodnutí. To se dělá i v případech, kdy se rodiče dohodnou. Soud totiž musí ověřit, že nedojde k ohrožení oprávněných zájmů dětí.

Rozvod očima dítěte a „Co spis to vztah aneb dítě ve středu zájmu“

Jedna ze základních funkcí orgánu SPOD je ochrana nejlepšího zájmu dítěte. Opatrovník je ustanovován dítěti vždy soudem v případech, kdy dochází k jednání a následnému rozhodnutí ve věci, která se dotýká přímo dítěte. Zákon přitom vychází ze základní myšlenky, že v těchto případech by mohlo dojít mezi kolizí zájmu dítěte a přání rodiče. Rodič by mohl chtít logicky sledovat hlavně svůj zájem. Zákon stanoví, že v takových případech je nutné ustanovit dítěti opatrovníka, který se bude snažit jeho nejlepší zájem chránit a bude se snažit celou situaci objektivně vnímat. Prioritou při jednání s dětmi je navázání důvěrného vztahu, který je empatický, citlivý a orientovaný na dítě.

Ústřední fenomén se navzájem ovlivňuje s příčinnými podmínkami (roztržená rodina), kontextem (nemáme peníze) a intervenujícími podmínkami (sociálka jako ohrožující faktor). Tyto tři prvky mají vliv na strategii jednání (boj o moc a nadvládu). Strategie jednání vedla k následkům, kterými jsou určeny co spis to vztah aneb dítě ve středu zájmu. Vzájemný vztah je ukázán na následujícím obrázku.

Obrázek 7: Grafické znázornění vztahů (Zdroj: vlastní)

6 INTERPRETACE DAT

V předešlých kapitolách praktické části bakalářské práce jsme se zabývali metodologií výzkumu a analýzou dat. Následně se pokusíme o interpretaci dat, která byla zjištěna na základě výzkumného šetření a zaměříme se na zodpovězení výzkumných otázek.

Dále pokračujeme tak, že položíme hlavní výzkumnou otázku a také otázky dílčí, které jsme si výše stanovili a na základě zjištěných informací z analýzy dat budeme na jednotlivé otázky odpovídat.

- **Jaký je dopad rozvodu rodičů na dítě z pohledu sociálního pracovníka?**

Celkový dopad rozvodu rodičů na dítě je sociálním pracovníkem vnímán jako veliká zátěž či změna. Zde záleží na přístupu rodičů, resp. do jaké míry jsou tito schopni a ochotni spolu komunikovat, jestli jsou schopni se dohodnout a respektovat nejen přání svých dětí, ale také doporučení sociálních pracovníků.

Jestliže je zachován kontakt s oběma rodiči a není mu ze stran rodičů nijak bráněno, děti se s rozvodem srovnávají lépe, než v situacích, kdy je styk s druhým rodičem zamezován či je dítě proti druhému rodiči manipulováno, bez ohledu na to, zda se jedná o manipulaci záměrnou či nezáměrnou.

Celkový dopad rozvodu na dítě může být tedy chápán jako odraz toho, jak se rodiče v rozvodové fázi vztahu k sobě chovají, kdy dítě může být postaveno až do situace, že je rodiči či využíváno jako zbraň či jako prostředek, jak si navzájem ublížit. Tedy čím více jsou rodiče k sobě agresivnější, tím větší je celkový dopad na dítě.

Při soustavné práci sociálních pracovníků s klienty (tedy rozvádějícími se manželi) se může dojít do situace, kdy tito jsou spolu schopni komunikovat takovým způsobem, že mohou výchovné prostředí dítěte společně upravovat tak, že již není zapotřebí žádného zásahu ze strany orgánu sociálně právní ochrany dětí či soudu.

Jestliže se tedy rodiče se situací vnitřně smíří a uvědomí si, že i když přestali být partneři, nadále rodiči, tak to děti snášejí nejlépe. Partnerské křivdy nikdy nesmí převládnout rodičovskou rovinu.

- **Jaký je dopad rozvodu rodičů na dítě, z pohledu sociálního pracovníka, v oblasti psychické?**

V oblasti psychické se sociální pracovníci setkávají s různými dopady rozvodu rodičů na dítě. Zde opět záleží na komunikaci rodičů, jakým způsobem dítěti ukončení vztahu oznámí. Zda je dítě svědkem hádek či různých rozporů mezi rodiči. V nejkrajnějším případě může dojít až k tomu, že je dítě svědkem agresivního chování rozcházejících se manželů a tato situace pak může vyústit až v rozvoj posttraumatické stresové poruchy.

Sociální pracovníci také poukazují na budoucí následky, kdy dítě, které je svědkem traumatického rozchodu, přejímá vzorce chování svých nejbližších a ztrácí do budoucího života jistotu v navázání budoucích vztahů, ale také se od rodičů učí, že je ve své podstatě normální, si člověka nevážit, ubližovat mu, devalvovat jeho osobnost, že je v pořádku působit si navzájem psychickou bolest.

V oblasti psychické dítě naráží na obrovskou životní změnu, protože bylo zvyklé na úplnou a funkční rodinu, kde nacházelo pocit jistoty a bezpečí, pocit opory a lásky od tatínka i od maminky a najednou se jeho zázemí roztrhne. Rodina již nefunguje jako celek. Dítě si musí projít určitými fázemi, než se s novou situací vyrovná. Dítě může pociťovat zmatek, zklamání, může si rozchod rodičů klást za vinu, může být smutné, nešťastné, ale také se u něj mohou projevit známky deprese.

Psycholog hraje při rozvodu rodičů nezastupitelnou roli, pomáhá dětem situaci vysvětlit a objasnit až se dochází do konečného stádia, kdy se dítě s rozchodem rodičů vyrovná.

- **Jaký je dopad rozvodu rodičů na dítě, z pohledu sociálního pracovníka, v oblasti sociální?**

V sociální oblasti sociální pracovníci dopad na dítě nepociťují v případě, že se dítě s jedním z rodičů nestěhuje jinam, např. do jiného města. V dnešní době je téměř v každé třídě minimálně jedno dítě, které pochází z rozvedené rodiny. Rozvod již není považován za společenské stigma. V oblasti vrstevnických či kamarádkých vztahů se situace většinou nemění.

Sociální oblast je také provázána s širší rodinou, negativnější dopad na dítě je situace, kdy dochází k přerušování vazeb na prarodiče a ostatní příbuzné z jedné či z druhé strany.

V případě stěhování prožívá dítě řadu změn. Sociální pracovníci upozorňují na nové interakce a vazby v případě změny bydliště, změny školy či školky. V tomto případě je pro dítě těžší se se situací vyrovnat, protože ztrácí oporu nejen druhého rodiče, ale ztrácí také kontakty na

spolužáky, kamarády a na širší rodinu. Toto si rodiče často neuvědomují a neřeší to z pohledu dítěte.

- **Jaký je dopad rozvodu rodičů na dítě, z pohledu sociálního pracovníka, v oblasti ekonomické?**

V ekonomické oblasti spatřují sociální pracovníci dopad, který se týká zejména snížení sociálně ekonomického statutu. Jedná se to, že dítě začíná žít v jiných materiálních podmínkách, než bylo zvyklé, když rodina fungovala jako celek. Dítě společně s jedním rodičem mají jen jeden příjem, a ten je často několikanásobně nižší a celkově jsou finanční prostředky jinak uspořádané, než bylo dítě zvyklé. Tím pádem nemůže například navštěvovat kroužky a celkově se musí uskromnit.

Zákon ukládá, že rodič, který nemá dítě v péči, musí rodiči pečujícímu platit vyměření výživné, které je dáno soudem nebo dohodou rodičů. Problém spatřují sociální pracovníci v situaci, kdy rodič není zaměstnán, ale pracuje jako OSVČ, kdy daňové přiznání často nevystihuje jeho skutečný příjem.

Dítě má pouze omezený přístup k financím druhého rodiče, který často nepokrývá jeho oprávněné potřeby. Morálním obrázkem rodiče pak je situace, kdy přispívá dítěti více, než je stanovené výživné buď formou kapesného či na základě dohody s pečujícím rodičem jako příspěvek na mimořádné výdaje.

Sociální pracovníci se často setkávají s neplacením výživného, z pohledu dítěte se jedná o zanedbání jeho povinné výživy. Rodič, který má dítě v péči, je oprávněn podat trestní oznámení pro neplacení výživného či toto vymáhat prostřednictvím soukromých exekutorů.

- **Co pro sociálního pracovníka znamená „nejlepší zájem dítěte“?**

Sociální pracovníci rozumí nejlepším zájmem dítěte situaci, kdy rodina funguje jako celek. Dítě tedy žije v prostředí plné a funkční rodiny, je schopno prospívat jak ve škole, tak ve vrstevnických vztazích, je šťastné a spokojené a toto je schopné projevat navenek.

Dítě je spokojené v prostředí, ve kterém žije, ve kterém si hraje a ve kterém vyrůstá. Tam, kde jsou naplněny všechny potřeby fyzického i citového vývoje, kdy tyto potřeby nejsou dítěti omezovány či odpírány.

V případě rozvodu je za nejlepší zájem dítěte sociálními pracovníky chápána situace, kdy dítě je schopno vyjádřit svůj názor a přání. Situace, kdy dítě není traumatizováno či manipulováno

ze strany rodičů, nedochází k zamezování kontaktů dítěte nejen s druhým rodičem, ale také s prarodiči či ostatním příbuzenstvem.

Nesporným nejlepším zájmem dítěte v rozvodové situaci je dobře nastavená komunikace a spolupráce mezi rodiči, kdy tito dokážou respektovat přání a potřeby dítěte v před i porozvodové situaci, nedochází mezi nimi k hádkám nebo v extrémním případě i k fyzickému násilí.

Nejlepší zájem dítěte je dle sociálních pracovníků v neposlední řadě stav, kdy dítě je schopno být samo o sobě dítětem a nepřejímá zodpovědnosti či starosti svých rodičů.

- **Jaké služby jsou, v rámci rozvodové situace, klientům OSPOD nabízeny?**

I když orgán sociálně-právní ochrany dětí není sám o sobě psychologickou službou, klienty v rozvodové situaci je často využíván jako forma terapie. Sociální pracovníci se snaží s klienty rodinnou situaci rozebrat a nastavit tak další komunikaci. Pokud však rodiče nejsou ochotni spolupracovat, jsou jim nabízeny externí služby. Zde je nutné zmínit, že klientům jsou v rámci rozvodové situace nabízeny veškeré možné a dostupné návazné služby.

Jako nejčastější poskytované služby jsou zmiňovány mediace, která se snaží o obnovení komunikace mezi rozvádějícími se manželi, a psychologická péče – a to, jak pro děti, tak pro dospělé. Psychologická péče je většinou hrazena přímo rodiči.

Dále je uváděna poradna pro rodinu se sídlem v UH, centrum poradenství ve Zlíně, Invenční centrum, terapeutická služby při charitě a sociálně aktivizační služba v UH.

Nově je otevřeno také krizové centrum, které sídlí na Burešově a v případě akutní situace je okamžitě k dispozici.

V případě výchovných či školních problémů spolupracují sociální pracovníci se střediskem výchovné péče, pedopsychologickou poradnou a speciálním poradenským centrem.

Respondentky však upozorňují na to, že veškeré výše zmíněné služby jsou vytížené, rodina tak může na termín čekat i dva až tři měsíce.

Je také využíváno možnosti spolupráce se školami, kdy školy jsou tomuto otevřeny a nebrání sociálním pracovníkům k uskutečnění pohovoru s dítětem na neutrální půdě, tedy ve škole. Tohoto je využíváno zejména tehdy, když sociální pracovník nabude dojmu, že dítě je manipulováno ze strany rodičů a v neutrálním prostředí se od této manipulace dokáže oprostít a přesně vyjádřit svůj názor a přání.

7 ZÁVĚREČNÁ DISKUZE A DOPORUČENÍ PRO PRAXI

V poslední kapitole práce shrneme to nejdůležitější a stanovíme doporučení pro praxi sociálních pracovníků Orgánu sociálně-právní ochrany dětí v Uherském Hradišti.

Z pohledu sociálních pracovníků je pro zdravý vývoj dítěte potřeba úplné rodiny, avšak poměrně často se stává, že manželství je nefunkční již nějakou dobu. Dítě se tak stává nechtěnou obětí nefungující rodiny. Manželské soužití prochází mnoha zvraty, které nemusí nutně skončit rozvodem, ale pokud manželé žijí již nějakou dobu ve vztahu, ze kterého vyprchaly emoce a vzájemná úcta a žijí spíše vedle sebe než spolu, tak se dá takové prostředí považovat ke zdravé výchově dětí za nevhodné. Dalo by se tedy říci, že zde je jedinou možnou variantou ukončení již nefunkčního vztahu. Tedy rozvod.

Každý den české soudy rozvedou řadu manželství. Základním předpokladem k tomu, aby bylo manželství rozvedeno, je rozhodnutí opatrovnického soudu v oblasti péče o děti. Musí být rozhodnuto o tom, komu budou děti svěřeny do péče, kolik bude přispívat druhý rodič jako výživné a jakým způsobem, s jakou frekvencí se s ním budou děti vídat.

Případy vyhrocených sporů o děti v období rozvodu jsou bohužel časté. Děti bývají touto situací v rodině nepřiměřeně stresovány a dostává se jim při tom jen minimální podpory nejbližšího okolí. Úkolem pracovníků orgánů SPOD je v souladu se zák. č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, poskytovat mimo jiné i preventivní a poradenskou činnost, a to rodičům, nebo jiným osobám zodpovědných za výchovu dětí, při řešení výchovných nebo jiných problémů souvisejících s péčí o dítě a mohou přitom využívat celou řadu odborníků. Cílem této činnosti nemusí být nutně obnova manželského soužití, ale častěji navození co nejschůdnější komunikace mezi rodiči.

Je zřejmé, že nejlepší variantou je, pokud si rodiče jsou schopni své spory vyřešit v zájmu dítěte sami, avšak v případě, kdy toto selhává, je zásah do rodinné situace ze strany pracovníků orgánů SPOD ve prospěch dítěte nezbytný.

Situace, které mohou po rozvodu nastat, nedokáže nikdo přesně vyjmenovat. Děti však potřebují spolehlivost a jistotu, kterou v jejich světě po dlouhou dobu představují oba dva rodiče.

To, jakým způsobem si děti zvyknou na novou situaci, závisí do značné míry na jejich věku - obecně můžeme říci, že čím menší dítě, tím lépe se adaptuje v novém prostředí. O mnoho více však záleží na předchozích vztazích s rodiči, na citlivosti dítěte a především kvalitě vztahu mezi rodiči po rozchodu. Jestliže jsou rodiče schopni spolu alespoň o základních věcech ko-

munikovat a mají-li zájem vyjít vstříc potřebám, snáší dítě rozvodovou situaci mnohem lépe. Období před rozvodem i po něm je často emocionálně velmi vypjaté, udržet tedy komunikaci s partnerem v mezích zachování důstojnosti a slušnosti je někdy velmi složité a vyžaduje to obrovskou dávku vůle. Avšak pro zdravý vývoj dítěte je to nezbytné.

Sociální pracovníce v Uherském Hradišti vykonávají svou práci zodpovědně, vždy berou v potaz nejlepší zájem dítěte, ale myslí také na rodiče, kterým nabízejí různé návazné služby. Zde je však spatřována nedostatečná kapacita návazných služeb (zejména pak psychoterapeutických a aktivizačních), které nejsou schopny pokrýt to, co by sociální pracovníce pro rozvádějící se rodiny s dětmi potřebovaly. Z tohoto nám tedy vyplývá, že je nezbytné zvýšit kapacitu návazných služeb, které by umožňovali zlepšení komunikace mezi rodiči. Protože právě komunikace, respektive její nedostatečnost či neadekvátnost, jsou v rámci rozvodové situace jedním z největších problémů.

Jelikož nám sociální pracovníce zmínily, že v minulosti spolupracovaly s psychologem přímo na oddělení, navrhujeme toto pracovní místo pro psychologa znovuvytvořit, a to přímo na oddělení orgánu SPOD v Uherském Hradišti. Jednalo by se o psychologickou či psychoterapeutickou práci s dítětem či rodičem v místě, které již znají a cítí se v něm do jisté míry v bezpečí a jsou tak schopni, jak rodiče, tak i děti, se psychologovi otevřít.

Také si uvědomujeme důležitost spolupráce mezi rozvádějícími se rodiči a orgánem SPOD. Proto navrhujeme, aby byl klientům předkládán stručný, anonymní dotazník pro zjištění zpětné vazby spolupráce mezi klientem a klíčovým pracovníkem orgánu SPOD.

Máme za to, že v praktické části práce se podařilo zodpovědět hlavní i dílčí výzkumné otázky, které jsme si stanovili. A na základě výše uvedeného shrnutí **doporučujeme pro praxi** následující:

- **Zvýšení kapacity návazných služeb** či vytvoření nového terapeutického či krizového centra pro rodinu v Uherském Hradišti.
- Zavedení nového pracovního místa **psychologa přímo na půdě orgánu SPOD v UH** (viz Příloha VI).
- Předkládání anonymního **dotazníku klientům orgánu SPOD v UH** pro zjištění zpětné vazby - tedy spolupráce mezi klientem a klíčovým pracovníkem orgánu SPOD. Návrh vytvořeného dotazníku je součástí Přílohy VII.

ZÁVĚR

Sociální pedagogika představuje aplikované odvětví pedagogiky zabývající se výchovným působením na rizikové a sociálně znevýhodněné skupiny dětí, mládeže a dospělých. Je rovněž zaměřena na výchovu a pomoc rodinám, proto bylo jako téma bakalářské práce zvoleno: “Dopad rozvodu rodičů na dítě z pohledu pracovníka orgánu sociálně-právní ochrany dětí“.

Dětská duše je nesmírně křehká. Nejdůležitějšími lidmi pro dítě jsou vždy logicky jeho rodiče. Ti svého potomka formují a připravují pro život. I proto by si měli rodiče vždy velmi jasně uvědomit, že kvalita jejich vztahu se odráží v duši dítěte. Fungující a zdravá rodina má zásadní význam pro psychický a tělesný vývoj dítěte. Děti, které nevyrostají ve fungující a zdravé rodině, jsou mnohem náchylnější na duševní poruchy, jako jsou například deprese, úzkosti, ale také se u nich projevuje mnohem více závislostí na návykových látkách. Rodina ve svém souhrnu zajišťuje mnoho činností, zabezpečuje své členy hmotně, pečuje o zdraví, výživu a kulturní dědictví, vštěpuje jim morální postoje, ovlivňuje je, usměrňuje, chrání a podporuje. Rodina plní určité role i ve vztahu ke společnosti. Funkce rodiny nám určují, co společnost momentálně od rodiny očekává. Rodiče dětem předávají své vědomosti a znalosti, aby obstávaly v okolním světě.

Rodičovství je považováno za zcela přirozené vyústění manželství, je jedním z hlavních důvodů k jeho uzavření. Rodičovství zahrnuje všechny typy chování rodiče vůči dítěti. Správné rodičovství by mělo být milující, stálé, bezpečné, pečující či ochranné, mělo by vytvářet dobré podmínky pro učení a pro utváření vlastní osobnosti.

Manželství je chápáno jako dlouhodobé, respektive trvalé životní společenství jednoho muže a jedné ženy. Cílem manželství je harmonické soužití obou manželů, jejich podpora a pomoc a v první řadě výchova dětí.

Rozvod je právní úkon, kterým se ukončuje manželství dvou lidí. Rozvodem tedy zanikají práva a povinnosti, které mezi sebou manželé měli, ale nezanikají povinnosti, které mají ke svým dětem. Můžeme konstatovat, že tolerance rozvodu jako řešení manželského nesouladu je v naší společnosti vysoká.

Pro každé dítě však představuje jakýkoliv typ sporu mezi rodiči hrozbu, jelikož jde o spor a konflikt dvou nejdůležitějších osob v životě dítěte. Rozvod a rozpad rodiny patří mezi jedno z nejsvízelnějších období dítěte, má své aspekty sociální, etické, právní, emoční a pochopitelně velmi důležité aspekty psychologické.

Běžnou reakcí na rozvod rodičů je smutek, pocit viny, porucha spánku, odmítání poslušnosti, psychosomatické obtíže, zhoršení prospěchu ve škole, případně i zhoršení chování ve školním zařízení. Jak vlastně dítě rozvod zvládne a jaký bude jeho psychický stav po rozvodu, je dán kvalitou vztahu mezi dítětem a jeho rodiči.

Pro děti je velice důležité, aby se rodiče pokud možno snažili veškeré své spory eliminovat, aby to děti nezasahovalo a nezpůsobovalo to v nich zbytečné obavy, strachy, stresy, pocity viny a nestávaly se tak bezmocnými oběťmi citových zmatků, které jsou často způsobovány právě problematikou rozvodů.

Rodině v rozvodu může pomoci Orgán sociálně-právní ochrany dětí, síť poraden pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy, síť pedagogicko psychologických poraden, síť soukromých dětských psychologů, linka bezpečí dětí a mládeže, dětská krizová centra, linky důvěry atd.

Z práce jasně vyplývá, že rozvod nemůže být jednoduchý ani pro dospělého jedince, natož pro dítě. Podle statistik končí v Česku každé druhé manželství rozvodem, kdy jsou neshody obou partnerů natolik závažné, že se promítají v jejich běžném životě, tento poklidný život narušují, až vyústí v rozvod. V době rozvodu, či rozchodu rodičů se děti projevují rozporuplnými reakcemi. Většina dětí se vzpamatuje, ale trvá to dlouhou dobu a je třeba hodně trpělivosti ze strany nejen rodičů a blízkých, ale i ze strany školy, kamarádů.

V případě rozvodu je jistě pro dítě nejlepším zájmem zachování adekvátní komunikace mezi rodiči, alespoň co se týká nezletilých dětí, kvalitní spolupráce s orgánem SPOD a zachování kontaktů s oběma rodiči.

Téma bakalářské práce zcela jistě úzce souvisí se sociální pedagogikou. S přihlédnutím k současnému zvyšujícímu se počtu nefunkčních rodin a vysoké rozvodovosti je zájmem společnosti zvýšení počtu takových rodin, ve kterých probíhá řádná výchova a socializace dětí. Pokud není výchova ze strany rodičů na dobré úrovni a rodina neplní své funkce nebo je ohrožena rozvratem, přináší to společnosti řadu negativních faktorů.

Pomoc, podpora a ochrana v této situaci spočívá především v sociální politice státu a v sociální práci státních institucí (zejména Orgánu SPOD), ale i neziskových organizací.

Máme za to, že sociální pedagogika má v rodinných vztazích, zejména pak v případě jejich rozvratu, své nezastupitelné místo.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BAKALÁŘ, Eduard. *Průvodce otcovstvím, aneb, Bez otce se nedá (dobře) žít*. Praha: Vyšehrad, 2002. ISBN 80-7021-605-0.
- [2] BAKALÁŘ, Eduard. *Průvodce rozvodem pro všechny zúčastněné*. Praha: Lidové noviny, 1996. ISBN 80-7106-157-3.
- [3] BAKALÁŘ, Eduard. *Rozvodová tematika a moderní psychologie: (studijní texty jsou zaměřeny na osud dítěte, jehož rodiče procházejí nebo již prošli rozvodem)*. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1089-2.
- [4] BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ. *Sanace rodiny: [sociální práce s dysfunkčními rodinami]*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0031-4.
- [5] BOWLBY, John. *Odloučení: kritické období raného vztahu mezi matkou a dítětem*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0076-5.
- [6] DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-246-0139-7.
- [7] DUDOVÁ, Radka a Šárka HASTRMANOVÁ. *Otcové, matky a porozvodová péče o děti*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007. ISBN 978-80-7330-124-8.
- [8] DUNOVSKÝ, Jiří. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. Praha, 1999. Psyché (Grada). ISBN 80-7169-254-9.
- [9] DUNOVSKÝ, Jiří, Zdeněk DYTRYCH a Zdeněk MATĚJČEK. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995. ISBN 80-7169-192-5.
- [10] EVERETT, Craiga. *Zdravý rozvod pro rodiče i děti*. Praha: Talpress, 2000, ISBN80-7197-169-3.
- [11] FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5046-0.
- [12] GARDNER, Richard A. *Terapeutické intervence u dětí se syndromem zavržení rodiče*. Praha: Triton, 2010. ISBN 978-80-7387-365-3.
- [13] GRECMANOVÁ, Helena. *Obecná pedagogika*. Olomouc: Hanex, 1998. Edukace (Hanex). ISBN 80-85783-24-X.

- [14] HAVRDOVÁ, Zuzana. *Kompetence v praxi sociální práce: metodická příručka pro učitele a supervizory v sociální práci*. Praha: Osmium, 1999. ISBN 80-902081-8-5.
- [15] HENDL, Jan. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-549-3.
- [16] HOLÁ, Lenka. *Mediace: způsob řešení mezilidských konfliktů*. Praha: Grada, 2003. ISBN 80-247-0467-6.
- [17] KLAPILOVÁ, Světlá. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1996. ISBN 80-7067-669-8.
- [18] KLIMEŠ, Jeroným. *Partneři a rozchody*. Vydání čtvrté. Praha: Portál, 2015. Psychologie (Portál). ISBN 978-80-262-0979-9.
- [19] KOPŘIVA, Karel. *Lidský vztah jako součást profese*. 6., V Portálu 5. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-922-4.
- [20] KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.
- [21] KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ, ed. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. [1. vyd.]. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.
- [22] KUCHAROVÁ, V. (Eds.). 2010. *Zhodnocení a optimalizace řízení systému sociálně-právní ochrany (ohrožených) dětí a rodin ve vybraných regionech* [online]. Praha: VÚPSV. [cit. 6. 3. 2018]. Dostupné na World Wide Web: <http://www.pravonadetstvi.cz/stahnoutsoubor/socpravniochranadeti-analyza>.
- [23] LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.
- [24] LEVINE, Peter A. a Maggie KLINE. *Prevence traumatu u dětí: průvodce k obnovení důvěry, vitality a odolnosti*. Praha: Maitrea, 2014. ISBN 978-80-87249-61-1.
- [25] MATĚJČEK, Zdeněk. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada, 2002. ISBN 80-247-0332-7.
- [26] MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. Praha: Avicenum, 1986. ISBN 08-011-86.

- [27] MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-85282-83-6.
- [28] MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada, 2002. Pro rodiče. ISBN 80-247-0332-7.
- [29] MATOUŠEK, Oldřich. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0968-3.
- [30] MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2.
- [31] MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-24-9.
- [32] MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Vydání třetí. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1154-9.
- [33] MATOUŠEK, Oldřich. *Státní orgány sociálně právní ochrany dětí: dobrá praxe z pohledu rodin a pracovníků*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3336-7.
- [34] MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, ed. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-818-0.
- [35] MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0697-2.
- [36] MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1362-4.
- [37] MLČÁK, Zdeněk. *Vybrané kapitoly z psychologie manželství a rodiny*. Ostrava: Ostravská univerzita, 1996. Učební texty Ostravské univerzity. ISBN 80-7042-452-4.
- [38] MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. Vyd. 2., upr. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. Základy sociologie. ISBN 80-86429-05-9.

- [39] MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Ilustroval Vladimír JIRÁNEK. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-58-X.
- [40] MUSIL, Libor. *Ráda bych Vám pomohla, ale--: dilemata práce s klienty v organizacích*. Brno: Marek Zeman, 2004. ISBN 80-903070-1-9.
- [41] NOVÁK, Tomáš a Bohumila PRŮCHOVÁ. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha: Grada, 2007. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1449-3.
- [42] NOVOSAD, Libor. *Základy teorie a metod sociální práce*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2004. ISBN 80-7083-890-6.
- [43] POUPĚTOVÁ, Šárka. *Netrapte se po rozvodu: [právní rozvod a psychorozvod, děti rozvedených rodičů, nový vztah, nová rodina]*. Praha: Grada, 2009. Psychologie pro každého. ISBN 978-80-247-2046-3.
- [44] PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. [i.e. Vyd. 5.]. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-416-8.
- [45] SINGLY, Francois de. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-249-1.
- [46] SCHAEFFEROVÁ, Edith. *Co je rodina?*. Praha: Návrat domů, 1995. ISBN 808-549-54-14.
- [47] SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2001. Studium (Portál). ISBN 80-7178-559-8.
- [48] ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. *Dítě a rozvod rodičů*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2010. ISBN 978-80-247-3181-0.
- [49] ŠULOVÁ, Lenka. *Raný psychický vývoj dítěte*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0877-4.
- [50] ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.
- [51] VÁGNEROVÁ, Marie. *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-1074-4.

[52] VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie pro obor Speciální pedagogika předškolního věku*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. ISBN 978-80-7372-213-5.

[53] WARSHAK, Richard Ades. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Praha: Portál, 1996. Rádci pro život (Portál). ISBN 80-7178-089-8.

[54] WARSHAK, Richard Ades. *Rozvodové jedy*. Praha: Triton, 2003. ISBN 80-7254-439-X.

Internetové zdroje:

[1] *Úmluva o právech dítěte* [online]. MPSV, 2016, 2016 [cit. 2018-02-05]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/29615/Umluva_o_pravech_ditete.pdf

[2] ZÁKONY PRO LIDI, 2010 – 2016. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí* [online]. [cit. 2018-02-05]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>

[3] ZÁKONY PRO LIDI, 2010 – 2016. *Zákon občanský zákoník* [online]. [cit. 2018-02-05]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>

[4] ZÁKONY PRO LIDI, 2010 – 2016. *Zákon o mediaci* [online]. [cit. 2018-03-05]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-202>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

Apod.	A podobně
Atd.	A tak dále
Čl.	Článek
ČR	Česká Republika
Mj.	Mimo jiné
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
Např.	Například
OSN	Organizace spojených národů
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
OSVČ	Osoba samostatně výdělečně činná
R	Respondent/Respondentka
Resp.	Respektive
Sb.	Sbírka
SPOD	Sociálně-právní ochrana dětí
T	Tazatel
Tj.	To je
Tzn.	To znamená
Tzv.	Tak zvaně
UH	Uherské Hradiště

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Kategorie 1.....	53
Obrázek 2: Kategorie 2.....	58
Obrázek 3: Kategorie 3.....	62
Obrázek 4: Kategorie 4.....	65
Obrázek 5: Kategorie 5.....	68
Obrázek 6: Paradigmatický model.....	72
Obrázek 7: Grafické znázornění vztahů.....	75

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Informace o výzkumném souboru	48
--	----

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Otázky polostrukturovaného rozhovoru

Příloha II: Doslovný přepis rozhovoru

Příloha III: Naskenovaný informovaný souhlas

Příloha IV: Naskenovaný rozhovor s ukázkou kódování

Příloha V: Seznam kategorií, subkategorií a kódů

Příloha VI: Psycholog na Orgánu SPOD se sídlem v UH

Příloha VII: Anonymní dotazník pro klienty Orgánu SPOD

PŘÍLOHA P I: OTÁZKY POLOSTRUKTUROVANÉHO ROZHOVORU

JÁDRO ROZHOVORU

- Co pro Vás, jako pro sociální pracovníci, znamená „nejlepší zájem dítěte“?
- Jaký je, podle Vás, celkový dopad rozvodu rodičů na dítě?
- Jaký spatřujete dopad v oblasti sociální?
- Jaký spatřujete dopad v oblasti psychické?
- Jaký spatřujete dopad v oblasti ekonomické?
- Jak probíhá sociální šetření v rodině při úpravě poměrů před i po rozvodu?
- S jakým nejčastějším problémem se setkáváte při styku s rodinou před i po rozvodu?
- Jakým způsobem probíhá rozhovor s dětmi v rozvodovém řízení a jaké metody zde nejvíce využíváte?
- Setkáváte se často s ovlivňováním dětí rodiči?
- S jakými organizacemi spolupracujete a jaké další služby můžete klientovi nabídnout?

PŘÍLOHA P II: DOSLOVNÝ PŘEPIS ROZHOVORU

R2 – A.S.

T: Dobrý den, jmenuji se Veronika Sýkorová a tento rozhovor s Vámi povedu pro zjištění informací do mého výzkumu, který se týká mé bakalářské práce a to dopad rozvodu rodičů na dítě z pohledu pracovníka Orgánu sociálně-právní ochrany dítěte. Předem Vás upozorňuji, že celý rozhovor bude nahráván a to na základě Vámi podepsaného informovaného souhlasu. Takže já bych tady pro Vás měla první otázku: **Co pro Vás jako pro sociální pracovníci znamená nejlepší zájem dítěte?**

R: Nejlepší zájem dítěte pro mě je situace, ve které je dítěti dobře, kdy samo nepociťuje nátlak ani z jedné stran rodičů, je schopno prospívat jak ve škole, tak ve svých vrstevnických vztazích a být samo o sobě tím dítětem, nepřijímat zodpovědnosti a starosti svých rodičů. Někdy se stává, že ty děti jsou předčasně vyspělé...díky rozvodové situaci.

T: A **jaký je podle Vás celkový dopad rozvodu rodičů na dítě?** Jak to hodnotíte, když se dítě dostane do té fáze, kdy se rodiče rozvádí.

R: Je to odraz toho, jak se k sobě rodiče v té rozvodové fázi jejich vztahu chovají. Čím jsou negativněji naladěni až bojově naladěni vůči sobě, tím hůře se to dítě s tou situací vyrovnává. V mnohých případech mám vysledováno, že rozvodové v uvozovkách tahanice o dítě jsou zástupným projevem boje o moc a o nadvládu mezi rozcházejícími se partnery, kdy to dítě je postaveno mezi ně a využíváno jako zbraň. Takže, čím víc jsou vůči sobě partneři agresivní, tím hůře to dítě nese, nicméně je možné při soustavné práci s rodiči dojít do situace, kdy tito jsou schopni spolu komunikovat natolik, že nadále jsou schopni upravovat výchovné prostředí dítěte dle jeho aktuálních potřeb a přání bez toho aniž by do toho musel zasahovat orgán sociálně právní ochrany dětí popřípadě soud. Ale toto je mizivé procento.

T: Spíš se setkáváte s tím, že tam ty rozbroje jsou...

R: Ano, ano. Rodiče nemají zpracovaný rozchod, nedostali se do té fáze, kdy jsou schopni na situaci nahlížet reálně a dítě je prostě prostředek, jak ublížit tomu partnerovi, se kterým se vlastně rozchází.

T: Děkuji. Takže další otázka, **jaký spatřujete dopad v oblasti sociální** pro to dítě v období toho rozvodu a po rozvodu?

R: Rozvodová situace v rodině, ale i rozchodová mezi dlouholetými partnery je riziková v sociální oblasti hlavně z důvodu ztráty určitého ekonomického statutu toho dítěte. Pokud

spolu partneři nebo rodiče žili ve svazku, to dítě žilo v jiných materiálních podmínkách. Často se stává, že po rozpadu svazku rodičů nebo toho partnerství dítě zůstává s matkou a mají pro sebe pouze jeden příjem, který je často několikanásobně nižší. Tím pádem dítě například nemůže navštěvovat kroužky, které bylo zvyklé navštěvovat, změní se třeba místo bydliště...komfort bydlení - z rodinného domu se stěhují do bytu dva plus jedna. Nemůže si dovolit například odjet do lázní, kde by s ním matka byla, protože tato nemá na to finanční prostředky, aby mohla sdílet s ním lékařské procedury a být mu tam nápomocna. Takže rozhodně je to snížení sociálně ekonomického statutu, na který rodiče, kteří jsou povinováni platit výživné, ne vždy reflektují adekvátně.

T: Děkuji moc za Vaši odpověď. A **jaký spatřujete dopad v oblasti psychické** pro to dítě, v tu chvíli toho rozvodu?

R: Bohužel toto si málo naše klientské páry uvědomují, že v momentě kdy se rozcházejí a jdou proti sobě, ukazují tím svým dětem odvrácenou stránku svých povah, svých osobností, ale do budoucna je ovlivňují tím, že jim ukazují, že není třeba si člověka, popřípadě partnera vážit. Je naprosto v pořádku jej zraňovat. Je naprosto v pořádku jeho osobnost devalvovat, ponížovat jej před svými potomky, ale i před ním samotným, rodinnými příslušníky. Je v pořádku působit si navzájem psychickou bolest. Nehledě na to, že pokud dochází opravdu k extrémním případům, kdy rodiče jsou vůči sobě agresivní fyzicky, děti jsou tohoto svědky. Může u nich dojít ve velké míře k pozdějšímu rozvoji posttraumatické stresové poruchy, která se může projevat mnohými symptomy. Není nikde dán stoprocentní výčet, jak se toto může projevovat a pokud je zahájena terapie a je soustavná mnohdy se dochází k tomu, že děti byly svědkem traumatického rozchodu jejich rodičů. Toto si nikdo z nich, z rodičů, kteří jsou v té akutní fázi rozchodu, neuvědomuje.

T: To bylo moc hezky řečeno. To máte pravdu. A **jaký spatřujete dopad v oblasti ekonomické?**

R: Jak jsem řekla před chvílí je to snížení socio-ekonomického statutu. Opravdu pokud to dítě žije s jedním z rodičů, má omezený přístup k finančním prostředkům toho druhého rodiče. Soudem je mu určeno výživné nebo rodiče se mohou dohodnout i mezi sebou na vyšší výživného, ale je to jen určitá část, která ne vždy pokrývá jeho oprávněné potřeby, které se s věkem dítěte navyšují, od začátku školní docházky, přes zájmové kroužky, talenty dětí, popřípadě zdravotní omezení, nástup na druhý stupeň základní školy ...lyžák, taneční a tak dále. Přestup na specializovanou střední školu, vysoká škola a rodiče, kteří jsou povinováni platit výživné,

berou každý návrh na zvýšení zase jako ataku ze strany bývalého partnera, ale nevidí už to, že to dítě roste, že už to není to tříleté, od kterého odcházeli, ale může to být již devatenáctiletý chlapec, který jde na specializovanou vysokou školu a potřebuje to vybavení a matka například z platu zdravotní sestry toto není schopna uhradit.

T: A jak byste třeba postupovala v situaci, kdy se opravdu stane, že se partneri rozejdou, že matka má jedno dítě, případně dvě děti a jde napsat na soud návrh na výši alimentů, podle čeho by si měla určit tu výši alimentů?

R: Výše výživného se určuje podle příjmu povinného rodiče. Tam je výhodou, pokud je otec zaměstnán někde a není to OSVČ, takže je možné mít jasný přehled o jeho výdělku - z toho soud si samozřejmě vyžádá výpis z finančního úřadu, každý rok se podává daňové přiznání, kde je jasně viditelné a rozklíčovatelné, jaký má příjem a z toho a z doporučujících tabulek ministerstva vnitra lze odvodit to výživné. Pokud je povinný rodič OSVČ je to komplikovanější, protože oni jsou takoví jako velmi vynalézaví a své příjmy tak různě jako kamuflují a je úžasné, že mají mnohamilionové vily, ale příjem mají na hranici základní mzdy, takže tam zase taky z toho daňového přiznání, dá se to rozklíčovat, ale je to složitější než vzít si průměrnou čistou mzdu za poslední tři měsíce podívat se do těch doporučujících tabulek a říct si, aha, takže můj partner má průměr 25 000 čistého, chlapec má 17 let, hraje fotbal, tak má nárok na 25 procent z těch 25 tisíc.

T: Takže existují jisté doporučující tabulky, které určují výši výživného pro ten daný věk a pro jeho potřeby. Není to o tom, že by si matka sepsala třeba - školka mě stojí jeden tisíc, jídlo 2 tisíce, oblečení tisíc korun takže já po tobě budu chtít teda 4 tisíce.

R: Pokud jí na to otec kývne, pokud se domluví, třeba může mít nárok na 3 800 podle doporučujících tabulek, ale tatínek má zájem a chce a domluví se, může platit i 4 500, je to na domluvě. Pokud se nedomluví, pro tento případ existují ty tabulky.

T: Děkuji moc. Další otázku **Jak probíhá sociální šetření v rodině při úpravě poměrů před i po rozvodu?**

R: No tohle je takový, za mě takový profesní názor, tohle to je kočko pes, protože my přicházíme, většinou do té domácnosti sice jsme ohlášení, buď přicházíme, necháme tam navštívenku, byli jsme v tolik a tolik na adrese té a té na šetření, nebyli jste k zastížení, s kontaktními údaji na nás, ale my vlastně vstupujeme do bezpečného prostředí toho dítěte. Cizí osoby a je velice důležité, teda alespoň tak to vnímám já, být co nejvíce vnímaví a empatičtí vůči těm dětem a jejich potřebám, ale i vůči potřebám rodiny. Opravdu vstupujeme do jejich bezpečné

zóny a svým způsobem jsme prostě v uvozovkách sociálka - ohrožující faktor. To už je dáno historicky, jakmile se řekne sociálka, oni mají husí kůži. To je na umu každého pracovníka ospodu, jak dokáže navázat kontakt s dítětem, jak nastaví to bezpečné prostředí protože, v mnohých případech jsme soudem vyzýváni k tomu, abychom prováděli i rozhovor s nezletilým, tedy s tím dítětem pokud je toho tedy schopno - samozřejmě u ročního dítěte je to velmi těžké, ale u tří čtyřletého dítěte se toto dá zjistit, ale je to zase na osobnosti pracovníka a jeho kreativitě lze použít různé techniky začarovaná rodina, popřípadě využívám i karty emocí.

T: Můžete mi to vysvětlit ty karty emocí?

R: Je to speciální pomůcka, která se využívá při práci s dětmi, kdy můžou mít a bývá to hodně při prvokontaktu, problémy s vyjádřením svých emocí, pocitů, nálad a je pro ně daleko snazší vyjádřit toto své rozpoložení nebo odpověď na otázku obrázkem než to složitě vysvětlovat, děti jsou ve stresu, přijde tam opravdu cizí člověk a chce po nich něco co ani oni nemají ani v sobě zpracované a samy se s tím perou a pere se s tím i maminka... jsou jakoby na vodě, rozkolísaní... mají rádi tatínka i maminku a nechtějí ani jednomu z nich ublížit a teď opravdu to v sobě mají tak jako zaklíčované, tak právě tady ty karty nám pomáhají nebo já je využívám hojně při komunikaci s malými dětmi kdy se ptám, jak to cítí, jak to má u tatínka, konkrétně tohle si vybral chlapec pro život s tatínkem tohle byla domácnost maminky.

T. Takže veselá rybička a tady je našťvaná?

R: Tady je našťvaná rybička a potom si o tom povídáme. Tato rybička se jmenovala třeba Petřík, proč je Petříkova rybička tak našťvaná. No protože tam je to tak a tak a to mě vadí a na základě tohoto obrázku to dítě rozpovídáme, rozpovídáme si příběh, co dítěti vadí, co je špatně, co by chtělo jinak. Proč je ta rybička taková a co by se mělo stát, aby nazlobená rybička Petřík se stala tou usměvavou rybičkou. Někdy jsou ty rozhovory časově a energeticky náročné, ale musí se to dobře zpracovat.

T: Ale zase...když uvidí, že máte tu empatii, že je k vám mnohem otevřenější a potom, když je nějaký problém, tak se vám dokáže třeba i svěřit.

R: Ano, ono potom některý děti vyžadují speciální návštěvy tý tety ze sociálky...je to velká odpovědnost. Na jednu stranu obrovsky to otevírá tu dětskou duši, ale klade to na nás tu odpovědnost na ten proces. Proces práce na to dítě, na tu práci s rodinou. Dřív bývalo nebo historicky je dáno, že se pracovalo s celou rodinou. Teď se ty trendy trošku mění, já jsem zastánce pohledu spíš společnosti Lumos, která se opravdu zaměřuje na dítě, dítě je ve středu, sociální

pracovnice se zaměřuje na něj a jeho potřeby a skrze potřeby toho dítěte teprve pracuje s dalšími členy rodiny. Je to novější postup. Začíná se tady tak jako rozšiřovat.

T: Děkuji moc. Další otázka je, **s jakým nejčastějším problémem se setkáváte nejčastěji při práci s rodinou před i po rozvodu?**

R: Těch problémů je několik. Jednak může to být takové to povědomí, řekněme tomu nějaká ta kolektivní paměť, že prostě sociálka je něco špatného. Co hodně já vnímám jako rizikový faktor, je neochota ke spolupráci rodičů, kteří minimálně jeden z nich, nechce spolupracovat, jsme pro něj obtížní, rušíme ho, oni to nechtějí řešit nebo chtějí, aby se to vyřešilo podle nich a jakmile my nenaskakujeme na to, neděláme to, jsme špatní, ale mnohdy nám hází klacky pod nohy i samotné soudy, kdy my opravdu se s kolegyněmi snažíme jít do toho soudního jednání nebo rozhodovacího procesu chránit zájmy nezletilých dětí, ale ti rodiče mají tak dobré advokáty, že tam se to strhne úplně jiným směrem.

T: Takže jde o jejich nejlepší zájem a ne o zájem dítěte...

R: Je to malé procento, ale stává se to. Ono je to, řekla bych, spíše společenské kliše nebo takové to já budu bojovat, a když my přicházíme tady s tím nebo aspoň já osobně, když přicházím do kontaktu s rodiči, kteří bojují tak jsem taková... jako беру to tak trochu od lesa... a ptám se, co se stane, když vy u toho soudu řeknete dobře, měj syna v péči. Stane se, že i ten partner se zhrozí té obrovské odpovědnosti. To není jen si s dítětem pohrát na víkend a vrátit ho, ale to je příprava do školy, starosti, když dítě onemocní, co bude jíst, co mu obleču a za půl roku kupuju oblečení nové. Jako takový ten každodenní stres, co výchova dítěte obnáší. A v ten moment může dojít k tomu, že ten boj ustane, protože vědomí té obrovské odpovědnosti zátěže, jo někdy to může být vnímáno i jako zátěž, už nejsem pán svého času, už je tady někdo, o koho musím pečovat a kdo by měl být na prvním místě... Bohužel na tohle bychom potřebovali kouzelný proutek a udělat cink...ale my nemůžeme zabrzdit ten rozjetý rychlík. Takhle, my ho nemůžeme zastavit, ale my můžeme částečně brzdit a trochu obrušovat ty hrany. Ale řídí to opravdu ti rodiče, oni jsou odpovědni za výchovu, v mnohých momentech i za masakr těch dětí.

T: **Jakým způsobem probíhá rozhovor s dětmi v rozvodovém řízení a jaké metody zde nejvíce využíváte?**

R: Rozhovor...Není to otázka, že se nám to nebo mi to povede na prvním setkání, já potřebuji s těmi lidmi navázat osobní vztah, já pro ně musím být bezpečnou osobou, musíme si navzájem důvěřovat. V případě, kdy mi začnou důvěřovat, já s nimi můžu na tomto pracovat. Je to

opravdu založeno na té vazbě mezi pracovníkem a klientskou rodinou. Co spis to vztah. Samozřejmě lze věci řešit tak, přijde mi návrh od soudu a můžu to vzít povrchně, vyřešit a za nějakou dobu tady mám zpátky záškoláctví, sebepoškozování, různé asociální poruchy a tak dále u těch dětí.

T: A dokážete to spojit? Stalo se Vám, že se ty děti vrátily takhle třeba po pár letech?

R: Ano, vrací se to. A když se dívám do historie práce s tou rodinou, tak mi tam krystalizují, vyskakují mi tam na povrch věci, které byly, nebo v ten moment jim nebylo přikládáno tolik vážnosti, kolik by možná mělo. Jo, ale to je věc, která se bohužel stává. Jsme sociální pracovníci, my bohužel nemáme výcvik, nejsme psychologové, nemáme na to kompetence a bohužel na to nemáme čas. V mnohých případech nahrazujeme takovou terapeutickou práci s tou rodinou. Nejsme tedy dostatečně zasycováni, co se týká podpůrných služeb pro rodinu.

T: A jsou takové nějaké terapeutické centra?

R: Jsou, ale nemají dostatečnou kapacitu. Jo, jako horko-těžko.

T: A to může kdo vykonávat?

R: Odborný pracovník s terapeutickým výcvikem. Je jedno, kterým směrem se ubírá, ale tam je jako nutné, aby měl ty schopnosti, dovednosti a znalosti.

T: Super děkuji a **setkáváte se často s ovlivňováním dětí rodiči?**

R: Devadesát...osm procent. Budu optimista, 98 procent. Jo, jako oni to ti rodiče dělají tak nějak podvědomě. Oni mají vykopanou válečnou sekeru, zuří tam mezi nimi partnerský spor a nikdo nechce být... ani ten táta nechce být v uvozovkách ten debil, který odešel za jinou, že jo... Tak řekne dítěti, ale víš, maminka špatně vaří a přestala se o sebe starat, jo jako stává se to. Nebo u mě se budeš mít líp, protože já mám tolik a tolik peněz...peníze jsou fajn, ale nenahradí to ty city a tu vazbu mezi rodičem a dítětem.

T: **S jakými organizacemi spolupracujete a jaké další služby můžete klientovi nabídnout?**

R: To je případ od případu...ono záleží na tom, co nám tam tak nějak zabrnká při řešení té situace. Záleží taky na určitých schopnostech té rodiny. Pokud je to rodina nebo rodiče, kteří nemají úplně ty svoje rodičovské kompetence na nějaké úrovni, pokulhává tam ta péče o děti, třeba chodí špinavé, nedostatečně připravené do školy a tak dále, nabízíme jim, nebo jim velmi doporučujeme spolupráci se sociálně aktivizační službou pro rodiny s dětmi. Na Uherskohradištsku fungují dvě a mají nedostatečnou kapacitu. Takže tam to jako v mnohých ohle-

dech jako zasuplujeme my, ale je to teda na hranici našich profesních a časových možností. Dále když je nutné nebo když shledáme, že je nutné odesíláme do pedagogicko-psychologické poradny nebo speciálně pedagogického centra, máme tady k dispozici jak dětské psychology, tak psychology a terapeuty pro dospělé, ale jejich kapacity jsou naplněny. Takže pokud se vyskytne něco aktuálního, nejme schopni ani naši kolegové reagovat ihned.

T: Super. Takže velice Vám děkuji za Vaši ochotu a čas, který jste věnovala tomuto rozhovoru, a děkuji, že jste mi tak hezky dokázala odpovědět.

R: Prosím.

PŘÍLOHA P III: NASKENOVANÝ INFORMOVANÝ SOUHLAS

Informovaný souhlas s poskytnutím rozhovoru a dalších informací pro bakalářskou práci s názvem „Dopad rozvodu rodičů na dítě z pohledu pracovníka orgánu sociálně právní ochrany dítěte“

Držitel souhlasu: Veronika Sýkorová

Předmět a provedení:

Výzkum se zaměřuje na zkušenosti sociálních pracovníků s rozvodovou situací, a to se soustředěním se na nezletilé dítě, v rámci zpracování bakalářské práce na Fakultě humanitních studií při UTB ve Zlíně.

Výzkum bude veden formou rozhovoru. Průběh rozhovoru bude nahráván na diktafon a ze zvukového záznamu bude následně pořizován doslovný přepis, který bude dále analyzován a interpretován.

Zvukový záznam bude sloužit pouze pro potřebu doslovného přepisu a bude k dispozici pouze Veronice Sýkorové.

Doslovné citace částí doslovného přepisu mohou být použity v závěrečné bakalářské práci.

Prohlášení:

Souhlasím s poskytnutím rozhovoru a dalších souvisejících informací.

Rozumím výše uvedenému textu a souhlasím s jeho obsahem.

Rozumím tomu, že nemusím odpovídat na všechny otázky.

Rozumím tomu, že mohu úplně zrušit svou účast na výzkumu.

Jméno a příjmení:

 JANA KOLAŘOVÁ

Datum a podpis:

21.03.18

PŘÍLOHA IV: NASKENOVANÝ ROZHOVOR S UKÁZKOU KÓDOVÁNÍ

T: Dobrý den, jmenuji se Veronika Sýkorová a tento rozhovor s Vámi povedu pro zjištění informací do mého výzkumu, který se týká mé bakalářské práce Dopad rozvodu rodičů na dítě z pohledu pracovníka Orgánu sociálně právní ochrany dítěte. Předem Vás upozorňuji, že celý rozhovor bude nahráván na mobilní telefon, a to na základě Vámi podepsaného informovaného souhlasu.

R: Ano.

T: Takže já bych přistoupila k první otázce: **Co pro Vás jako pro sociální pracovníci znamená nejlepší zájem dítěte?**

R: Tak to záleží samozřejmě i na věku dítěte. Podle toho kolik má let, tak k tomu přistupujeme. Jinak přistupujeme k novorozencům, jinak ke kojencům, jinak k dětem, které jsou v pubertě. Pro mě osobně je nejlepší zájem dítěte, když to dítě je schopno mi vyjádřit svůj názor po nějakých pohovorech a zjišťování právě toho jeho názoru, jeho přání, pokud vyloženě vím, že je to jeho přání není nijak manipulované z jedné nebo z druhé strany, tak je to to, co si dítě vyloženě přeje. Což máme takové zkušenosti, že ty děti si opravdu dokážou říct. Co chtějí, jak by to chtěly, záleží samozřejmě na tom, jak jim to odprezentujeme a jak je na to připravíme, ale to přání je pro mě osobně asi to nejdůležitější. Něco jiného je to u dětí, které jsou novorozeneckého, kojeneckého či batolecího věku – to se s nimi nedomluvíme a tam už záleží na domluvě rodičů, jak oni si to tam zmapují nebo vycházím z nějakých doporučení psychologů, vývojové psychologie, jak by to uspořádání bylo pro to dítě co nejlepší. *PSYCHICKÉ VYROVNÁNÍ*

T: Děkuji a jaký je podle Vás celkový dopad rozvodu rodičů na dítě? Jak to to dítě vůbec vnímá?

R: Tady záleží, jak k tomu přistupují i rodiče. Pokud jsou rodiče, kteří jsou schopni se dohodnout a respektovat přání svých dětí, respektovat nás, tedy nějaké doporučení, děti jsou s tím ztotožněné. Děti to nějak vnímají, když je zachovaný kontakt s oběma rodiči, je to absolutně to nejlepší, ale pak když tady máme nějaké dlouhodobější kauzy, rodiče se nemůžou dohodnout na uspořádání péče, styku s druhým rodičem, tak v tom případě je to už horší. Už nastupují psychologové a děti si odnášejí různá traumata. *TRAUMATA A PSYCHOL. KČE*

T: A jak dětem vysvětlíte, že musí k psychologovi? Jak to děti vnímají, třeba kolem pátého, šestého roku?

R: Tak asi u pětí-šestiletých dětí je to už v pohodě, těm to už nějak vysvětlíme. Donedávna jsme tady měli paní psycholožku na našem oddělení, se kterou byla výborná spolupráce.

NEJLEPŠÍ ZÁJEM

VĚK U DÍTĚTE

BEZ NÁVZÁLU

NEJLEPŠÍ ZÁJEM

POTŘEBY

LEŽE RODIČŮ

DOPORUČENÍ (SPOLUPRÁCE)

PSYCHICKÉ VYROVNÁNÍ

ZÁJEM DÍTĚTE

SMYSL KOMUNIKACE

PŘEDŠESTĚLETÝ VĚK

PSYCHICKÉ VYROVNÁNÍ X POLIT. ROVNOSTI

VE KDM!
OMERCUOS

Takže děti většinou už znaly prostředí tady, měly jsme tady paní psychologku a tím, že znali prostředí, navázal se celkem rychlý kontakt. Někdy není potřeba toho psychologa, ^{NOTUACE} vyložení stačí, když my hodně intervenujeme do té rodiny. ^{RODINY} Ale když je tam ten psycholog, je to i pro nás lepší. Je to pro nás určitá opora, protože jeho vyjádření rodiče berou víc než naše, takže tyto děti v té věkové kategorii pět, šest let, to berou dobře. Horší jsou ti ^{UČELOVA} puberťáci, kteří většinou nechťejí, ^{MANIPULACE} nevím, jaké jsou ty příčiny, manipulace ze strany rodičů většinou, že nechťejí mluvit s psychologem. Respektujeme to. Nechťejí... ale to už se opravdu jedná o ty případy, kdy opravdu nechťejí být s jedním rodičem, ^{ŽITĚ} nechťejí se s ním ^{NEKCE} stýkat, prostě ho zavrhuji. Většinou je to o té manipulaci. ^{UČELOVA X NEUČELOVA MANIPULACE}

T: Jaký spatřujete dopad v oblasti sociální v rozvodové situaci na to dítě?

R: Já si myslím, že dnešní děti to nějak nepocítují v té oblasti sociální. Nemyslím si, že by se v dnešní době posmívali dětem, že mají rozvedené rodiče. Téměř v každé třídě je takové dítě, které si prochází takovouto životní situací. ^{SÍZSI,} Takže si myslím, že co se týká těch ^{ODOLU} kamarádů, spolužáků, vrstevníků, že tam je to v pohodě. Myslím, že když je nějaký problém, což občas bývá, tak i školy na to dobře reagují. Máme s nimi dobré spolupráce. Spolupracujeme se školou, povídáme si o tom, takže to je fajn. Osobně si myslím, že i u složitějších případů v sociální oblasti, v širším okolí, škola, kroužky, tak tam to funguje. ^{UČELOVA} ^{ODOLU} Málokdy se stane, že to dítě je odmítáno, že se s ním nechce nikdo setkávat, když ano, tak tam už je nějaký větší problém. ^{DUPOCI} ^{UČELOVA}

T: A jaký spatřujete dopad v oblasti psychické?

DALSÍ
SLUŽBY

R: To je to o čem mluvíme, že se snažíme o nějakou návaznou psychologickou péči, ^{DALSÍ SLUŽBY X TERAPIE} která tady je na Uherskohradištsku. Máme tady psychology, kteří to s dětmi umí. Máme tady středisko výchovné péče, které s těmi dětmi pracuje. Jsme tady my, kteří s dětmi pracujeme, Ale ty psychologická rovina je každopádně horší než ta sociální. ^{NEZVLADNE VĚTŠINY}

T: A stalo se Vám někdy, že se na Vás obrátilo dítě v pubertálním věku samo? Bez vědomí rodičů?

ODCHOD
OD
RODICŮ

R: Ano, stalo se mi to. Pamatuji si na případ, kdy přišla holka, která už nechťela ani jednoho z rodičů vidět a byla odvezena do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, ^{ODCHODNÍ RODIČE} protože chtěla mít od obou rodičů klid. Nechťela ani o jednom slyšet, nechťela je vidět, ^{ROZSTŘEŽENÉ} potřebovala si odpočinout. Potřebovala být sama. Zařízení, to jsou takzvané ZVOPY nebo ^{ETACE} klokánky. Jedno je ve Zlíně, na Burešově a pro starší děti v Kroměříži. Tam je fond ohrožených dětí Klokánek, a tam mám tu zkušenost, že do Klokánku, do Kroměříže jsme

DALSÍ SLUŽBY ✓

NA PRÁVA
PROBLÉMY

holčičku odváželi, protože už si nepřála být doma a rodiče to respektovali, sice po delší intervenci, ale respektovali. Věděli, že momentálně je to asi to nejlepší řešení. A situace se potom uklidnila, ona tam byla po nějakou dobu, rodiče ji tam navštěvovali, byla v neutrálním prostředí a byli tam asistované kontakty, kdy na ni neměl žádný z rodičů vliv a bylo to v pohodě, rodiče si uvědomili, co vlastně udělali. Takže to byl ten lepší případ.

INTERVENCE DO RODIN

ROSTŘEDNÍ

T: A jaký spatřujete dopad v oblasti ekonomické?

R: Tak to souvisí s výživným. Samozřejmě rodič, když zůstane na výchovu dítěte sám, tak je to finančně velmi náročné a zase záleží na domluvě rodičů. Co nám ukládá zákon, tak je to, že rodič, který nemá dítě v péči, musí platit nějaké vyměřené výživné, které je dáno

buď soudem, nebo dohodou rodičů. Zpravidla soudem, to u těch těžších případů, když se tahají o děti, tak se také tahají o výživné. To souvisí, to jde ruku v ruce. No a dítě tím určitým způsobem strádá. Zpravidla se snažíme situaci zmapovat, dohlížet na toho rodiče,

kteří nemá dítě v péči, aby platil stanovené výživné a aby i přispěl jakoby navíc. Snažíme se ho motivovat. Aby se dítěti mohlo dopřát – třeba výlet se školou do Anglie – stojí to spoustu peněz, rodič, který má dítě v péči na to nemá, takže se snažíme vést rodiče k tomu, aby si tyto mimofádné výdaje rovným dílem rozpůlili. Někdy se to daří, u rodičů, kteří jsou informováni. Ze zákona je stanovené jen placení výživného, toto je spíše takový morální obrázek, že rodič, který nemá dítě v péči, bude přispívat rodiči, který dítě v péči má, něco navíc. U starších dětí to řešíme tak, že se domlouváme, že jim budou dávat kapesné. Maminka tři stovky, tatínek tři stovky – například. A samozřejmě ty kroužky, ty už jsou počtem na rodiči, který má dítě v péči. Bohužel je to tak. Takové větší výdaje, jako ty výlety, tak to už se snažíme, aby to hradili napůl.

INTERVENCE
S
RODICI

ZVÝŠENÉ
KAPESNÉ
KDE

MIMOFÁDNÍ
VÝDAJE

KAPESNÉ

T: Jak probíhá sociální šetření v rodině při úpravě poměrů před i po rozvodu?

R: My jsme vyzváni soudem. Jsme stanoveni kolízním opatrovníkem, protože dítě nemůže být zastoupeno ani jedním z rodičů, protože tam dochází ke střetu zájmů. Takže nás osloví, organ sociálně právní ochrany dítěte, abychom zastupovali dítě. Tím pádem nás i požádají, abychom prošetřili i výchovné prostředí. Přistupujeme k tomu tak, že většinou chodíme do těch rodin neohlášeně, provedeme tam sociální šetření, kde se podíváme, jak ta rodina bydlí, promluvíme si s rodičem, jaké jsou tam problémy, co pro něj my můžeme moc udělat. Když je to potřeba, doporučíme nějaké organizace, nějaké návazné služby, aby tam docházeli. Promluvíme si s dítětem, to je pro nás to stěžejní. S dítětem si promluvíme až na druhé schůzce, kdy se domluvíme s rodiči a buď oni přijdou za mnou, nebo přijdu tam, kdy už to dítě ví, že přijde paní ze sociálky a bude se ptát. Někdo může říci, že to dítě je pak

OBECNĚ
TODNÍK

NEOHLÁŠENÉ
ŠETŘENÍ

KLASICKÁ
ROZHOVOR

DESTRUKCE
RODINY

BYČOVNÁ
ROSTŘEDNÍ

NA PRÁVA
PROBLÉMY

DEZ
KAPESNÉ

ovlivněno tím rodičem, ale máme různé metody, jak to zjišťujeme, ptáme se na názor dítěte, co si opravdu přeje. Takže si myslím, že takto je to šetrné. V nejhorších případech

7022BY

děláme to, že chodíme do školy, do neutrálního prostředí, můžeme, jsme oprávněni

NEUTRÁLNÍ
PROSTŘEDÍ

Zavolám do školy a zjistím, jestli je tam prostor, kdy bych si mohla s dítětem promluvit, nějaká hodina, ve které by dítě mohlo chybět nebo velká přestávka. Školy jsou většinou velmi vstřícné, najdou nám nějaké zázemí. Prvně si promluvíme s ředitelem, který nás tam uvede, pak paní učitelka, která má dané dítě na starosti, ho přivede a provedeme krátký prvohor s dítětem v tom neutrálním prostředí. Záleží tady na případu, u každého je to jiné.

ZVOLA
TAM

účetní
manipulace

Toto děláme zejména v situacích, kdy rodiče se opravdu nemohou dohodnout a kdy dítě mluví s jedním rodičem tak, s druhým jinak. Dítě se otevře, mluvíme bez přítomnosti rodičů.

NE
KONTAKT

TERAPIE

Rodiče, většinou oba, potom obeznámím s obsahem toho pohovoru s dítětem. A zase něco doporučíme nějakou návaznou službu. S některými dětmi mluvíme i desetkrát, podle potřeby. Nebo jestli jsou tam nějaké výchovné problémy, což při těžších porozvodových situacích bývá, spolupracujeme i se střediskem výchovné péče, s nějakým etopedem třeba, tak si dáváme dohromady spolu schůzky. Etoped, my a dítě.

MIS
SLUŽBY

T: A v jakém věkovém rozmezí se vám nejlépe komunikuje?

R: Když se bavíme s kolegyněmi, tak každý to máme nastavené jinak, u mě jsou to děti mladšího školního a předškolního věku, kdy s nimi můžete dělat různé metody. Oni rádi

PROSÍM
VĚK

NEJLÉPE
METODY

povídají, různé pohádky, které vysvětlí rodinnou situaci, kdy nám to nefeknou přímo, že maminka dělá to a to, ale přes nějakou pohádkovou postavu nám to řekne, takže s těmito dětmi mladšího školního a předškolního věku, s nimi je nejlepší spolupráce a s nimi se dá udělat nejvíce práce, protože nám řeknou, co je trápí a jak by to chtěli jinak.

T: Dále se zeptám, s jakým nejčastějším problémem se setkáváte při styku s rodinou před i po rozvodu?

R: Tak když si vezmeme klasickou rozvodovou situaci, tak v dnešní době se hodně řeší střídavá péče, kdy jeden rodič chce a druhý ne.

VÝCHOVA, ŘEŠOVÁNÍ ROLÍ, ŘEŠOVÁNÍ
DÍVČETĚ

T: A jaký interval střídavé péče je?

ŘEŠOVÁNÍ
DÍVČETĚ

R: Je to jedno, může to být týden, týden, půl roku, půl roku. Nicméně interval by měl být stejný pro oba rodiče. Týden a týden se v současné době moc nedoporučuje, protože to dítě opravdu pobíhá mezi rodiči, ale to je tak nejčastější, co se setkáváme, jeden chce střídavou péči, druhý ne. A potom se hodně setkáváme se zamezováním styku. Rodič, který má dítě v péči, tak neumožňuje styk s druhým rodičem, a to všemožným způsobem. Dítě je často

7015TA + 7207EJ

nemocné, proto nemůže k tomu tatínkovi, to jsou ty nemoci, které jako nejsou, které jsou vybájené nějakým způsobem. *NEEXISTUJÍCÍ METODY*

T: Proč to rodič vůbec dělá?

ŠPATNÁ KOMUNIKACE
Rodič to dělá, protože mají mezi sebou špatnou komunikaci a nemají vyjasněný partnerský *NEVYJASNĚNÝ ROZCHOD* rozchod. Tady doporučujeme rodinnou mediaci, které jsou ale rodiče nakloněni až po *MEDIACE* dlouhodobější intervenci, pak už jim řeknu, že jim nezbývá jiné řešení, pokud chtějí, aby z toho dítě vyvázlo v pořádku po psychické stránce. Takže tady se vrátím k té psychické stránce, ty děti nejvíce trpí tím, že rodiče spolu vůbec nedokážou komunikovat. To je teď *ROZCHOD JEDY* drtivá většina případů, rodiče spolu vůbec nekomunikují, házejí na sebe špinu a je to tím, že nemají mezi sebou vyřešený partnerský vztah. Já s nimi řeším rodičovskou rovinu a *NAKLONĚNÍ KE SPRAVĚ* mediátor tu rovinu partnerskou. A když se toto skloubí dohromady, tak by to třeba mohlo *ROZCHOD* dobře dopadnout. Přímou tady, na oddělení máme paní, která dělá mediace, která prošla *ROZCHOD* mediálním kurzem. Ale mediace se mohou nařídit i soudně a už to k tomu tak i hodně *ROZCHOD* spěje. *MEDIACE*

T: Jakým způsobem probíhá rozhovor s dětmi v rozvodovém řízení a jaké metody zde nejvíce využíváte?

DŮLEŽITÝ VZTAH
R: Pozvolna navazují kontakt, kdy se ptám na školu, na záliby, na kamarády to bývá ta *NEBO* první část toho pohovoru, kdy se vůbec nebavíme o mamince a o tatínkovi. Kdy se snažím *ROZCHOD* získat jejich důvěru, navázat nějak ten vztah a postupně podle situace a otevřenosti dětí se zabýváme tou rodinnou situací, ráda to dělám přes různé techniky, které máme *ROZCHOD* vyzkoušené, rozhodně se nepouštíme do nějakých nových, nevyzkoušených metod. Třeba u střídavé péče je to metoda dvou domečků, kdy nakreslíme dva stejné domečky jeden je *ROZCHOD* maminka, jeden je tatínek a ptám se na různé otázky – pak už slovo maminka a tatínek *ROZCHOD* nepoužiju – dítě přesně ví, který domeček je maminka a který tatínek a dotazuju se na *ROZCHOD* různé situace a dítě mi ukazuje, ve kterém se tyto situace dějí, třeba kde se mu líp spinká, kde se mu čtou pohádky. Děti na to docela pěkně reagují a i soud vychází z našich šetření a doporučení. U starších dětí pak používám škálu, kdy nakreslíme třeba škálu nula až deset a *ROZCHOD* snažíme se zjistit, kde na té škále se dítě pohybuje, kam by se chtělo dostat, co ta škála pro něj vůbec znamená a tak různě s dětmi pracujeme. *ROZCHOD*

T: A setkáváte se často s ovlivňováním dětí rodiči?

ROZCHOD
R: Často, děti tímto často trpí, neví, co si mají myslet, jak na to reagovat, i když by chtěli *ROZCHOD* jít za tím teď použiji tátou, protože pořád je ta drtivá praxe, že maminky mají ty děti v péči,

ROZHOVY
PAMINKACE
RODITELI

a děti se bojí, co na to ta maminka řekne a zase jsme u toho, že ta maminka nemá vyřešené vztahy s tím tátou a to se potom promítá do toho, že dítě nesmí chodit za tátou nebo o něm něco slyší a dítě se toho bojí, neví jak má na situaci reagovat, dítě neví, kam patří a proto jsou důležité ty rozhovory, že si nějak popovídáme, ta psychická péče v těchto případech, kdy spolupracujeme s těmi psychology a pak už si to dítě najde cestu samo, jak říci, co by chtělo a pak už je ta práce na nás, abychom tomu rodiči, který neumožňuje kontakt nebo to dítě ovlivňuje, nějak vysvětlili, že vlastně tomu dítěti ubližuje. Zákon nám říká, že rodič, který neumožňuje styk s rodičem, to dítě ovlivňuje proti druhému rodiči. V tu chvíli je na místě úprava poměrů k dítěti tak, že by se dítě vzalo od toho táty nebo mámy a dalo se do toho druhého prostředí, který tak jako ukazuje, že je spíše nakloněný spolupráci, když ten rodič, který má dítě v péči, není nakloněn spolupráci. Můj osobní názor je, že to není dobré, to dítě za to nemůže, má rádo i toho rodiče, u kterého je, ale i toho druhého rodiče, takže si nemyslím, že toto je to nejšťastnější řešení. Dělá se to jen velmi málo, zákon nám toto umožňuje, ale nevyužíváme toho, protože to bychom tomu dítěti spíše ublížili. Spíše se snažíme s nimi psychologicky pracovat, s rodinou, rodinné terapie, různé mediace.

ZÁLEŽITOST
RODIČŮ

RODITELI

VÝCHOVA

RODÍ
SLUŽBY
MEDIACE

T: A vy můžete takto s rodiči pracovat?

RODINNÉ
RODINY

R: Spíše rodiče odkazujeme, ale někdy jim i děláme terapie, i když nejsme psychologové, a na to ty rodiče upozorňujeme, ale ani oni už nechťejí chodit k dalšímu člověku. Když je tomu tatínkovi nebo mamince s námi dobře, snažíme se to s nimi nějak rozebrat a v momentě, kdy nejsou ochotní spolupracovat, tak je doporučíme někam jinam, protože my nejsme schopni se hnout z místa. Takže chodí na ty rodinné terapie, no a když nechodí? I takové případy jsou...

RODÍ
SLUŽBY

T: Dobře a poslední otázka. S jakými organizacemi spolupracujete a jaké další služby můžete klientovi nabídnout?

R: Tak jak už jsem zmiňovala, jsou to různé psychologové, ať už ti, kteří jsou hrazení přímo rodiči za konzultace, takže i těm chodí. Pak taky máme poradnu pro rodiny, která sídlí tady v Uherském Hradišti, středisko výchovné péče, potom velké centrum pro rodinu je ve Zlíně, kde se také dělají mediace, kde jsou také psychologové různě zaměřeni na děti, rodiny, párové terapie. Takže těch nabídek je tady relativně hodně. Také nově se nám ve Zlíně rozjíždí krizové centrum, které v případě krize je ochotno okamžitě do rodiny jet a nějak tam intervenovat. Takže to je nová služba, která je nám k dispozici a může prakticky okamžitě zasáhnout. Navázat spolupráci než se zahájí spolupráce s nějakým odborníkem, kdy termíny jsou na dlouhou dobu, opravdu dva až tři měsíce čekací doba. Krizové

RODÍ
SLUŽBY

centrum reaguje na apel rodiny, ale i já můžu zavolat a říci jim, že mám takovou rodinu a poradit se, zda je pro tuto jejich služba a když ano předám kontakty rodině. A už je na rodině, zda se na ně obrátí, protože klienti jsou rodiče, ne my. *naprosto ROZUMU*

T: Dobře, takže děkuji moc, že jste mi poskytla rozhovor.

R: Nemáte zač.

PŘÍLOHA V: SEZNAM KATEGORIÍ, SUBKATEGORIÍ A KÓDŮ

KATEGORIE	SUBKATEGORIE	KÓDY
KATEGORIE 1 ROZTRŽENÁ RODINA	Traumata a psychologická péče	Smutek, hněv, úzkost, sebeobviňování, dětská agrese, neklid, psychologické vyrovnání, pocit rovnováhy
	Manipulace s dítětem	Účelová manipulace, neúčelová manipulace, verze rodičů, přebírání názorů, zmatené dítě, věk dítěte, rozvodové jedy
	Zamezování kontaktu	Soud, pomsta, přání dítěte, dítě nechce, přetahování dítěte, neexistující nemoci, kontakt za každou cenu
	(Ne)komunikace mezi rodiči	Pomluvy, hádky, stres, špatná komunikace, nevyjasněný rozchod, výchova, spolupráce
	Přenášení problémů na dítě	Pocit zrady, záležitost rodičů, výčitky, dusno, předčasná vyspělost, neadekvátní reakce, obranná reakce, prostředník
KATEGORIE 2 BOJ O MOC A NADVLÁDU	Rozvod očima dítěte	Nové uspořádání prostředí, stěhování, nový partner, rodinná jistota, rodičovská autorita, širší okolí
	Rozvodové tahanice	Dětská naivita, trofej, pomluvy, přejímání vzorců chování, rozjitřené emoce, odchod od rodičů
	Budoucí následky	Jistota, bezpečí, láska, budoucí chování, využívání porozvodové situace, mezilidské vztahy
	Partnerské křivdy	Odpověď na problémy, destrukce rodiny, přeskupení rolí, bezohlední rodiče

KATEGORIE 3 NEMÁME PENÍZE	Omezený příjem	Životní úroveň, finanční omezení, ztráta ekonomického statutu, změna materiálních podmínek
	Výživné a neplacení alimenterů	Příjem rodiče, soud, dohoda, tabulkový systém, povinný rodič, exekuce, OSVČ, výměra výživného
	Příspěvky navíc	Zvýšené nároky, věk, mimořádné výdaje, kapesné
KATEGORIE 4 SOCIÁLKA JAKO OHROŽUJÍCÍ FAKTOR	(Ne)ochota ke spolupráci	Náklonnost ke spolupráci, nezájem o pomoc, předsudkové vnímání, pocit bezpečí, opora
	Intervence do rodin	Motivace rodiny, náprava problémů, doporučení, další služby, terapie, mediace
	Sociální šetření	Ohlášené šetření, neohlášené šetření, obecné podmínky, výchovné prostředí
KATEGORIE 5 CO SPIS, TO VZTAH ANEB DÍTĚ VE STŘEDU ZÁJMU	Bezpečná zóna	Nejlepší zájem, bez nátlaku, potřeby, úplná rodina, vysvětlení dítěti
	Empatie a důvěra	Důvěrný vztah, nic o rodině, důležitost otázek, neutrální prostředí
	Pohovor s dítětem	Náročnost rozhovorů, priorita tázání, věk při pohovoru, interakce s rodiči
	Metody práce s dítětem	Předškolní věk, nepřímé metody, věková omezenost, emoce, klasický rozhovor

PŘÍLOHA VI: PSYCHOLOG NA ORGÁNU SPOD SE SÍDLEM V UH

PSYCHOLOG PŘI OSPOD SE SÍDLEM V UHERSKÉM HRADIŠTI

OSPOD (orgán sociálně-právní ochrany dětí) se sídlem v Uherském Hradišti usiluje o co největší efektivnost a odbornost své práce. Z těchto důvodů se snaží získávat stále nové informace, používat nové metody sociální práce a spolupracovat s externími odborníky. Přímo na půdě orgánu SPOD jsou zajišťovány psychologické služby pro děti, které jsou v jeho evidenci, jejich rodiče a jiné osoby odpovědné za jejich výchovu.

Poskytované psychologické služby:

- psychologická diagnostika zaměřená na rodinné vztahy
- psychologické poradenství pro klienty OSPOD
- rodinná terapie pro klienty OSPOD
- terapie dětí a mládeže pro klienty OSPOD
- krizová intervence pro klienty OSPOD

Principy poskytovaných psychologických služeb:

- *mlčenlivost*
- *nezávislost*
- *důvěrnost*

Způsob poskytování psychologických služeb:

- Psychologické služby jsou poskytovány na základě žádosti, kterou vyplní buď pracovnice, nebo sám klient OSPOD. Žádost o poskytnutí služby s vyjádřením psychologa a s informovaným souhlasem klientů se stává součástí dokumentace OSPOD.
- Jednotlivé konzultace jsou vždy předem dohodnuty na konkrétní termín, délka jednotlivé konzultace je 60 až 90 minut.
- Během prvních sezení se definuje účel, cíl a konkrétní postupy k jejich dosažení.

Psychologické služby jsou klientům OSPOD poskytovány bezplatně.

PŘÍLOHA VII: DOTAZNÍK PRO KLIENTY ORGÁNU SPOD

DOTAZNÍK PRO KLIENTY Orgánu sociálně-právní ochrany dítěte v Uherském Hradišti

Dobrý den,

obracíme se na Vás s prosbou o vyplnění tohoto anonymního dotazníku, jehož cílem je zlepšení služeb, které poskytujeme.

Děkujeme za ochotu a čas, který věnujete jeho vyplnění.

Jak jste se o službě dozvěděl/a?

- a) od Vás, kontaktovali jste mne sami
- b) od pracovníka jiné instituce, zařízení
- c) na doporučení známého, příbuzného apod.
- d) díky informačním letákům, webovým stránkám apod.
- e) jinak (prosím rozveďte):

Kancelář služby byste označil/a za:

- a) příjemnou
- b) spíše příjemnou
- c) spíše nepříjemnou
- d) nepříjemnou

Jste spokojen/a s přístupem Vašeho klíčového pracovníka?

- a) velmi spokojen/a
- b) spíše spokojen/a
- c) spíše nespokojen/a
- d) velmi nespokojen/a

Jste spokojen/a s tím, jak je v průběhu Vaší schůzky s pracovníkem zajištěno Vaše soukromí?

- a) ano
- b) ne
- c) nedokážu posoudit

Jste spokojen/a s tím, jak klíčový pracovník jednal s Vaším dítětem?

- a) ano
- b) ne
- c) nedokážu posoudit

Máte možnost během spolupráce svobodně vyjádřit své názory a prosadit své zájmy?

- a) ano
- b) ne
- c) nedokážu posoudit

Nastala během spolupráce situace, kdy Vám přístup pracovníka nevyhovoval?

- a) ano
- b) ne
- c) nedokážu posoudit

Popište prosím.....
.....
.....

Byl/a jste seznámen/a s tím, jaká jsou vaše práva a povinnosti?

- a) ano
- b) ne
- c) nevzpomínám si

Jste spokojena s doporučeními Vašeho klíčového pracovníka?

- a) ano
- b) ne
- c) nedokážu posoudit

S čím jste spokojeni, co oceňujete na naší službě?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

V čem spatřujete přínos naší služby pro vás?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Co vám v naší službě schází?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Co by se mohlo změnit? (napište své návrhy, připomínky, vzkazy)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Děkujeme za vyplnění.

